

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я**
  - ∨ *Антитютюнова боротьба*
  - ∨ *Електронний рецепт*
- **СОЦІАЛЬНА СФЕРА**
  - ∨ *Продуктові картки*

№ 3 (225) ЛЮТИЙ 2022

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 3 (225) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Закон про адмінпроцедуру повторно ухвалено
в цілому з поправками Президента..... 3
Мінінфраструктури: Верховна Рада України
ратифікувала Угоду про спільний
авіапростір з ЄС 4

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Беззуб І.

Антитютюнова боротьба: український та
зарубіжний досвід..... 5

Чернявська Л.

Україна посилює контроль щодо виписки
рецептів і відпуску ліків в аптеках 18

Кривецький О.

Щодо можливого запровадження в Україні
продуктових карток 25

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 28

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Закон про адмінпроцедуру повторно ухвалено в цілому з поправками Президента

Повторно ухвалили Закон України «Про адміністративну процедуру». «За» проголосували 294 народних депутати. Верховна Рада України вже голосувала за Закон у другому читанні, проте Президент застосував вето зі своїми пропозиціями. 17 лютого 2022 р. Парламент прийняв поправки Президента України та вдруге підтримав Закон в цілому.

Враховані пропозиції Президента:

– щодо непоширення дії Закону на сфери громадянства та надання притулку в Україні; нагородження державними нагородами, національної безпеки і оборони, здійснення помилування;

– щодо строків набрання чинності Закону протягом 18 місяців із завданням Кабінету Міністрів України підготувати та подати на розгляд Парламенту пропозиції щодо внесення відповідних змін до законодавчих актів.

«Різні і складні процедури отримання однопорядкових державних послуг, відмови у їх наданні з формальних причин, відсутність будь-яких обґрунтувань при прийнятті індивідуальних, а насамперед – негативних для людини рішень, складна судова процедура їх оскарження – це далеко не повний перелік проблем, з якими часто стикалися пересічні громадяни. Очевидно, що така ситуація давно потребувала як законодавчих, так і практичних змін, щоб змінити відношення населення до інституцій держави. Одним із найвагоміших кроків на цьому шляху і має стати Закон «Про адміністративну процедуру», – роз'яснює директор Департаменту публічного права Міністерства юстиції України, член робочої групи Мін'юсту 2018–2020 рр. Л. Кравченко.

Цей Закон запроваджує чіткі та зрозумілі правила дій при прийнятті рішення органом влади про права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, спрямований на забезпечення гарантованих Конституцією України прав осіб.

Робота над цим Законом розпочалась в далекому 1998 р. із початком реформування адміністративних правовідносин в Україні. Участь у ній протягом більше 20 років брали науковці, провідні фахівці та правники (і не лише у галузі адміністративного права), зарубіжні експерти, представники громадськості. Законопроект неодноразово був предметом правової експертизи європейських колег і отримував схвальні відгуки та експертні висновки.

Слід зауважити, що Закон про адмінпроцедуру за своїм змістом – це аналог процесуальних кодексів у судах, але для органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Одне із ключових місць у комплексному розумінні суті адміністративної процедури посідають, насамперед, принципи, за якими вона здійснюється (верховенства права, рівності перед законом, обґрунтованості та визначеності, неупередженості адміністративного органу, тощо), які наповнені конкретними правовими механізмами та визначають права і обов'язки учасників адміністративної процедури.

«Саме матеріальна частина вітчизняного адміністративного законодавства досі не мала чітко визначених принципів, якими має керуватися публічна адміністрація під час розгляду питання щодо забезпечення прав та інтересів особи. Закон же акумулює в собі не тільки фундаментальні принципи, які визначені в спеціальному законодавстві (верховенство права, рівність учасників, гласність, неупередженість та справедливість тощо), але й вводить нові. Такими принципами є, зокрема, принцип обґрунтованості, добросовісності і розсудливості, презумпції правомірності дій та вимог особи, офіційності, гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні, гарантування ефективних засобів правового захисту тощо», – пояснює член робочої групи Мін'юсту 2018–2020 рр. Г. Булгакова.

У цілому Закон «Про адміністративну процедуру» спрямований на:

– реалізацію положень Конституції України (ч. 2 ст. 19, ст. 40);

– має стати «загальним»/рамковим нормативно-правовим актом з єдиними правилами дій при прийнятті рішення органом влади про права та обов'язки осіб;

– є частиною адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу (Угода про асоціацію, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про добре адміністрування) (*Урядовий портал* (<https://www.kmu.gov.ua/news/zakon-pro-adminproceduru-povtorno-uhvaleno-v-cilomu-z-popravkami-prezidenta>)). – 2022. – 18.02).

Мінінфраструктури: Верховна Рада України ратифікувала Угоду про спільний авіапростір з ЄС

Верховна Рада України ратифікувала Угоду про спільний авіаційний простір між Україною та Європейським Союзом. За це рішення проголосували 311 депутатів.

«Завдяки Парламенту Україна стала ще на крок ближча до імплементації Угоди. Звісно ж, попереду ще низка важливих законодавчих змін для наближення українських вимог та стандартів до загальноєвропейських. Це системний процес, який у підсумку призведе до розширення географії польотів з України, підвищить рівень авіаційної безпеки, зменшить бюрократичне навантаження на українські авіакомпанії, а також допоможе знизити фактичну ціну квитків для пасажирів.

Окрім цього, відкриваються можливості для розвитку вантажних та поштових авіаперевезень. Наша мета – максимально ефективно використати усі переваги долучення до спільного авіапростору для перетворення України у ключовий промисловий і транспортний хаб Європи», – розповів Міністр інфраструктури України О. Кубраков.

Що зміниться після повного впровадження Угоди про спільний авіапростір?

Для українських авіаперевізників:

– право користуватися необмеженими комерційними правами між будь-яким

пунктом в Європейському Союзі, проміжними пунктами партнерів Європейської політики сусідства та країн ЕСАА, так само як в Ісландії, Ліхтенштейні, Норвегії, Швейцарії, за умови, що політ є частиною перевезення, яке обслуговує пункт в Україні.

Для авіаперевізників ЄС:

– право користуватися необмеженими комерційними правами між пунктами в Україні, проміжними пунктами партнерів Європейської політики сусідства та країн ЕСАА, так само як і пунктами в Ісландії, Ліхтенштейні, Норвегії, Швейцарії та пунктами за межами, за умови, що політ є частиною перевезення, яке обслуговує пункт в державі-члені;

– право здійснювати необмежені комерційні права на перевезення між пунктами в Україні, не зважаючи на те чи такі перевезення починаються або закінчуються на території ЄС.

Нагадаємо, що Угода про спільний авіаційний простір була підписана 12 жовтня 2021 р. під час 23 саміту Україна – ЄС. Процес створення спільного авіаційного простору ЄС розпочав ще у 1999 р. (*Урядовий портал* (<https://www.kmu.gov.ua/news/mininfrastrukturi-verhovna-rada-ratifikuvala-ugodu-pro-spilnij-aviaprostir-z-yes>)). – 2022. – 18.02).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Антитютюнова боротьба: український та зарубіжний досвід

Тютюнопаління є найпоширенішою шкідливою звичкою у світі. Тютюн вбиває половину тих, хто його вживає, а також є причиною багатьох неінфекційних захворювань і передчасних смертей.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), кожна п'ята людина на планеті вживає тютюн. Це – 36,7 % чоловіків і 8 % жінок у світі. Щороку понад 8 млн людей помирають від хвороб, спричинених курінням. Щороку в Євросоюзі від хвороб, спричинених курінням, помирає майже 700 тис. людей. Так, у світі 90 % летальних випадків від раку легенів, 75 % від хронічного бронхіту і 25 % від ішемічної хвороби серця обумовлені палінням. Куріння впливає і на важкість перенесення COVID-19. Як відомо, вірус вражає насамперед легені, які й так постійно зазнають небезпечного впливу тютюнового диму. До того ж, куріння завдає непоправної шкоди імунній системі, а, отже, погіршує здатність організму боротися з інфекцією.

Крім цього, спричинені курінням хвороби створюють суттєве навантаження на економіку країн та коштують мільярди доларів через втрату продуктивності праці, витрати на лікування, передчасні смерті тощо. Щороку світова економіка втрачає понад 1,4 трлн дол. (що є еквівалентом 1,8 % світового ВВП). ЄС щорічно витрачає понад 25 млрд євро на лікування хвороб, зумовлених курінням. Ще 8 млрд євро економіка не отримує внаслідок раннього виходу на пенсію, смертей і тимчасової втрати працездатності курців.

Подібна невтішна ситуація і в Україні. Щорічно 85 тис. громадян (з них близько 13 тис. – пасивні курці) помирають внаслідок хвороб, спричинених курінням. На лікування курців та виплату їм компенсацій при втраті

працездатності Україна витрачає 3,2 % ВВП. У 2020 р. ця сума становила близько 5 млрд дол., стверджує народна депутатка, членкиня Комітету Верховної Ради України з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування Л. Булах.

Разом з тим, доходи урядів усіх країн від податків на тютюн становлять всього близько 250 млрд дол., що майже у 6 разів менше, ніж збитки, завдані економіці. В Україні надходження до бюджету склали 1,7 млрд дол. у 2019 р., тобто у 3 рази менше, порівняно з економічними втратами від вживання тютюну.

Щоб запобігти поширенню тютюнокуріння Україна у 2006 р. ратифікувала Рамкову конвенцію ВООЗ по боротьбі проти тютюну (2003 р.). Це був перший міжнародний договір у сфері охорони здоров'я, створений під егідою ВООЗ, який об'єднав у боротьбі проти тютюну 182 країни світу.

За 15 років, що минули, Україна продемонструвала значний поступ у боротьбі за право людини на здоров'я, який дав можливість зупинити тютюнову епідемію в країні. За цей час було прийнято спеціальний Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» (2012 р.), який визначив основні принципи та напрями державної політики у цій сфері. Зокрема, Україна посилила законодавство із захисту населення від впливу тютюну шляхом обмеження реклами, спонсорства і стимулювання продажів тютюну, заборони куріння у громадських місцях та запровадження медичних попереджень на упаковках тютюнових виробів, а також регулярного підвищення акцизів на тютюнові вироби відповідно до вимог Рамкової конвенції.

Джерело інформації: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/10/infografika/suspilstvo/dorohe-zadovolennya-6-rokiv-pachka-syhareh-podorozhchala-11-40-hryven>

Реалізація положень Конвенції та законодавчі зміни у сфері контролю над тютюном призвели до зниження рівня куріння та вживання тютюну в Україні. За даними глобального опитування дорослих щодо вживання тютюну, за сім років (з 2010 до 2017 рр.) поширеність щоденного куріння серед дорослих українців знизилась з 25 % до 20 %, серед підлітків віком 13–15 років зменшилася з 19 % у 2011 р. до 15 % у 2017 р.

Разом з тим, на фоні зменшення престижності куріння, тютюнова індустрія знаходить нові шляхи, аби знову перетворити згубну залежність на тренд за допомогою маніпулятивних підходів та космічних витрат на маркетинг. Тютюнова індустрія навіть змінила сам концепт куріння, запропонувавши людям нові електронні гаджети (електронні сигарети та пристрої для нагрівання тютюну). Представники тютюнової індустрії постійно впроваджують нові маркетингові технології, спрямовані на підвищення привабливості своїх виробів. В Україні тютюнові корпорації повідомляють, що за останні роки витратили 200 млн дол. на залучення людей до куріння електронних пристроїв для куріння, у США, наприклад, тютюнові компанії витрачають 23 млн дол. щодня.

Сигарети з різноманітними смаками і вейпи з кольоровим димом стали привабливим гачком, перш за все, для підлітків, і за 2020 р.

кількість молодих курців зростає вчетверо. Інформація про електронні пристрої для куріння буквально «навалюється» на підлітків з усіх боків – зовнішньої реклами, точок продажу, брендованої реклами в соцмережах та навіть на вивісках деяких ресторанів і кафе, які дозволяють куріння таких пристроїв у своїх приміщеннях.

Агресивна реклама тютюнових виробів для нагрівання (ТВЕНів) та електронних сигарет створює лише ілюзію меншої шкоди, наголошує заступник Генерального директора Центру громадського здоров'я В. Збанацький.

Тому використання електронних цигарок дітьми й підлітками викликає стурбованість у багатьох країнах через згубний вплив на здоров'я дітей та можливість спричинити нікотинову залежність.

Комплекс обов'язкових заходів для захисту населення від шкоди тютюну та електронних пристроїв для куріння, ефективних інструментів для захисту споживачів від маніпулятивного маркетингового впливу передбачає Директива 2014/40/ЄС, яка стала частиною Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.

У своєму звіті Європейська комісія закликає сторони проаналізувати ситуацію на ринку з електронними пристроями для куріння та новими нікотиновими і тютюновими виробами та розробити заходи щодо їх регулювання. На

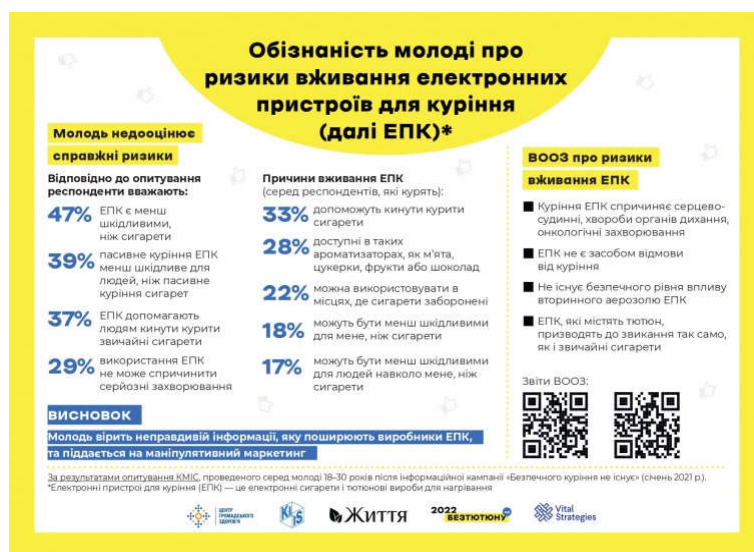
основі положень Директиви 2014/40/ЄС Кабмін у 2018 р. затвердив відповідний план заходів, який передбачає розробку законопроектів у цій сфері.

Презентуючи в Україні статистику восьмої доповіді ВООЗ про глобальну епідемію тютюнокуріння (грудень 2021 р), технічна спеціалістка Програми з контролю над тютюном Європейського регіонального бюро ВООЗ А. Чобану наголосила, що в Україні треба пришвидшувати реалізацію заходів, спрямованих на зниження споживання тютюнових виробів, адже діти в Україні частіше, ніж у світі, їх споживають. Так, в Україні прихильників тютюнових виробів серед підлітків віком від 13 до 15 років – 14,6 %, глобальні показники – 10,3 %, європоказник – 12,7 %. Україна також має один із найвищих показників споживання електронних цигарок – 18,4 %. Багато молоді й дорослих відмовляється від тютюнових виробів на користь електронних цигарок. В усіх країнах більшість молоді, що споживає електронні цигарки, раніше не споживала тютюнові вироби.

Фактично на електронні сигарети не поширюється дія комплексного антитютюнового законодавства, прийнятого у 2012 р. Єдине – з 1 січня 2021 р. ВРУ заборонила продаж електронних сигарет, рідини до електронних сигарет та пристроїв для вживання тютюнових виробів особам до 18 років.

Внаслідок бездіяльності законодавців та оманливі повідомлення щодо електронних пристроїв для куріння, значна частина молоді не обізнана про їхню руйнівну шкоду для здоров'я та наркотичну залежність, яку вони викликають. І тютюнові компанії цим успішно користуються.

Як свідчать результати опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) щодо обізнаності молоді про ризики вживання електронних пристроїв для куріння, майже половина опитаних респондентів вважають, що електронні пристрої для куріння є менш шкідливими, ніж сигарети, а 37 % – що ці пристрої допомагають людям кинути курити звичайні сигарети.

Джерело інформації: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/09/23/245977/>

Зупинити епідемію електронних сигарет покликаний Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну», який Верховна Рада України ухвалила

16 грудня 2021 р. (6 січня 2022 р. його підписав Президент В. Зеленський). Це комплексний антитютюновий закон, який розробили депутати парламентського Комітету з питань здоров'я нації, експерти з охорони здоров'я за

підтримки громадських активістів. Документ посилює захист українців, особливо дітей та молоді, від шкідливого впливу тютюнових виробів і приводить українське антитютюнове законодавство у відповідність до Директиви № 2014/40/ЄС.

Головна мета – захистити та уберегти молодь від маркетингових технологій виробників тютюнових виробів та пристроїв для куріння, прокоментував документ голова парламентського комітету з питань здоров'я нації М. Радущкий.

Зокрема, Законом передбачені такі нововведення:

- розмір комбінованого медичного попередження про шкоду куріння (текст та графічне зображення) на пачках тютюнових виробів збільшиться з 50 % до 65 % їхньої площі. Попередження міститимуть реалістичні зображення хвороб, спричинених курінням, та щорічно оновлюватимуться. Саме такий розмір графічних зображень запроваджений у всіх державах Європейського Союзу;

- заборона продажу електронних сигарет та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пристроїв для споживання

тютюнових виробів без їх згорання, особам до 18 років, а також – реклами, спонсорства та стимулювання продажу таких виробів;

- впровадження вимоги до маркування упаковок електронних сигарет, рідин, заправних контейнерів та бездимних тютюнових виробів;

- забороняється використовувати смакоароматичні добавки (фруктові, ягідні тощо) у будь-яких компонентах тютюнових виробів та електронних сигарет. Такі вироби найчастіше приваблюють дітей та молодь, які ще не мають шкідливої звички курити, створюючи хибне враження про менш шкідливі наслідки вживання тютюнових виробів.

Важливими нормами Закону є розширення переліку місць, де забороняється куріння, вживання, використання тютюнових виробів, електронних сигарет, заправних контейнерів, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згорання та кальянів. Єдиним місцем, де пропонується залишити можливість відведення місць для куріння всередині приміщення, є аеропорти.

Міські, сільські, селищні ради зможуть додатково визначати вільні від куріння місця в межах своїх громад.

КОМПЛЕКСНИЙ АНТИТЮТЮНОВИЙ ЗАКОНОПРОЄКТ №4358: ДРУГЕ ЧИТАННЯ

«Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну»

Колектив авторів: Л. Булах, М. Радуцький, М. Перебийніс, О. Дмитрієва, О. Стефанішина, В. Вагнер, В. Дубіль, О. Довгий, С. Кузьмінх, А. Дубнов, Ю. Заславський, Я. Дубневич, В. Зуб.

МЕТА: створити умови, за яких діти, народжені в Україні за час роботи Верховної Ради України 9-го скликання, ніколи не почнуть вживати тютюнові вироби

Норми комплексного антитютюнового законопроекту №4358 повністю відповідають Рамковій конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну та імплементують Директиву 2014/40/ЄС

<p>1 Забора на продажу особам до 18 року тютюнових виробів для нагрівання ТВЕН</p> 	<p>2 Законодавче регулювання нових тютюнових виробів</p> <ul style="list-style-type: none"> Зaproвадження медичних попереджень на е-сигаретах та рідинах до них Захист бездимного середовища — електронні пристрої для куріння заборонено використовувати у місцях заборонених для куріння 	<p>3 Великі графічні медичні попередження тютюнових виробів для куріння</p> <ul style="list-style-type: none"> Зображення наслідків вживання тютюну розміром 68% з обох сторін пачки
<p>4 Контроль за вмістом тютюнових виробів</p> <ul style="list-style-type: none"> Забора на ароматизованих смакових сигарет та тютюну для самокруток Зменшення допустимих рівнів нікотину та смол Щорічне заїгування тютюнової індустрії про вміст виробів 	<p>5 Забора на реклами</p> <ul style="list-style-type: none"> Забора на реклами, стимулювання продажу та спонсорства електронних сигарет, рідин, що у них використовуються, ТВЕН, пристроїв для споживання тютю нових виробів без їх згорання (у тому числі IQOS, glo) 	<p>6 Громадські місця без диму</p> <ul style="list-style-type: none"> 100% забора на куріння на робочих місцях, вокзалах, готелях, гуртожитках Органи місцевого самоврядування зможуть додатково визначати бездимні місця

Зaproвадження Директиви 2014/40 у державах ЄС знизило поширеність куріння з 2014 р. до 2020 р. на **20%** серед дітей та на **13%** серед дорослих

Джерело інформації: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/09/23/245977/>

Закон набуває чинності поетапно, більша частина положень якого почне діяти через 18 місяців з дня його опублікування.

КОЛИ НАБЕРУТЬ ЧИННОСТІ НОРМИ ЗАКОНУ РУБРИКА

<p>одразу після публікації</p> <p>вимога мінімум 20 сигарет у пачці та мінімум 30 грамів тютюну в пачках для самокруток</p> 	<p>через 1,5 роки</p> <p>заборона куріння електронних сигарет у громадських місцях</p> <p>заборона реклами, стимулювання продажів, спонсорства електронних сигарет</p> <p>заборона продажу сигарет зі смаками</p>
<p>через 6 місяців</p> <p>заборона продажу «лошутчок» (менше 20 одиниць у пачці)</p> <p>заборона продажу електронних сигарет, заправних контейнерів, ТВЕНів неповнолітнім</p> 	<p>через 2 роки</p> <p>розмір попередження на пачках — 65% від пачки</p> <p>розмір медичних попереджень на стіках до ТВЕНів — 30%</p>

Джерело інформації: <https://rubryka.com/article/zakonoproekt-4358/>

Це найбільш оптимальна модель для впровадження нових обмежень, щоб дати бізнесу час на адаптацію до нових умов, зазначив М. Радущкий. За цей час уряд має внести зміни в інші документи, відповідно до цього Закону, а також розробити нові документи, необхідні для повноцінної роботи антитютюнового закону.

Таким чином, Україна зробила величезний крок для посилення захисту дітей та молоді від куріння як тютюнових виробів, так і електронних пристроїв для куріння, які також становлять загрозу для здоров'я, зазначила авторка антитютюнового закону Л. Булах. У свою чергу, юрист Центру демократії та верховенства права Г. Колесов зазначив, що Україна є однією з перших країн у світі, яка відповідно до рекомендацій ВООЗ комплексно зрівняла на законодавчому рівні тютюнові вироби з електронними пристроями для куріння.

Заборона куріння електронних сигарет на законодавчому рівні не порушує права курців, переконаний виконавчий директор ГО «Життя» Д. Купира, адже за даними всеукраїнського дослідження КМІС за 2020 р. 87 % громадян України підтримують посилення антитютюнового законодавства.

Щоб подолати тютюнову епідемію та її шкідливий вплив на здоров'я людей, необхідно послідовне комплексне впровадження як нецінових (зниження популярності вживання тютюнових виробів загалом), так і цінових (акцизна політика) механізмів. Тобто запроваджувати та підвищувати податки, обмежувати рекламу, регулювати вміст та робити ці небезпечні товари максимально непривабливими, зазначив голова правління ГО «Життя», керівник Українського центру контролю над тютюном А. Скіпальський.

Дійсно, встановлення й ефективне адміністрування податків є вагомим внеском у протидію поширенню тютюнової залежності. На цьому наполягає й Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну та її Керівні принципи виконання статей, стороною-підписантом якої є і Україна.

У січні 2021 р. набрали чинності правки до Податкового кодексу України, які

гармонізували ставки тютюнових акцизів для сигарет, сигарил та тютюнових виробів для електричного нагрівання (ТВЕН). Відповідно до цих норм, ставка специфічного акцизу на ТВЕН стала дорівнювати мінімальному акцизному податковому зобов'язанню сигарет, а саме 1 456 грн за 1 тис. шт. Надалі ставки будуть зростати щороку на 20 %. Планується досягти рівня 3 020 грн у 2025 р.

Фахівці ВООЗ та Світового Банку високо оцінили запроваджену в Україні гармонізацію акцизного оподаткування ТВЕН та сигарил до рівня сигарет. На сьогодні зниження цінової доступності ТВЕН завдяки акцизам на рівні сигарет – це єдиний стримувальний фактор поширення цих тютюнових виробів серед дітей і молоді, наголосив Д. Купира.

Запроваджена в Україні політика оподаткування тютюнових виробів дійсно доводить свою ефективність.

Так, 24 листопада 2021 р. ГО «Життя» у співпраці з Київською школою економіки та VoxUkraine провели пресконференцію, де було представлено результати політики акцизного оподаткування тютюнових виробів за 9 місяців 2021 р. Згідно з даними Держказначейства, доходи бюджету України від акцизів на тютюнові вироби за перші 9 місяців 2021 р. склали 46,7 млрд грн, що на 18,7 % або на 7,3 млрд грн більше у порівнянні з аналогічним періодом за 2020 р.

Значним результатом планового підвищення акцизних ставок на тютюнові вироби в Україні є також те, що українці стали менше курити. За 9 місяців 2021 р. в Україні було реалізовано 24,5 млрд оподаткованих сигарет, що на 14,4 % менше, ніж за відповідний період 2020 р. Тож, скорочення споживання сигарет продемонструвало, що чинна система оподаткування не лише забезпечує більші надходження до бюджету, але й в довгостроковій перспективі врятує тисячі життів від передчасних смертей внаслідок хвороб, викликаних вживанням тютюну.

Голова ВООЗ Т. Гебреесус висловив подяку Україні за посилення контролю над тютюном, адже країна дотримується своїх зобов'язань у питанні підвищення податкового акцизу на

сигарети та тютюнові вироби для електричного нагрівання, незважаючи на вплив тютюнової індустрії щодо їх зменшення.

Дійсно, підвищення акцизів призводить до неабиякого спротиву тютюнової індустрії, яка наголошує на недоцільності, несвоєчасності та неможливості збільшення акцизів і, всупереч міжнародним зобов'язанням держави, щоразу намагається відкласти або блокувати підвищення ставок податку. Єдина ціль діяльності тютюнових компаній в Україні це отримання надприбутків шляхом мінімізації податкових платежів та продажу громадянам тютюнової продукції, яка завдає катастрофічної шкоди здоров'ю людей.

Тютюнова індустрія через свої групи впливу у парламенті постійно займається «законодавчим спамом», намагаючись скасувати підвищення акцизів. Так, 7 вересня 2021 р. під час засідання Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики під керівництвом Д. Гетманцева депутати відхилили поправки до законопроекту № 4278 «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових та експрес-відправленнях)», які передбачали зниження на 30 % акцизів на тютюнові вироби для електричного нагрівання (ТВЕН). Таким чином влада відкинула ідею зниження акцизів та зберегла ефективне рішення щодо гармонізації акцизів на ТВЕН та сигарилі до рівня сигарет.

Наприклад, Бритіш Американ Тобакко Україна з розумінням ставиться до підвищення акцизного податку, але переконані, що підвищення має відбуватися поступово, прозоро та з дотриманням вимог бюджетного та податкового законодавства. Вони вважають, що під час визначення розміру ставок та порядку адміністрування податку повинні враховуватися реальна ситуація на ринку, купівельна спроможність громадян, цінова політика сусідніх країн та обсяг нелегальної торгівлі. Крім того, система оподаткування не має спотворювати конкуренцію на тютюновому ринку.

Для розуміння глибини проблеми втручання тютюнової індустрії у державну політику

у сфері податків та охорони здоров'я, слід згадати скандал, пов'язаний із лобістськими поправками народних депутатів до комплексного антитютюнового законопроекта № 4358. Законопроект, проголосований у першому читанні 1 червня 2021 р., отримав 515 (!) поправок народних депутатів до другого читання на 200 сторінках. Цікавість народних депутатів, тютюнового бізнесу та його сателітів до документа викликана наявністю в ньому прогресивних норм щодо запровадження нецінових заходів для боротьби із курінням. Адже, частина положень документа спрямована на зниження вживання електронних сигарет та пристроїв для куріння серед молоді (наприклад, заборона продажу електронних сигарет з різними смаковими та ароматичними добавками (фрукти, солодощі, ментол тощо), які найбільше впливають на залучення дітей до куріння.

Крім цього, 9 листопада 2021 р. члени Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики, зокрема М. Потураєв, звернулися до Комітету з питань здоров'я нації з вимогою привести норми законопроекта № 4358 у відповідність до законопроекта № 4212 «Про внесення змін до статті 22 Закону України “Про рекламу” щодо реклами електронних сигарет і рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що передбачає відновлення реклами тютюнових виробів в Україні». Таку позицію вони обґрунтували необхідністю врахувати корпоративні інтереси медіаіндустрії, окремі представники якої отримують кошти від тютюнових компаній за рекламу та спонсорство тютюнових виробів.

Однак завдяки вчасному інформуванню та суспільному резонансу державі вкотре вдалося захистити ефективні рішення у сфері тютюнопаління.

На думку представників Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) і Американської торгової палати України, прийнятий Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну» вводить значно жорсткіше регулювання тютюнової галузі, ніж встановлене в країнах ЄС. Реалізація цієї

законодавчої ініціативи негативно вплине на бізнес, оскільки посилює тиск на підприємців і потребуватиме відповідних змін виробничих і бізнес-процесів. ЄБА наголосила, що така заборона є неефективною і знищить малий і середній бізнес, але не призведе до задекларованих цілей захисту здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну.

У свою чергу, експерти Українського інституту майбутнього висловили таку ж думку. Зокрема, виконавчий директор УІМ В. Денисенко зазначив, що суперечливі норми, які з'являються у законопроектах про боротьбу з курінням, не впливають на рівень куріння, але унеможливають існування тютюнового бізнесу як такого. За його словами, у новому законі немає нічого про боротьбу з нелегальним ринком тютюну, існування якого завдає значної шкоди і здоров'ю нації та економіці.

Дійсно, тютюнова індустрія активно використовує найпоширеніший міф про те, що заборона продажу цигарок, зменшення відповідної реклами або доступу до куріння, подорожчання сигарет впливає на зростання виробництва і продажу контрафактної та контрабандної тютюнової продукції.

За оцінкою Київської школи економіки та VoxUkraine, частка нелегальних сигарет в травні 2021 р. склала 11,5 %, а ТВЕН – 3,1 %. Разом з цим значну частку ринку (55 %) нелегальних сигарет становить продукція, яка була виготовлена на легальних тютюнових фабриках в Україні, проте недобросовісні підприємці ухилялися від сплати податків. Найчастіше ця продукція виводиться з фабрик для продажу у безмитній зоні, так званій Duty Free, проте потрапляє на внутрішній нелегальний ринок. З огляду на суттєві податкові втрати внаслідок махінацій з використанням Duty Free, що є серйознішими, аніж економічна вигода від безмитної торгівлі тютюновими виробами, доцільною є ліквідація такої форми преференції у торгівлі тютюновими виробами, додають експерти.

Опитані журналістами програми «Особливий погляд» експерти, зокрема, голова експертної аналітичної ради Українського аналітичного центру Б. Кушнірук, вважають,

що громадські організації, які займаються реалізацією антитютюнових кампаній, перетворили «боротьбу із курінням» на бізнес із тиску на легальних виробників тютюну, а також можуть отримувати фінансування від контрабандистів та виробників контрафактної продукції.

Водночас, занепокоєння з приводу потенційного зростання незаконної торгівлі не має утримувати Україну від зростання акцизних податків, оскільки оптимальний спосіб боротьби з незаконною торгівлею полягає не у відмові від підвищення податків, а в реалізації ефективних заходів податкового адміністрування та контролю, заявив А. Скіпальський.

Л. Булах також зазначила, що проблема з контрабандою – це проблема фіскальних органів, органів, які перевіряють. До слова, проблема продажу контрафактної продукції, і не лише цигарок, а й усіх підакцизних товарів, досягла максимуму, додала народна депутатка. Для розв'язання проблеми зростання частки нелегальної торгівлі тютюновими виробами Україні необхідно ратифікувати Протокол про ліквідацію нелегальної торгівлі тютюновими виробами. Сторонами Протоколу вже стали 68 держав, у тому числі усі члени ЄС.

Також частина експертів вважає, що автори антитютюнового закону спробували імплементувати надзорські норми, про які не говорять навіть у розвинених країнах Західної Європи. Наприклад – норму про заборону викладки сигарет. А деякі заборони взагалі мало впливали б саме на поведінку курців. Приміром, на форму і дизайн упакування, які пропонувалося стандартизувати, звертають увагу лише 2 % курців. Тобто на зменшення куріння таке регулювання не впливає. А, шахраям куди простіше підробляти сигарети, коли можна просто міняти назву, не працюючи над різноманітними дизайнами пачки.

«Модернізація» зовнішнього вигляду упаковки сигарет або, наприклад, пляшки алкоголю або застосування інших «косметичних» і вибіркового змін законодавства не роблять особливого впливу на вибір підлітків і не служать меті охорони здоров'я населення,

особливо молоді та підлітків, впевнені експерти УІМ.

У свою чергу, координатор експертної групи Економічної експертної платформи О. Гетман переконаний, що неможливо змусити кинути палити курців шляхом жорстких заборон.

Але, досвід інших країн доводить: лише державний контроль над ринком сигарет здатний захистити молодь від нікотину, а дорослих курців – від впливу сигаретного диму. У всіх країнах світу влада стикається з дилемою: або постаратися примусово захистити здоров'я громадян, або надати їм законне право самостійно приймати рішення.

У світі є чимало практик з обмеження вживання тютюну, про які українці можливо навіть не чули, а законотворці та представники тютюнової індустрії не хочуть знати.

Наприклад, світ запроваджує більш суворі норми до оформлення сигаретних пачок. Першою країною в світі, що запровадила суворі норми до оформлення пачок, була Австралія, де ще в листопаді 2011 р. ухвалили закон, яким уніфікували сигаретну пачку та заборонили розміщення на ній сигаретних брендів. Таке нововведення позбавляло можливості використовувати пачку як рекламний інструмент. Тютюнові компанії намагалися оскаржити це у суді, але програли. Отож, з 1 грудня 2012 р. упаковка не може містити таких атрибутів бренду, як фірмові кольори, логотипи і елементи дизайну, повинна мати стандартний формат та форму. За вимогами сигаретна пачка обов'язково повинна бути зелено-оливкового кольору. А 75 % її титульної і 90 % зворотної сторони мають містити інформацію про шкоду куріння та зображення, що ілюструють його наслідки.

Введення однотипного дизайну для сигаретних пачок всіх брендів, як свідчить дослідження, проведене австралійськими вченими, відлякує частину курців і збільшує число тих, хто подумує відмовитися від куріння.

Слідом за Австралією таке законодавство прийняли Франція (Закон вступив у силу в травні 2016 р.) та Великобританія (в травні 2017 р.). Проста упаковка тютюнових виробів запроваджена чи законодавчо прийнята у

таких країнах, як Угорщина, Ірландія, Бельгія, Словенія, Норвегія, Туреччина, Ізраїль, Саудівська Аравія, Канада, Уругвай, Сінгапур, Таїланд та інші.

Також постійно збільшується розмір медичних попереджень на сигаретних пачках. Наприклад, у Таїланді та Індії це 85 % площі усієї пачки, Уругваї – 80 %, Канаді – 75 %, Непалі – 75 %, Туреччині – 65 %, Грузії – 60 %.

Тютюнова індустрія навмисно використовує видиме розміщення сигарет як маркетинговий трюк для залучення молодих людей до куріння і робить це успішно. Все більше країн розуміє, що викладка сигарет у місцях продажу – те саме, що реклама, а тому вже прийняли і продовжують приймати закони, щоб убезпечити молодь від спокус через спеціальне розміщення сигарет у місцях продажу. Заборона видимого розміщення пачок тютюнових виробів діє у близько 70 країнах, зокрема, Великобританії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії, Австралії, Новій Зеландії, Таїланді, Кенії, Непалі, Панамі, Канаді.

Ісландія стала першою країною, яка у 2001 р. заборонила видиме розміщення сигаретних пачок на вітринах, тобто, у місцях продажу пачки повинні зберігатися в закритих контейнерах. Інформація про наявні тютюнові вироби міститься у формі чорно-білої таблиці визначеного формату та розміру на вітрині або біля каси із зазначенням цін на тютюнові вироби.

Така заборона призвела до суттєвого зниження рівня споживання сигарет дітьми. За даними європейського опитування ESPAD, якщо в 1999 р. курили (щонайменше раз на місяць) 28 % ісландських підлітків, то у 2011 р. – 10 %.

Першою країною ЄС, яка запровадила таку заборону, стала Ірландія (з 1 липня 2009 р.). За порушення цієї заборони передбачено штраф у розмірі до 3 тис. євро або тюремне ув'язнення на термін до шести місяців.

У Норвегії після заборони видимого розміщення тютюнових пачок у магазинах у 2010 р., показник куріння зменшився з 19 % у 2007 р. до 14 % у 2011 р., у Канаді – з 22 % у 2002 р. до 12 % у 2011 р.

До речі, розвинуті країни, які вже прийняли заборону викладки, взагалі планують припинити продаж тютюнових виробів на своїй території у 2040 р. Такими країнами є Канада, Австралія, Нова Зеландія, Норвегія, Швеція, Ісландія, Велика Британія. Шлях, який вони обрали для досягнення майбутнього без тютюну – це унеможливлення будь-яких стимулів для початку куріння молоддю та дітьми.

Серед інших прикладів боротьби – заборона куріння в громадських місцях в присутності дитини або вагітної жінки в Італії. Така вимога викликана необхідністю захистити дітей від пасивного куріння, якому їх можуть піддавати батьки чи будь-хто інший, хто курить поруч. Штраф становить 500 євро. Функції за дотримання цього Закону покладено на карабінерів – італійську поліцію.

Понад 60 країн мають заборону на куріння у приватному транспорті у присутності дітей, зокрема, Фінляндія, Франція, Люксембург, Мальта, Катар, Словенія.

Деякі країни ще більше розширюють перелік місць, де заборонено курити. Так, у Люксембурзі, Малайзії та Сінгапурі заборонено курити у парках, у В'єтнамі – в усіх туристичних місцях, а Фінляндія заборонила куріння на балконах у корпоративних будинках.

1 липня 2014 р. орган житлового господарства м. Лос-Анджелес (штат Каліфорнія, США) прийняв рішення, відповідно до якого всі будинки, що знаходяться у муніципальній власності, стають вільними від тютюнового диму. Заборона поширюється як на територію будинку, так і на самі квартири та балкони. Близько 90% жителів одразу підписали додаткові угоди, в яких вони погодилися із цією нормою.

Якщо говорити про рекламу тютюнових виробів у ЗМІ, то у січні 2008 р. в Туреччині прийнято закон, яким заборонено показувати тютюнові вироби на телебаченні. На практиці, якщо протягом трансляції фільму або іншої телепрограми є сцена з курінням, то сигарети в кадрі розмивають. Така заборона спрямована на протидію пропаганди та нав'язування стереотипу про «нормальність» куріння. Штрафи за порушення цієї норми

досить суттєві. Наприклад, для регіонального телеканалу штраф становить від 1 700 до 3 400 дол., а для національного телеканалу від 3 400 до 17 тис. дол.

Разом з тим, в країні всі телерадіомовники зобов'язані щомісяця 1,5 год ефірного часу (принаймні 30 хв з нього в прайм-тайм) відводити на роз'яснення ризиків, пов'язаних із вживанням тютюнових виробів і пасивним курінням. Такий контент (соціальна реклама) має проходити погодження в турецькому МОЗ.

Загалом 131 країна з тих, хто ратифікував Рамкову конвенцію ВООЗ із боротьби проти тютюну, запровадила повну заборону на рекламу, стимулювання продажу та спонсорство тютюнових виробів. Наприклад, Азербайджан, Китай, Грузія, Литва, Оман, Катар, Словенія, Таїланд та Туркменістан протягом останніх років ввели повну заборону на рекламу тютюнових виробів в усіх ЗМІ. Австралія, Чехія, Литва, Люксембург, Нідерланди та Португалія доповнили своє законодавство положеннями про заборону реклами, спонсорства та стимулювання продажу електронних сигарет.

Цікавим для України може бути досвід країн, які запроваджують механізми фінансування інформаційних кампаній у сфері громадського здоров'я з податків на тютюнові та алкогольні вироби (earmarking – перерозподіл ресурсів) або із коштів, що надходять від сплати ліцензій на право торгівлі тютюновими виробами. Такий підхід знаходить все ширше застосування, оскільки дозволяє знайти ресурси, необхідні на проведення кампаній, у державному бюджеті.

Так, у квітні 2015 р. у Литві було створено Національний фонд сприяння громадському здоров'ю. Фінансування цього фонду становить певний відсоток (0,5% з 2016 р., 1% з 2019 р.) доходів від надходжень акцизного збору для алкоголю, тютюну та азартних ігор. Ці кошти використовуються з метою реалізації державних програм охорони здоров'я, включно з профілактикою, розміщенням повідомлень у засобах масової інформації, науковими дослідженнями тощо. Керує Фондом Міністерство охорони здоров'я та створена для цього Рада. З 2016 по 2020 рр. доходи Фонду зросли з 1,3 млн євро до 3,2 млн євро.

Підвищувати податки на тютюнові вироби як ефективний спосіб скорочення споживання тютюну і одночасного підвищення державних доходів рекомендують органи охорони здоров'я в усьому світі. Адже, тютюнові компанії намагаються зробити свої смертельні продукти доступними за ціною, що означає, насамперед, їх доступність для дітей та підлітків.

Оподаткування тютюнових виробів у різних країнах здійснюється по-різному. Наприклад, Франція почала істотно збільшувати податки на тютюнові вироби у 1990 р., що призвело до трикратного зростання цін на сигарети з поправкою на інфляцію. В результаті цих заходів споживання сигарет скоротилося приблизно з 6 до 3 сигарет на дорослого на день. У Туреччині у період з 2005 по 2011 рр. завдяки підвищенню податків ціни на тютюнові вироби зросли на 195 %. У цей же період доходи від податків збільшилися на 124 %, а обсяг продажів тютюну знизився на 16 %.

Аналітики кажуть, що за вартістю сигарет Україна займає 19 місце в рейтингу зі 104 держав (2,26 дол. за пачку). Польща займає 57 місце (4,65 дол.), Молдова – 11 місце (1,68 дол.). Найвищу ціну платять курці в Австралії (25,63 дол.). Така ціна є результатом усвідомленої політики австралійської влади, спрямованої на зменшення кількості людей, що палять. Акциз в цій країні з 2013 по 2020 рр. збільшувався на 12,5 % щорічно. До групи країн з найдорожчими цигарками також відносяться Нова Зеландія (24,75 дол.), Ірландія (16,49 дол.) і Великобританія (15,66 дол.). Як зазначають фахівці, такі ціни – результати політики влади, спрямованої на зниження кількості курців в країні. Там, де такої політики не проводиться – Нігерія (0,97 дол.) або Казахстан (1,18 дол.) – сигарети дешеві.

Серед країн ЄС 12 уже оподатковують електронні сигарети. Наприклад, у 2019 р. ставка податку на 1 мл рідини для е-сигарет становила 0,3 євро в Португалії та Фінляндії; 0,12 євро в Литві; 0,2 євро в Естонії; 0,19 євро в Швеції; 0,18 в Словенії; 0,17 євро в Угорщині. Електронні сигарети та рідини оподатковують і інші країни світу, наприклад, Чорногорія, Росія, Албанія, Грузія, Сербія, Азербайджан,

Казахстан, Індонезія, Південна Корея, Кенія та інші.

У світі чимало країн повністю заборонили електронні сигарети та ТВЕН на рівні закону. Такі заборони включають в себе не тільки виробництво чи продаж цих виробів, а навіть і ввезення туристами для особистого користування. За таку «ручну поклажу» можна сплатити великий штраф або потрапити до в'язниці. Станом на 2020 р. в більшості країн Європейського Союзу заборонено продаж е-сигарет неповнолітнім.

Жорсткі покарання за користування, продаж або імпорт електронних сигарет набрали чинності у 2010 р. і в Брунеї. Законом е-сигарети визнано «імітаційним тютюновим виробом», а тому за користування пристроями для паріння можуть накласти штраф в розмірі 300 дол. США, а за повторне правопорушення – 500 дол.

Схожа ситуація і в Сінгапурі, де продаж, імпорт і використання пристроїв для паріння та рідин до них заборонено з 2010 р., оскільки вони нагадують тютюнові вироби. Слід зазначити, що в країні достатньо жорсткі антитютюнові закони, а тому штрафи за продаж е-сигарет можуть мати космічні розміри.

У Таїланді продаж чи постачання електронних сигарет загрожуватиме великим штрафом або до 5 років позбавлення волі. У 2019 р. Камбоджа, Ліван, Філіппіни, Індія та В'єтнам приєдналися до Таїланду і теж заборонили електронні сигарети.

Австрія, як країна ЄС, внесла зміни до свого Закону про тютюнові вироби у травні 2016 р., щоб заборонити тютюнові вироби з характерними ароматами, а також охопити нові тютюнові вироби, включаючи електронні сигарети. У 2017 р. Канада внесла зміни до свого законодавства щодо заборони ментолу в сигаретах. Бразилія заборонила всі ароматичні добавки в тютюнових виробах у 2012 р.

У деяких країнах причиною заборон електронних сигарет стала недостатність наукових досліджень щодо їх безпечності. Наприклад, у 2011 р. Аргентина заборонила ввезення, роздрібний продаж і рекламу е-сигарет, включаючи пристрої та заправні картриджі до них, оскільки відсутні переконливі

докази того, що електронні сигарети можуть допомогти курцям відмовитися від звички. Таку ж заборону раніше запровадили Уругвай, Колумбія та Панама.

До речі, зі схожих мотивів е-сигарети були заборонені й в іншій частині світу – Йорданії, де влада всерйоз занепокоїлася відсутністю доказів про ефективність чи безпечність вейпінгу у порівнянні зі звичайним курінням сигарет.

Натомість, у Катарі діє заборона на ввезення та продаж електронних сигарет через те, що вміст нікотину у е-сигаретах вище, ніж у звичайних сигаретах. А от у ОАЕ з 2009 по 2019 рр. діяла повна заборона на імпорту та продаж пристроїв для паріння. Основна причина – паріння е-сигарет сприяє виникненню тютюнової залежності у молодих людей. Однак з 2019 р. продаж е-сигарет дозволили, хоча запровадили суттєві обмеження у споживанні тютюнових виробів у громадських місцях під загрозою штрафу до 2 тис. дірхамів (еквівалентно 14 685 грн).

Прикладом системного підходу до регуляції обігу електронних сигарет у контексті боротьби із вживанням тютюнових виробів є Туреччина, яка з 25 лютого 2020 р. заборонила імпорту і дистрибуцію е-сигарет. Таке рішення турецької влади стало черговим кроком у масштабній урядовій кампанії, що розпочалася в 2009 р. для зменшення поширеності куріння у країні.

Згідно з рейтингом Tobacco Control Scale, одні з найжорсткіших антитютюнових законів у світі має Велика Британія. Уряд країни представив концепцію щодо поліпшення здоров'я населення, одна з її головних цілей – повна відмова від куріння до 2030 р.

Слідом за Великою Британією найсуворіші антитютюнові закони в Європі мають Франція та Ісландія.

Бутан став першою та поки єдиною країною, де з 2004 р. продаж тютюну та тютюнових виробів у будь-якій формі заборонено взагалі і всюди.

У Рамковій конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну є окрема стаття (стаття 5.3), яка регулює питання протидії втручанням тютюнової індустрії у політики контролю

над тютюном, оскільки втручання тютюнової індустрії є найбільшою перешкодою для впровадження ефективних заходів у боротьбі проти тютюну. Австралія, Канада, Тайланд, Франція, Бразилія, Нова Зеландія, Велика Британія, Грузія, Молдова, країни ЄС, Норвегія, Непал, Уругвай, Уганда, Кенія, Іран та інші вже досягли успіху у реалізації ст. 5.3.

До речі, з метою дослідження рівня впливу тютюнових компаній на прийняття державних рішень було створено Глобальний індекс втручання тютюнової індустрії. За методологією дослідження, чим вищий бал, тим сильніше втручання тютюнової індустрії.

Громадська організація «Життя» презентувала результати третього Глобального індексу втручання тютюнової індустрії 2021, згідно з яким Україна посіла 52 місце із 80 держав рейтингу. Дослідження вимірює ефективність урядів щодо захисту політики охорони здоров'я від втручання тютюнової промисловості та ефективних стратегій протидії цьому втручанням, які мають впроваджуватися урядом на державному рівні.

Експерти оцінили рівень втручання тютюнової промисловості на політику України у 64 бали зі 100 можливих. Згідно з результатами попереднього Індексу втручання тютюнової промисловості, у 2020 р. Україна отримала 68 балів. Найвищий бал втручання тютюнової індустрії у політику держави зафіксовано у Домініканській Республіці – 96 балів, найнижчий у держави Бруней Даруссалам – 15 балів.

Зменшити вплив тютюнової індустрії на державну політику охорони здоров'я допоможе впровадження практик реалізації керівних принципів ВООЗ, які зокрема, рекомендують встановити систему звітування про контакти представників держави з представниками тютюнової промисловості, зазначив голова правління ГО «Антикорупційний штаб» С. Миткалик.

Наприклад, в Уганді закон про контроль над тютюном зобов'язує уряд і держслужбовців відмовлятися від взаємодії з тютюновою індустрією, забороняє партнерство і співпрацю, приймати будь-яку підтримку, експертну чи

фінансову допомогу від тютюнової індустрії та передбачає правову відповідальність за порушення цих норм закону.

Законодавство Габону забороняє філантропію, благодійництво тютюнової індустрії, використання тютюновою індустрією лобістів та груп впливу, фінансування тютюновими компаніями проведення досліджень та інформаційних кампаній.

В Австралії Департамент здоров'я наперед анонсує інформацію про зустрічі із представниками тютюнової індустрії, а після зустрічі публікує протокол у себе на вебсайті. Будь-які фінансові пожертви, підтримка від тютюнової індустрії уряду заборонені.

Отже, куріння не лише створює смертельні загрози для життя людини, але й шкодить економіці країн. Тютюнові компанії ніколи не відмовляться від просування своєї продукції, адже це їхній дохід. Тому українська влада має бути зацікавлена в тому, щоб поширеність куріння в Україні зменшувалась до рівня цивілізованих країн, використовуючи їхній досвід (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт ГО «Центр громадянського представництва «Життя»* (<https://center-life.org/novyny/antytiutiunove-zakonodavstvo-chy-ie-shans-na-ukhvalennia/>); <https://center-life.org/novyny/pidvyshchennia-aktsyziv-na-tiutiunovi-vyroby-zmenshylo-kil-kist-spozhyvannia-syharet-ta-zbil-shylo-dokhody-derzhbiudzhetu-za-9-misiatsiv-2021-roku/>); <https://center-life.org/novyny/holova-vooz-tedros-hebreiesus-pryvital-volodymyra-zelens-koho-z-uspikhamy-u-opodatkuvanni-syharet-ta-tveniv/>); <https://center-life.org/novyny/vlada-zberegla-rishennia-zaproponovane-hromads-kistiu-pro-harmonizatsiiu-aktsyziv-na-tven-do-rivnia-syharet/>); <https://center-life.org/novyny/zaiava-pro-zahrozu-vidnovlennia-reklamy-tiutiunovykh-vyrobiv-v-ukraini/>); <https://center-life.org/wp-content/uploads/2020/07/SHCHO-varto-znaty-pro-kontrol-nad-tiutiunom-zahalom-ta-v-Ukrai-ni.pdf>); сайт ДУ «Дніпропетровський ОЦКПХ МОЗ» (<http://www.dolc.dp.ua/wpress/?p=7043>); сайт «Економічна правда» (<https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/19/679909/>); сайт Комітету з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування ([\[komzdrav.rada.gov.ua/fsview/74800.html\]\(http://komzdrav.rada.gov.ua/fsview/74800.html\)\); вебсайт «Укрінформ» \(<https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3364566-vooz-povidomlae-pro-uspihi-uborotbi-z-tutunovou-epidemiou-ta-poperedzhae-prozagrozi-vid-novih-nikotinovih-ta-tutunovih-virobidani-dopovidi-pro-globalnu-epidemiou-tutunu.html>\); <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3349166-v-ukraini-zalisaetsa-znacnim-tisk-tutunovoi-industrii-na-politiku-ohoroni-zdorova.html>\); сайт «Українська правда» \(<https://life.pravda.com.ua/columns/2021/09/23/245977/>\); <https://life.pravda.com.ua/society/2016/08/17/216635/>\); сайт Міністерства охорони здоров'я \(<https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-onovili-antitjutjunove-zakonodavstvo>\); сайт Центру демократії та верховенства права \(<https://cedem.org.ua/news/antytyutyunovyj-zakonoprojekt-4358-zurynuyaye-agresyvnyj-marketynng-dlya-zaluchennya-ukrayintsiv-do-lav-kurtsiv-narodna-deputatka-lada-bulah/>\); <https://cedem.org.ua/analytics/tyutyunove-lobi/>\); <https://cedem.org.ua/analytics/parinnya-elektronnyh-sygaret-nad-zakonom/>\); вебсайт ПрАТ «АТ тютюнова компанія «В.А.Т.-Прилуки» \(\[http://www.bat.ua/group/sites/BAT_\]\(http://www.bat.ua/group/sites/BAT_\)\); вебсайт «5 канал» \(<https://www.5.ua/ukrayina/antytiutiunovi-aktyvisty-zarobliaiut-na-kampaniiah-borotby-z-kurinniam-tysnuchy-na-lehalnyi-biznes-eksperty-266202.html>\); офіційний сайт Харківського обласного центру здоров'я \(<http://khocz.com.ua/31-travnja-2017roku-vsivnitnij-den-bez-tjutjunu/>\); портал «Громадський Простір» \(<https://www.prostir.ua/?news=nataliya-veselova-ukrajina-vtrachaje-125-mlrd-dolariv-schorichno-cherez-kurinnya>\); Механізми сталого фінансування програм з контролю над тютюном в Україні: аналітична записка \(<https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user92/Механізми%20сталого%20фінансування%20програм%20з%20контролю%20над%20тютюном%20в%20Україні.pdf>\); вебпортал «Слово і Діло» \(<https://www.slovoidilo.ua/2021/11/01/novyna/suspilstvo/skilky-hroshej-ukrayinczi-vtrachayut-syharety-rik-doslidzhennya>\); сайт Закон і Бізнес \(<https://zib.com.ua/ua/138630-britaniya-zbiraetsya-za-10-rokiv-vidmovitisya-vid-sigaret.html>\); сайт Українського центру контролю над тютюном \(<http://tobaccocontrol.org.ua/news/ukrayina-zaznaie-tisku-vid-tiutiunovoyi-industriyi-riezul-tati-global-nogho-indieksu-vtruchannia-tiutiunovoyi-industriyi-2021>\).](http://</p>
</div>
<div data-bbox=)

Л. Чернявська, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Україна посилює контроль щодо виписки рецептів і відпуску ліків в аптеках

Антибіотики в українських аптеках з 1 квітня 2022 р. можна буде купити лише за електронним рецептом. Щоб отримати ліки, пацієнт муситиме звернутися до лікаря, який в разі призначення антибіотика повинен буде його обґрунтувати. Таким чином у Міністерстві охорони здоров'я України будуть боротись із неконтрольованим та нецільовим використанням препаратів.

Міністерство охорони здоров'я України Наказом № 1971 від 16.09.2021 р. (який було зареєстровано в Мін'юсті 25.10.2021 р. за № 1371/36993) вносить зміни до Наказу МОЗ від 19.07.2005 р. № 360, що стосуються переходу на застосування тільки електронної форми рецепту на лікарські засоби. Згідно з ними, з 1 квітня 2022 р. виписування рецептів на лікарські засоби, які відповідно до інструкції для медичного застосування лікарського засобу підлягають відпуску за рецептом, здійснюється у формі електронного рецепта, а відпуск рецептурних лікарських засобів в аптеках, здійснюється за електронними рецептами, виписаними медичними працівниками. Розробленими змінами передбачатимуться окремі випадки, коли ліки можна буде відпускати за паперовими рецептами, а також буде подовжено термін дії е-рецептів з 30 до 90 днів. Також підвищиться розмір штрафних санкцій для фармацевтів за відпуск рецептурних ліків без рецепта. Відповідні зміни буде внесено до ст. 424 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема, планується встановити штраф на рівні 5100 грн. За повторне порушення протягом року – 10 200 грн.

Очільник МОЗ В. Ляшко зазначає: «У квітні антибіотики, які зареєстровані в Україні, відпускатимуть в аптеках лише за наявності у пацієнта електронного рецепта. Запуск електронного рецепта вирішить проблему неконтрольованого та нецільового використання препаратів, і головне – допоможе

запобігти розвитку стійкості до протимікробних препаратів. Адже сьогодні, згідно з даними Центру громадського здоров'я, майже 64 % людей помилково вважає, що гострі вірусні інфекційні захворювання та застуду можна лікувати антибіотиками».

За словами В. Ляшка, призначити антибіотик може лише лікар. В електронному рецепті ліки призначатимуться за діючою речовиною, вказуючи її лікарську форму та дозування. Лікар також вкаже спосіб застосування та тривалість прийому. Пацієнт зможе погасити рецепт в аптеці, що підключена до електронної системи охорони здоров'я, а також зможе вибрати будь-який з наявних лікарських засобів, що містить діючу речовину, вказану в рецепті. Електронний рецепт можна отримати в будь-якого лікаря, незалежно від наявності декларації із сімейним лікарем. Проте для отримання електронного рецепту необхідно бути зареєстрованим в електронній системі охорони здоров'я. Подібна умова діє і для аптек та медичних закладів.

А поки що 1 січня ц. р. українські лікарні, які надають стаціонарну медичну допомогу, розпочали облік загального споживання 29 антибіотиків. Це дозволить побачити, скільки антибіотиків (і яких саме) призначають лікарі пацієнтам у стаціонарних відділеннях, та оцінити виправданість таких призначень, забезпечити контроль за внутрішньолікарняними інфекціями та зменшити строки перебування пацієнтів на стаціонарному лікуванні.

Також ведеться підготовка до запровадження відпускання лікарських засобів за електронними рецептами.

«Запуск електронних рецептів – це один з найбільших цифрових проєктів 2022 року. Ми розуміємо спільне стратегічне завдання, яке стоїть перед МОЗ, закладами охорони здоров'я та медичними інформаційними системами. Як партнери у впровадженні нових пацієнтських сервісів, кожен на своєму місці має зробити усе потрібне, аби у квітні електронний рецепт

на антибіотики якісно запрацював», – заявив міністр охорони здоров'я В. Ляшко.

Крім того, уряд України врегулював правила електронної торгівлі ліками. Постановою № 1002 від 22 вересня 2021 р. внесено зміни до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів) та затвердив Типову форми договору про здійснення доставки лікарських засобів кінцевому споживачу. Як зазначають в Аптечній професійній асоціації України (АПАУ), Постанова забезпечує врегулювання питання щодо забезпечення населення лікарськими засобами та супутніми товарами з використанням інформаційно-комунікаційних систем дистанційним способом (електронна роздрібна торгівля лікарськими засобами) та доставку лікарських засобів кінцевому споживачу. Перший заступник міністра охорони здоров'я О. Комаріда вважає, що ці норми забезпечать чіткий та прозорий механізм контролю за діяльністю відповідних суб'єктів господарювання (аптек). «Електронна торгівля лікарськими засобами вже усталена та врегульована практика у країнах ЄС та інших розвинених країнах світу, а відтепер буде доступна і в Україні. МОЗ вживає всіх заходів, аби кожен пацієнт отримував якісні, ефективні та безпечні ліки», – прокоментував рішення Кабміну О. Комаріда. Як зазначають фахівці ЮФ «Правовий Альянс», внесені зміни сприймаються як такі, в яких дотримано баланс прав та інтересів усіх заінтересованих сторін, зокрема і пацієнтів. Вони відповідають вимогам європейської регуляторної практики та в цілому сприяють наближенню законодавства України до відповідних європейських стандартів.

Поступовий перехід на електронний рецепт, який МОЗ анонсувало ще в 2018 р. буде поетапним. Практичні аспекти цього процесу роз'яснила І. Ліштаба, проєктний менеджер проєкту «Електронний рецепт», ДП «Електронне здоров'я». Впровадження доопрацьованого функціоналу відбуватиметься у 4 етапи:

– виписування та погашення е-рецептів на антибактеріальні препарати за власні кошти пацієнта з квітня 2022 р.;

– розширення правил доступу лікарів до рецептів та адміністративних функцій аптечних закладів;

– виписування та погашення е-рецептів на лікарські засоби з групи отруйних, наркотичних та психотропних речовин за власні кошти пацієнтів з липня 2022 р.;

– виписування та погашення е-рецептів для всіх лікарських засобів за всіма джерелами фінансування з жовтня 2022 р.

У МОЗ наголошують, через електронну систему кожен крок лікар буде завіряти власним кваліфікованим електронним підписом, тому простежити дії лікаря стане набагато простіше. Крім того, система фіксуватиме дані провізора, який продав антибіотик.

Нині електронна система охорони здоров'я передбачає випуск електронного рецепта лише через програму відшкодування вартості медичних препаратів «Доступні ліки», яка містить обмежений перелік лікарських засобів (цей сервіс успішно працює з 1 квітня 2019 р.). Лише протягом 2021 р. було виписано понад 14 млн електронних рецептів на доступні ліки і щомісяця ними користувалися 175 тис. пацієнтів. Держава спрямувала на ці цілі понад 1,3 млрд грн. А на 2022 р. заплановано безпрецедентне збільшення фінансування програми «Доступні ліки» – до 4,6 млрд грн.

Як зазначив фахівець відділу антимікробної резистентності та інфекційного контролю ЦГЗ (Державна установа «Центр громадського здоров'я МОЗ України») Н. Лавровський, запровадження електронних рецептів має стимулювати виконання вже чинних нормативно-правових актів. За правилами, продаж антибіотиків мав і до цього відбуватися за паперовим рецептом, а в медичній картці хворого лікарі завжди мали вказувати діагноз, конкретні симптоми, які змусили призначити антибіотик, дозування препарату, міжнародну запатентовану назву, форму випуску, шлях введення, тривалість лікування та дату наступного огляду. Однак фактично подібні випадки – рідкість, каже експерт. Серед причин він називає доволі часту

відсутність у лікарів рецептурних бланків. «Тепер із квітня кожне призначення лікаря буде контролюватися. Жодний продаж рецептурного лікарського засобу теж не залишиться без уваги», – наголошує Н. Лавровський.

В АПАУ позитивно оцінюють запровадження електронних рецептів. За словами директора АПАУ В. Руденка, окрім зменшення випадків самолікування та зниження антибіотикорезистентності, рішення зрівноважить обов'язки лікаря та фармацевта в призначенні і відпуску ліків.

«Лікарі будуть зобов'язані виписувати рецепт на антибіотик, адже нині це робиться дуже рідко й за це немає жодної відповідальності. Це також дисциплінує учасників аптечного ринку, фармацевти нестимуть відповідальність за відпуск без рецепта», – зазначає В. Руденко.

Так, з 10 грудня 2021 р. в Україні посилили відповідальність за продаж рецептурних препаратів без рецепта, збільшивши суму штрафу до 850 – 1700 грн. Раніше він складав від 102 до 425 грн. У разі повторного порушення протягом року сума санкції може зрости вдвічі.

Фахівці наголошують, що жорсткіший контроль за обігом антибіотиків важливий для подолання проблеми антибіотикорезистентності – стійкості бактерій до антибіотиків. Експерти ООН визначили цю проблему однією з глобальних загроз на одному рівні зі змінами клімату. Фахівці застерігають: якщо не вжити запобіжних заходів, щорічна смертність через стійкі до ліків бактерії може сягнути 10 млн людей до 2050 р.

«Через надмірне використання антибіотиків організми просто до них звикли. До того ж їхня адаптація дуже випереджає можливості людства з розробки нових протимікробних препаратів», – зазначає Н. Лавровський. За його словами, об'єми аптечних продажів протимікробних лікарських засобів в Україні за 2020 р. зросли у понад два рази у порівнянні з 2019 р. На це зокрема вплинула пандемія коронавірусної хвороби, адже «десь у 75 % випадків коронавірусної інфекції пацієнт вживає антибіотик попри те, що бактеріальна суперінфекція при COVID-19 виникає лише у 8–10 % хворих».

Водночас продаж антибіотиків з групи резерву в 2020 р. збільшився на 128 %. За словами Н. Лавровського, це величезна проблема, адже цей клас антибіотиків має призначатися у випадках вкрай тяжких бактеріальних інфекцій, коли інші препарати виявилися неефективними. Саме тому їх ще називають засобами «останньої надії».

«Антибіотики групи резерву, які коштують дорожче і є більш токсичними, мають застосовуватися в крайніх випадках, адже ми намагаємось зберегти їх на майбутнє. Якщо вони не працюватимуть, то людям не буде чим лікуватися», – пояснює Н. Лавровський. Натомість антибіотики з груп доступу та спостереження мають застосовуватися для лікування широкого переліку найбільш розповсюджених інфекцій. За словами експерта, ці препарати ефективні, більш безпечні, втім, доволі швидко бактерії стають нечутливими до них. Цьому, зокрема, сприяє практика самолікування, каже Н. Лавровський.

Експерт пояснює, поширеною є ситуація, коли люди самі ставлять собі діагнози, визначають лікування та купують рецептурні антибіотики без жодних перешкод в аптеках, деколи навіть за сприянням фармацевтів. Тут є декілька аспектів проблеми, зазначає фахівець. За його словами, чим більше препаратів приймає пацієнт, тим більша ймовірність, що їхня взаємодія може нашкодити. «Якщо в пацієнта розвинеться якась побічна реакція, дуже важко буде визначити, який саме препарат у цьому винен. Це може призвести до збільшення захворюваності та зростання витрат на лікування ускладнень і побічні реакції», – пояснює Н. Лавровський.

Крім того, неконтрольоване приймання антибіотика може спровокувати загострення хронічного захворювання або ж прогресування наявної інфекційної хвороби. У разі, якщо пацієнт одужає під час самовільного вживання антибіотику, може сформуватися хибне уявлення, що це наслідок його приймання, а насправді всі інфекційні хвороби мають стадійний перебіг – початок, розвиток та самостійне завершення, каже експерт. До того ж наукові дані свідчать, що в більшості випадків

причиною гострої респіраторної інфекції є вірус, а не бактерія. «На віруси антибіотики не діють. Тож насправді людина б одужала без антибіотика й без особливого лікування взагалі. Втім, так формується шаблонне мислення й наступний раз він знову прийматиме антибіотик. А коли в нього справді буде бактеріальна пневмонія, цей антибіотик буде вже неефективний», – зазначає Н. Лавровський.

Він зазначає, що деякі лікарі також зловживають призначеннями антибіотиків у тих ситуаціях, коли можна обійтися без них. Довше вживання антибіотика, призначення не того препарату або неправильної комбінації засобів так само сприяють розвитку резистентності бактерій до ліків. Через це такі хвороби, як туберкульоз, холера, сифіліс та інші бактеріальні інфекції можуть стати вироком, уже неодноразово попереджало на своєму сайті МОЗ.

У такий спосіб людина шкодить не лише собі. Безконтрольне вживання антибіотиків наражає на небезпеку також оточення, адже через контакти та предмети можуть передаватися стійкі до протимікробних препаратів організми, застерігає Н. Лавровський. «Якщо всі пацієнти в лікарнях будуть хворими на інфекції, збудником яких будуть мультирезистентні штами, ми почнемо вимирати. Тому мета – змінити поведінку лікарів, людей, провізорів та фармацевтів. Щоб люди перестали ставитися до антибіотиків, як до цукерок», – пояснює фахівець.

Як зазначає перший заступник міністра охорони здоров'я О. Комаріда, для того, щоб отримати електронний рецепт, потрібно звернутися до свого сімейного лікаря. Далі лікар виписує рецепт в електронній системі охорони здоров'я, пацієнту надходить код і в аптеці показується цей код. Фармацевт теж у системі охорони здоров'я відкриває і дивиться, що було призначено лікарем цьому пацієнту. Тож Україна повністю перейде від паперових рецептів виключно на електронні, які вже встигли показати себе дуже добре в рамках програми реімбурсації «Доступні ліки». Винятки становитимуть препарати, які виготовляються на базі аптек (екстемпоральні),

та незареєстровані лікарські засоби, які ввозяться на територію України громадянами для індивідуального використання.

Як зазначила І. Ліштаба, сам функціонал відпуску ліків за е-рецептами залишається таким самим, що і для програми реімбурсації, але доповнюється новими можливостями. Для погашення е-рецептів поза межами програми «Доступні ліки» аптеці не потрібно укладати договір з НСЗУ.

Е-рецепт може бути виписаний лікарем на будь-який препарат, який міститься в Державному реєстрі лікарських засобів. В одному е-рецепті може бути виписано один лікарський засіб, у тому числі комбінований (тобто такий, який містить декілька міжнародних непатентованих найменувань). Дозволяється виписувати більше ніж одну упаковку ліків в одному рецепті. Часткове погашення рецептів буде доступне лише для рецептів поза межами бюджетних коштів.

Передбачається 4 групи програм фінансування: програми реімбурсації, місцеві бюджети, власні кошти пацієнта та інші (будь-яка інша програма «за замовленням»). На рівні програм визначатимуться окремі правила – строк дії рецепта, дозвіл на часткове погашення тощо.

Більш детальні інструкції у МОЗ нададуть впродовж лютого–березня.

Аптекам, згідно з цією програмою, передусім необхідно обрати медичну інформаційну систему (МІС) з функцією погашення е-рецепта або запитати у своєї медичної інформаційної системи (МІС) про розробку відповідного функціоналу, зареєструвати/дореєструвати працівників в електронній системі охорони здоров'я (ЕСОЗ), отримати для них кваліфікований електронний підпис (КЕП) та пройти навчання щодо роботи з функціоналом. Наразі передбачено розробку методу погашення е-рецептів за певними програмами без КЕП. Якщо це буде дозволено на нормативному рівні, таку функцію буде активовано, зазначила І. Ліштаба. Також має з'явитися така функція, як можливість скасування е-рецепта в аптеці в рамках фармацевтичної опіки.

Із впровадженням третього етапу для аптек, які відпускають наркотичні препарати, буде передбачено можливість реєстрації ліцензії на обіг наркотичних лікарських засобів. Після проходження верифікації в ЕСОЗ (Електронна система охорони здоров'я) вони зможуть здійснювати відпуск е-рецептів на наркотичні препарати. Усі обмеження щодо виписування та погашення е-рецептів на наркотичні засоби, що передбачені законодавством, будуть «защиті» в систему. Коли та як зареєструвати таку ліцензію, повідомлятиметься додатково через МІС.

Щоправда, поки що у сфері реалізації ЕСОЗ, зокрема, eHealth громадяни стикаються з низкою проблем. Адже система eHealth, яка мала полегшити і пришвидшити роботу лікарів, спростивши бюрократичну тяганину, навпаки викликала невдоволення. Зокрема і в пацієнтів, які з новими правилами або чекають довго, або часом приходять до лікаря, наприклад, за направленням по декілька разів. Тож замість того, щоб пришвидшити роботу лікаря, вона дуже часто ускладнює її, оскільки через технічні несправності в електронних медичних інформаційних системах (МІС) ведення медичних записів займає більше часу, ніж відведено на прийом одного пацієнта. Якщо не вжити термінових заходів – сучасна і корисна технологія медичного обслуговування може бути дискредитованою надовго. У мережі Фейсбук дописи про проблеми роботи в системі eHealth трапляються все частіше. За словами колишнього заступника міністра охорони здоров'я України Я. Кучера, ключова причина всіх проблем, пов'язаних з eHealth, полягає у відсутності стратегії розвитку системи електронного здоров'я загалом.

Крім того, на думку деяких експертів, держава запізнюється з проведенням роз'яснювальної кампанії щодо системи eHealth і, зокрема, щодо електронних рецептів. Так, Т. Потічний, Vice-President of Expansion Liki24.com (українська платформа для пошуку і доставки медикаментів Liki24.com), переконаний, що якщо не провести масштабної інформаційної кампанії, яка б змогла у доступний спосіб пояснити, навіщо потрібні е-рецепти і як відбудуватиметься

процес їх отримання, обурених і невдоволених громадян буде ще більше.

Цьому треба неодмінно запобігти, адже впровадження електронних рецептів – дійсно потрібна і корисна ініціатива, яка стане справжнім кроком уперед на шляху до поліпшення якості системи охорони здоров'я. І про те яскраво свідчить досвід європейських країн. Головними перевагами сервісу є значна економія часу на виписування рецепта і видачу медичних препаратів, можливість перегляду історії раніше виписаних рецептів для більш якісного лікування, а також значно збільшується контроль над виписаними і виданими медичними препаратами.

Швеція перша в світі в 1983 р. запровадила електронну передачу рецепта. У країні щомісяця видається понад 2 млн е-рецептів (при населенні близько 9 млн).

Греція у 2010 р. прийняла закон про електронне оформлення рецептів.

В Естонії Е-рецепт є найбільш затребуваною електронною послугою, якою користуються 97 % жителів. 70 % рецептів виписувалися в електронному вигляді через три місяці після запуску е-рецепта. Зараз 95 % рецептів електронні. Взагалі в країні з 2007 р. все електронне здоров'я ведеться і зберігається в електронному вигляді (електронні рентгени, аналізи, історії записів до лікаря, діагнози, рецепти, робота медперсоналу, реєстри ліків і пільг).

Хорватія повністю перейшла на е-рецепти у березні 2011 р.

Фінляндія і Чехія у 2012 р. перейшли на е-рецепти.

Канада створила національну інформаційну інфраструктуру у сфері охорони здоров'я Health InfoWay, яка включає інформаційне об'єднання клінік, лабораторій та аптек; електронний паспорт здоров'я; створення національних реєстрів, довідників; впровадження телемедичних технологій; з 2016 р. – систему електронних призначень PrescribeIT.

США в 2006 р. у 3 штатах з 50 впровадили систему е-рецептів. У 2008 р. 74 тис. лікарів виписали 68 млн рецептів. У 2011 р. 200 тис. лікарів виписали 570 млн рецептів (36 %

призначень). У 2010 р. дозволено виписувати рецепти на контрольовані лікарські засоби (II–V controlled substances) електронним способом.

Крім того, в окремих країнах ЄС впроваджено електронні технології інтегрованих систем рецептурного обігу лікарських засобів.

Так, у Данії з 1995 р. діє Національна медична інформаційна система MEDCOM, яка об'єднує електронні історії хвороби (30 типів повідомлень між стаціонаром і ЛПУ амбулаторного типу); електронні напрями в стаціонар, забезпечення зберігання епікриз (висновків про стан здоров'я) і електронні рецепти, які становлять 90 % всіх призначень.

У Великобританії з 2009 р. діє NHS Digital із зручним сервісом е-рецептів (Electronic Prescription Service) і системою бронювання медичних послуг.

У Польщі е-рецепти були запроваджені із січня 2020 р. За даними польських чиновників, з моменту впровадження такої можливості було видано понад 50 млн електронних рецептів. Фахівці зазначають, що такий документ має багато суттєвих переваг, а його використання заощаджує час та ресурси. Зокрема, його можна отримати навіть без відвідування поліклініки після телефонної консультації з лікарем – це спростить життя тим, хто має хронічні хвороби; курс лікування може бути прописаний у рік; є можливість купувати часткові дози у будь-якій аптеці країни без необхідності виписування додаткового рецепту на залишок; навіть якщо в рецепті є помилки, то дрібні може виправити працівник аптеки, а суттєвіші зробить лікар після телефонного дзвінка – не потрібно буде повертатися до поліклініки для отримання нового папірця; е-рецепт зберігається в базі п'ять років і його неможливо втратити або зіпсувати. Отримати е-рецепт дуже просто і швидко. Після призначення схеми лікування лікар виписує рецепт в електронній формі. Далі пацієнт зможе отримати чотиризначний код через SMS або попросити лікаря надіслати рецепт електронною поштою. Крім цього, у хворого залишається можливість отримати в лікаря інформаційну роздруківку, яка, по суті, матиме паперову версію електронного рецепту. Купити ліки в аптеці, за словами речника

Міністерства здоров'я Польщі В. Андрусевича, поляки можуть одним з трьох способів: назвати чотиризначний код та свій PESEL (аналог українського ідентифікаційного коду); або показати pdf-версію рецепта на екрані будь-якого гаджета, попередньо отримавши його на e-mail; або показати інформаційний роздрук, отриманий у лікаря.

Застосування цифрових технологій в охороні здоров'я відкриває нові інноваційні перспективи для майбутнього охорони здоров'я в ЄС та регіонах Східного партнерства (СП). Розробляються нові технічні рішення для системи електронної охорони здоров'я, які мають силу здійснити революцію в традиційній медицині завдяки орієнтованому на пацієнта медичному обслуговуванню, що керується даними. Головними питаннями сьогодні стають використання електронних медичних карток та електронних рецептів. У межах ЄС проводяться пілотні програми транскордонного електронного рецепту, які в майбутньому можуть також проходити випробування в межах регіону Східного партнерства або навіть між ЄС та регіонами Східного партнерства. Вирішення цих питань покладаються на наявність сумісних цифрових систем для обміну медичною інформацією. У системі електронної охорони здоров'я необхідний транскордонний обмін даними, за винятком того, що дані про стан здоров'я – це не завжди лише цифри, а також текст і зображення, що додає складності. Загальні стандарти забезпечення подібних операційних систем та цифрових інструментів є ключовим елементом для обміну інформацією. Інший виклик у транскордонній системі електронної охорони здоров'я – це сумісність медичної компетентності, яка необхідна для електронного рецепту, коли одна країна повинна визнати рецепт медичного працівника з іншої країни.

У рамках загальноєвропейського проекту з інформатизації охорони здоров'я Smart Open Services for European Patients – ePSOS вже діє транскордонне використання електронних рецептів (системи ePrescription або eMedication, пілотний проєкт у 2011 – 2014 рр.). Наразі електронні рецепти, оформлені в інших країнах

ЄС, приймають деякі аптеки Греції, Іспанії, Данії, Швеції, Фінляндії. Із 1 червня 2020 р. естонський е-рецепт діє в аптеках Фінляндії.

В Україні розуміють важливість розвитку і застосування нових інформаційних технологій і створюють корисні для всіх зручні та доступні медичні сервіси. І введення електронного рецепта є кроком на шляху до цифровізації галузі охорони здоров'я та поліпшення якості надання медичних послуг. Планується, що до 2023 р. всі рішення в системі охорони здоров'я будуть ухвалюватися на основі електронних даних. Українцям не треба лякатися впровадження е-рецептів, адже вони допоможуть пацієнтам заощадити час та зберегти нерви, бо нарешті можна буде забути про нерозбірливий лікарський почерк і не боятися загубити паперовий рецепт. Впровадження обов'язкових електронних рецептів для всіх рецептурних препаратів має стати історією успіху, а не призводити до чергових проблем. Тож неабияке значення має відверта і постійна комунікація влади та населення в національному масштабі (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: єдиний вебпортал органів виконавчої влади України «Урядовий портал» (<https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-vnesennya-zmin-do-licenzijnih-u-a1002>); офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1371-21#Text>); сайт газети «Урядовий кур'єр» (<https://ukurier.gov.ua/uk/news/uryadova-garyacha-liniya-spriyaye-programi-dostupn/>; <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/spitaj-gricya-pro-dostupni-liky/>); сайт Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (<https://tinyurl.com/2p8nauu7>); вебсайт німецької міжнародної телерадіокомпанії Deutsche Welle (<https://www.dw.com/uk/antybiotyky-za-e-retseptom-shcho-treba-znaty-i-chomu-tse-vazhlyvo/a-60294943>); сайт Національної суспільної телерадіокомпанії України «Суспільне мовлення України» (<https://suspilne.media/203954-persi-pidgotovci-grupi-amerikanskih-pidrozdiliv-pribuli-do-polsi/>); сайт медіахолдингу «НВ» (<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/antybiotiki-pochnut-prodavati-za-elektronnimi-receptami-lyashko-zrobiv-zayavunovini-ukrajini-50211814.html>; [*experts/liky-tilki-za-elektronnim-receptom-chomunova-sistema-mozhe-obernutysya-kolapsom-novini-ukrajini-50198236.html*](https://biz.nv.ua/ukr/</i></p></div><div data-bbox=)); сайт аналітичного порталу «Слово і діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2022/01/13/novyna/svit/ukrayinski-likarnirozpoznaly-vesty-oblik-antybiotykiv-moz>); сайт юридичної компанії «Правовий Альянс» (<https://www.legalalliance.com.ua/publikacii/distancijna-torgivla-likami-so-varto-vzati-do-uvagi/>); сайт Антчної професійної асоціації України (<https://tinyurl.com/5a89mpar>); сайт журналу «Український медичний часопис» (<https://www.umj.com.ua/article/226699/pidgotovka-doperehodu-na-e-retsept-na-antibiotiki>); вебсайт «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-moz-elektronnyi-retsept/31513214.html>); сайт «Хмарочос» (<https://hmarochos.kiev.ua/2021/12/14/iz-kvitnya-ukrayinczi-ne-zmozhut-kupyty-antybiotyky-bez-elektronного-reczepta/>); сайт інтернет-видання «Українська правда.Життя» (<https://life.pravda.com.ua/health/2022/01/27/247271/>); вебсайт Всеукраїнської асоціації захисту прав споживачів лікарських засобів і медичної продукції «Ліки в Україні» (<https://xn--h1adc2i.xn--j1amh/news/040222-1.html>); сайт інформаційного порталу Shoppingpl.com (<https://shoppingpl.com/post/391-elektronnyj-retsept-v-polshchi-yak-otrymaty-liky/>); сайт Агенції інформації та аналітики Galinfo.com.ua (https://galinfo.com.ua/news/polshcha_perehodyt_na_elektronni_retsepty_334690.html); сайт ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМНУ» ([http://www.health.gov.ua/www.nsf/16a436f1b0cca21ec22571b300253d46/1807453ebfce1a72c225814700402f28/\\$FILE/_30n2iq1fg0nigtg5sk2uu1fi_.pdf](http://www.health.gov.ua/www.nsf/16a436f1b0cca21ec22571b300253d46/1807453ebfce1a72c225814700402f28/$FILE/_30n2iq1fg0nigtg5sk2uu1fi_.pdf)); сайт Національного фармацевтичного університету (https://economica.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/lecture_1.5_the_main_trends_of_recipe_in_world_practice_2017.pdf); сайт порталу Eesti.ee (<https://www.eesti.ee/ru/zdorove-i-uhod/zdravoohranenie-i-medicinskaa-pomos/recepty>); сайт Ініціативи EU4Digital (<https://eufordigital.eu/uk/bright-future-of-possibilities-for-ehealth-technology-while-some-challenges-remain/>); сайт Національного інформаційного агентства України «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3069070-comu-visne-sistema-ehealth-dovodaci-do-rozpacu-likariv-i-pacientiv.html>)).*

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Щодо можливого запровадження в Україні продуктових карток

На громадян України цього року чекає серйозне здорожчання продуктів харчування через зростання цін на енергоносії. На тлі цього резонансною стала новина щодо можливого запровадження продуктових карток в Україні для найнезахищеніших верст населення, що викликала жваве обговорення в українському суспільстві. Про намір запровадити продуктові картки нещодавно повідомив радник Президента України з економічних питань О. Устенко. «2022 рік стане роком серйозних інфляційних викликів для всього світу та для України, зокрема, і світове зростання цін у продовольчій групі невідворотне. Інфляція в сировинній продовольчій групі товарів у 2022 р. може становити від 10 % до 20 %, що призведе до інфляційного стрибка до 8–10 %. З огляду на те, що продовольча група в українському споживчому кошику більш ніж вагома – майже 50 %, таке збільшення цін може стати серйозним інфляційним шоком і насамперед потребуватиме антикризових заходів, особливо в частині захисту малозабезпечених громадян. Тому в якості одного з можливих запобіжних інструментів, якраз і розглядаються так звані продуктові картки» – припускає О. Устенко. Радник зазначив, що Офіс Президента України вивчає можливість переходу частини громадян на механізми адресної продуктової допомоги через подорожчання продуктів харчування. Зокрема, отримати підтримку мають найбільш вразливі та незахищені верстви населення. Серед можливих варіантів можуть бути і додаткові виплати для компенсації зростання цін та запровадження food stamp у системі «Дія» – так званих «продуктових чеків», як це практикується в США. Але О. Устенко запевнив, що це крайні антикризові заходи, які можуть впроваджуватися у разі необхідності.

Проте громадяни, переважно похилого віку, почали вбачати в цьому повернення до карткової системи радянського періоду, коли харчі та речі першої необхідності можна було

придбати лише за картками, що є ознакою економічної неспроможності держави і викликає побоювання, навіть паніку, серед певних верств населення.

Але за радянських часів систему продуктових карток було побудовано на тотальному дефіциті найнеобхідніших товарів, відсутності продуктів у магазинах у принципі, тобто людина, яка прийшла з картками в магазин, могла хоча б сподіватися, що зазначені продукти будуть в наявності і вона зможе їх купити. А вже на початку 1990-х, у період переходу від радянської планової системи до ринкової економіки, спустошені магазини зустрічали покупців порожніми полицями, тому карткова система часто буквально рятувала пострадянських людей від голоду. Утім, система продуктових карток, як соціальна допомога малозабезпеченим громадянам, діє і зараз у багатьох розвинених країнах світу. Зокрема, в США в середині минулого століття було побудовано, і за кілька десятиліть трансформовано в сучасну американську систему Food Stamp Program, згідно з якою допомогу отримували малозабезпечені американці у вигляді купонів, які в торговельній мережі можна було обміняти на продукти. А з початку 2000-х почали видавати пластикові картки із певною сумою допомоги на місяць. Наразі дана система, якою користуються найбільш вразливі громадяни США, власники грінкарт та мігранти називається Electronic Benefit Transfer. Крім того, в США є ще інші види продуктової підтримки, такі як Спеціальна програма додаткового харчування для жінок, немовлят та дітей. Діти із сімей з низьким доходом мають змогу отримувати безкоштовне харчування у школах та дитячих садках. Працюють програми безкоштовного харчування для літніх людей з низьким доходом. Також існують системи продуктової підтримки і в європейських країнах. Так, у Великій Британії є програма безкоштовного шкільного

харчування для дітей, чий батьки отримують допомогу або мають низький дохід. Працює також програма, за якою вагітним жінкам та матерям дітей віком до чотирьох років видають спеціальні ваучери на здорове харчування. До того ж, у більшості країн існують продовольчі банки, де малозабезпеченим громадянам роздають продукти, вони є у США, Канаді, Великій Британії, Чехії та інших країнах. У Німеччині благодійне товариство Tafel безкоштовно роздає продукти та організовує лавки із символічною ціною на їжу.

В Україні розглядається можливість запровадження саме варіанту допомоги нужденним на продукти харчування подібного до американського. Про це сказав голова підкомітету з питань рентних платежів, екологічного податку та оподаткування АПК Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики О. Устенко. Він акцентував на тому, що на тлі карантину та світової кризи ціни на продукти харчування в Україні зросли надто високо, аби влада цим нехтувала. «Ціни в Україні зростали й раніше, але про підтримку малозабезпечених верств населення ми почали говорити вперше. Вочевидь, що “продуктові картки” – це умовна назва. Мова йде про систему допомоги найбільш вразливим групам. Слід зазначити, що сьогодні проблема інфляції та подорожчання продуктів – це наслідок світової економічної кризи та зміни цін на енергоносії, а не виключно ситуації, що склалася всередині країни, тому ініціатива має тимчасовий характер. Такі системи підтримки функціонують в багатьох країнах, у тому числі і в США, нещодавно таким інструментом скористався й Ізраїль», – пояснив голова підкомітету ВРУ. Депутат акцентував, що виділення коштів з державного бюджету для купівлі продуктів – це не просто допомога найбільш вразливим українцям, а й збереження купівельної спроможності та стимулювання рівня споживання, а це вже пряме вливання коштів в економіку країни. Тому можна буде підтримати власного товаровиробника продуктів сільського господарства – фермерів. «У вигляді податків гроші знову потраплятимуть до державного

бюджету, а підприємства продовжуватимуть працювати й зберігати робочі місця. Сьогодні завдання Кабміну – розробити найбільш зручну систему отримання коштів населенням, адже не всі будуть мати можливість скористатись мобільним додатком чи купувати продукти за допомогою платіжної картки в магазинах. Думаю, якщо буде враховано всі необхідні умови, парламент реалізує ініціативу на законодавчому рівні найближчим часом», – запевнив О. Устенко.

Проте ініціатива щодо введення в України продуктових карток отримала переважно критичні оцінки від політичних та економічних експертів. Опоненти заявляють, що введення продуктових карток у країні, яка є світовим лідером з виробництва продуктів харчування, свідчить про неправильну економічну політику влади. Також вони звертають увагу на те, що запровадження продуктових карток покладе додатковий фінансовий тягар на бізнес, який і так вже два роки потерпає від карантинних обмежень. До того ж, на їх думку, запровадження продуктової допомоги підтримає лише 1 % населення країни, хоча для половини населення здорожчання продуктів буде суттєвим ударом по гаманцю. Тому критики, своєю чергою, пропонують провести індексацію доходів усіх громадян, відповідно до рівня інфляції, втім, не заперечують і щодо запровадження адресної допомоги малоїмущим.

Коментуючи ідею запровадження продкарток, політичний експерт В. Гладких наголосив, що в даному випадку не йдеться про продуктові картки на кшталт радянських, які запроваджуються через дефіцит товарів для забезпечення населення мінімумом необхідних товарів та продуктів за умов дефіциту, спричиненого або неефективною моделлю економіки, або війною, чи стихійними лихами. «У разі капіталістичної моделі ринкової економіки дефіцит – це неприродний стан, що відбувається значно рідше, ніж надвиробництво. Втім, навіть у дуже розвинених і багатих державах є деякі люди, які, через певні обставини, потребують додаткового соціального захисту. І практика адресної цільової допомоги є дуже поширеною в багатьох державах», – сказав В. Гладких.

А ось на думку економічного експерта Є. Дубогриза, фіксувати ціни на продукти та компенсувати різницю виробникам та продавцям – це ризик і надмірних бюджетних витрат, і корупції, і високих витрат на контроль цін. Водночас невтручання держави також не є виходом із ситуації. «Оптимальним, на мій погляд, є шлях часткового адміністративного регулювання, адресні субсидії найбіднішим та обов'язкове роз'яснення, що це тимчасові та антикризові заходи. Разом з тим, запровадження продуктивних карток може викликати в громадян якийсь “психологічно-поведінковий момент”: адже субсидії змушують людей почуватися бідними – “навіть на їжу не вистачає”, а високі ціни самі по собі провокують образу на державу: “чому, мовляв, не знизили”» – зазначає експерт.

В. Валєєв, директора ІТ-асоціації Software Ukraine, вважає, що українці, які потребують надання соціального захисту, згідно вже чинним програмам щодо впровадження можливого аналогу food stamp, мали би право обирати ті варіанти компенсації та соціальної підтримки, які підходять саме в їхній ситуації, так звана «монетизація пільг». «Логічніше було б визначити відповідний розмір грошової компенсації, яку може бути надано малозабезпеченим категоріям громадян, і дати їм можливість використовувати ці кошти саме на те, чого вони потребують на поточний момент», – вважає він.

Голова Національної тристоронньої соціально-економічної ради та президент УСПП А. Кінах: «Ідея введення продуктивних карток вбачається дещо сумнівною. Така “акція” повинна стати тимчасовим антикризовим заходом, а не постійною політикою держави, що має дефіцитний бюджет та кризу у виробництві. Окрім цього, точних цифр і термінів такої допомоги немає, тому важко судити про ефективність такого рішення». Також він зазначив, що проблеми в економіці України потрібно вирішувати через запровадження податкових стимулів, модернізацію промисловості, фінансування державних програм у ключових її галузях, прозорий процес збільшення видобутку власного газу тощо. «Інакше розрив між

зростанням цін і тарифів та реальною платоспроможністю людей буде збільшуватися. І робити ставку тільки на дотаційні методи неправильно», – наголосив А. Кінах.

Ідею з продуктивними картками розкритикував і фінансовий аналітик О. Куш: «Громадяни, які живуть від авансу до зарплати, або пенсіонери з мінімальними виплатами розраховувати на допомогу навряд чи зможуть, адже бідними держава їх не вважає. Відповідно, влада не вирішить таким чином ситуацію з бідністю, а тільки поставить “галочку” про її успішне вирішення». Також він припускає, що держава фінансуватиме продукти тільки згідно певного спеціального переліку. Відповідно їх вартість і надалі підвищуватиметься. А це негативно позначиться на платоспроможності тієї частини населення, якій надання допомоги не передбачено.

А на думку президента «Першого міжнародного фонду розвитку України» М. Волківського, більш предметною альтернативою адресній грошовій допомозі могла би стати закупка органами місцевого самоврядування або органами виконавчої влади «продуктивних пакетів» – товарів українського виробництва і щомісячна роздача їх сім'ям з низькими доходами, багатодітним сім'ям, літнім людям тощо. «Хоча в цій ситуації імовірність корупції зростає, проте був би більш жорсткий підхід до віднесення громадян до списку тих, хто потребує такої підтримки», – пояснив М. Волківський. Також, за його словами, можна створити бонусну картку, на яку нараховували би умовні бали: це могло би допомогти створити власну електронну систему, не прив'язану до реальної економічної ситуації, а сама сума розраховувалася би відповідно до стандартів споживчого кошика.

У найвищих кабінетах держави поки що визначаються, як бути далі, а Кабінет Міністрів України ввів граничний рівень торговельної надбавки на деякі продукти. До кінця дії карантину роздрібні торговці не можуть встановлювати націнку, вищу за 10 %. Проте досі невідомо, чи буде реалізовано ідею з продуктивними картками в Україні, які механізми може бути використано в розробці

цієї ініціативи та в які терміни, а також де візьмуть кошти на реалізацію цієї ідеї. За попередніми оцінками, задля забезпечення введення продуктивних карток, доведеться витратити близько 50 млрд грн. Сума чимала як для економіки України з дефіцитом бюджету розміром у 188 млрд грн. Та, незважаючи на всі потенційні недоліки запропонованої державної ініціативи, позитивним є вже сам факт розгляду розробки плану захисту найбільш незахищених верств населення, адже раніше в українській державі за умов значної інфляція подібні ініціативи навіть не обговорювалися (*Статтю підготовлено з використанням інформації*

таких джерел: вебсайт «Новини. Полтава» (<https://news.pl.ua/post2180633>); вебсайт PMG.ua (<https://pmg.ua/economy/104309-produktovi-kartky-na-izhu-koly-vvedut-takhto-ikh-otrymaye-prognozy>); аналітичний портал «Слово і діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2022/01/12/statija/suspilstvo/produktovi-kartky-yak-metod-pidtrymky-ukrayincziv-chomu-sut-ideyi-ta-chuj-dosvid-xochut-zapozychyty>); сайт «Українське радіо» (<http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=97704>); сайт «ТСН.ua» (<https://tsn.ua/exclusive/v-ukrayinu-mozhut-povernutisya-produktovi-taloni-chi-vryatuye-ce-vid-rostu-cin-i-yak-pracyuvatimut-pilgi-1954618.html>)).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Руслана Лисичко, співачка, громадський діяч

Коли американські правовласники і український омбудсмен знаходять спільну мову (ще декілька слів про законопроект 5572)

У Сполучених Штатах є впливова організація, що має назву Міжнародний альянс інтелектуальної власності (ІПА). Це Альянс, що об'єднує інші організації (ААР, ESA, ІФТА, МРА, РІАА). За всіма цими аббревіатурами стоять об'єднання усіх американських правовласників як у сфері музики чи фільмів (в тому числі й всі голівудські кінокомпанії), так і американські ІТ-компанії, телевізійна індустрія. Фактично весь американський креативний ринок доручив ІПА відслідковувати, як же в тій або іншій країні дотримуються прав інтелектуальної власності, зокрема й на музику й фільми американських авторів. Раз у рік Міжнародний альянс інтелектуальної власності опрацьовує дані з усього світу й видає аналітику за кожною країною і рекомендації щодо місця країни у так званому Списку 301. Список 301 – це перелік країн, де найбільше порушуються права інтелектуальної власності. Його формує Офіс торгового представника США на підставі

даних ІПА, і Сполучені штати можуть застосовувати економічні санкції до країн з найвищим рівнем інтелектуального піратства. Був рік, коли Україна займала в Списку 301 «почесну» пальму першості. Проте зазвичай (і зараз теж) вона знаходиться у Priority Watch List – переліку найпроблемніших країн, разом з ще з десятьма державами (Еквадор, Мексика, Росія та ін.). Україна традиційно прагне вийти з цього ганебного переліку. Але для цього потрібні серйозні зрушення.

Декілька днів тому Міжнародним альянсом інтелектуальної власності було опубліковано новий щорічний звіт ІПА щодо охорони й захисту авторського права і суміжних прав. Альянс, як завжди, глибоко проаналізував українську ситуацію, розглянув всі аспекти охорони авторського права, оцінив усі законопроекти й дав свої рекомендації. ІПА рекомендує залишити Україну і надалі у Priority Watch List Списку 301, тобто не поліпшивши її позицію.

Втім далі у звіті Альянс детально пояснює позитивні й негативні зрушення щодо охорони авторського і суміжних прав, що зробила українська влада протягом минулого року. Як

* Збережено стиль і граматику оригіналу

позитив згадується реформа колективного управління, визначення акредитованих організацій, ПРА схвально відгукується про проекти нових редакцій Закону України «Про авторське право і суміжні права», викладені в законопроектах 5552 і 5552-4.

Втім Альянс пише й про цілий оберемок проблем України. Серед яких згадує про необхідність відхилення альтернативних законопроектів 5552-1, 5552-2 і 5552-3, згадує про незначні успіхи у кримінальних провадженнях проти піратів. Окремо Міжнародний альянс інтелектуальної власності вказує на законопроект 5572, зазначаючи, що (далі переклад з англ. мови) «якщо законопроект 5572 стане законом, це означатиме серйозний відхід від реформи колективного управління в Україні і створення небезпечного прецеденту для всіх майбутніх акредитацій».

Здавалося би, ПРА однозначно засуджує прийняття законопроекту 5572. І це позиція не лише Альянсу, а й тих, кого він представляє – у першу чергу, американської музичної та кіноіндустрії.

Втім це позиція міжнародної спільноти. А як же українські автори, чимало з яких висловлювались «проти» законопроекту 5572?

Як раз на їхній захист звернулася до Президента з проханням повернути законопроект 5572 український омбудсмен, отримавши моє звернення. Людмила Денисова посилається на негативний висновок щодо законопроекту 5572 Головного юридичного та Головного науково-експертного управліннь Верховної Ради України та пише про недопущення порушення економічних прав авторів.

У публічному полі вже неодноразово згадувалось і акцентувалось! І про корупційні складові законопроекту 5572! І про його замовників та вигодонабувачів. Без жодного сумніву, це не автори пісень і не їх правовласники. Це слуги народу – Потураєв та Санченко, які в дуеті написали свою «лебедину пісню» – стьобний трек на теми конституції та парламентаризму в Україні під назвою «закон 5572». Авторство цієї «нетленки» і її мотиви (а їх декілька) назавжди

будуть закарбовані в розподіленому реєстрі нашої пам'яті. Потураєв попрацював для сім'ї та дружньо лобійованого ним медіахолдингу. Санченко, як непересічний «антикорупціонер», доєднався з абсолютно недвозначною вигодою для власного фестивалю та партнера. Все це під слабо зрежисовану комедію, що «це артисти чубляться». На їх боці необізнаність та небажання депутатів глибше занурюватись в ситуацію і байдужість суспільства до теми, яка є далеко не пріоритетною на даному етапі нашої історії. І хоч все робиться «під шумок», як і багато інших дій «під патронатом» Голови ОП А. Єрмака, зараз на недопущення прийняття цього законопроекту вказує не тільки величезна частина українських творців та правовласників, але й американська творча спільнота. Про порушення прав українських авторів пише Уповноважена з прав людини.

Чи будуть національні інтереси важливішими за особисті депутатські розклади?

Чи почує це Президент, на підписі у якого знаходиться законопроект 5572?

Незабаром побачимо.

P.S. Оптимістичним для мене є те, що ті, кого я закликала про допомогу у своєму попередньому зверненні, мене почули і відгукнулись. Дякую, колеги, що ви є. І що ви не байдужі до того, як розвиватиметься сучасна українська музика. Доки ми разом, надія є (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/ruslana/62021ebd5cc0c/>). – 2022. – 08.02).

***

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Максим Карпаш, проректор з науково-педагогічної роботи Івано-Франківського національного університету нафти і газу.

Максим Карпаш: якість вищої освіти вимагає більшого

01 лютого 2022 року почалась реєстрація на зовнішнє незалежне оцінювання. Тобто майбутні випускники шкіл вже визначаються з тими предметами, з яких вони будуть складати ЗНО для вступу до закладів вищої освіти.

Далі їх чекає нелегкий вибір як закладу освіти, так і освітньої програми, на якій вони бажають навчатись. Якщо з вибором предметів ситуація відносно проста (українська мова та математика є обов'язковими, а для вступу в університети треба три предмети), то з вибором освітніх програм та закладів усе складніше.

Аналогія тут проста: як обрати магазин, у якому купити коштовну річ, і як потім в ньому обрати саме те, що хочете. Відгуки та власний досвід можуть бути тільки допоміжними. Часто ми орієнтуємось на бренд, а також на документальні підтвердження когось авторитетного: сертифікати, декларації тощо.

За великим рахунком, те саме маємо в системі вищої освіти: з 2019 року активно функціонує Національне агентство забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке через прозорі механізми визначає, кому слід недовіряти (відмовляє в акредитації), до кого слід придивитись пильніше (умовна акредитація на 1 рік), хто робить свою роботу добре (акредитація на 5 років), а також на кого слід рівнятись іншим (зразкова акредитація).

Тобто тепер абітурієнти повинні цікавитись, чи акредитована освітня програма, на яку вони планують вступати, на скільки років, які шанси у неї, якщо ще немає. Можна навіть прочитати звіт тих експертів, які збирали усю важливу інформацію про цю програму, винесли свої судження про неї. Експерти є фахівцями у межах спеціальностей, на яких функціонують оцінювані ними освітні програми, а один із них завжди є студентом. Словом, це класний відгук експертів – такий собі аналог детального огляду продукту.

Аби підтримати цю позитивну практику, група депутатів у січні 2022 року внесла законопроект №6531 щодо актуалізації законодавства у сфері забезпечення якості вищої освіти. Цей проект закону містить кілька важливих вимог, які зараз жваво обговорюються на різних фахових майданчиках. Зупинюсь буквально на кількох важливих, з моєї точки зору, нормах.

Постакредитаційний моніторинг. Це така собі безкоштовна для закладів вищої освіти перевірка сталості освітнього процесу. Тобто

якщо закладу надали акредитацію на 5 років, то хоча б раз за період можна зробити легку та швидку оцінку того, наскільки там змінилась ситуація із викладачами, матеріальною базою, партнерами, тими ж наборами студентів.

Окрім того, це вимога міжнародних стандартів у царині вищої освіти – ми ж хочемо, аби дипломи українських вишів визнавались за кордоном.

Визнання НАЗЯВО сертифікатів, виданих іноземними установами. Далеко не завжди вимоги закордонних агенцій з акредитації узгоджуються з вимогами нашої системи. Наприклад, мова може йти про наявність штатних викладачів належної кваліфікації чи наявність певних площ навчальних приміщень. Аналогія із харчовими продуктами – у різних країнах існують різні санітарні вимоги до вмісту солей важких металів у харчовій продукції, і це важливо для усіх.

Неможливість імітації освітнього процесу. Ідеться про встановлені в законопроекті мінімальні вимоги до так званих «контактних» годин – того часу, який викладачі та студенти проводять разом в аудиторії. Проект закону передбачає, що мінімум третина від загальної кількості годин має бути контактними для стаціонару і 1/6 – для заочної форми навчання. Це означає, що не може бути такого, аби студенти не мали достатньої кількості часу для навчання безпосередньо від викладачів.

Інституційна акредитація. Вона була передбачена по суті ще в Законі України «Про вищу освіту», але аж тепер набула конкретних обрисів – можливість одночасної акредитації освітніх та освітньо-наукових програм у межах однієї спеціальності. Частина акредитаційних критеріїв, що стосуються внутрішньої системи забезпечення якості, будуть «перезараховуватись» і, звісно, ключове – наявність такого рівня акредитації буде внесено до формули розподілу бюджетів між закладами вищої освіти через систему Міністерства освіти і науки України.

Можливість зміни назви акредитованих освітніх програм. За таку новацію багато хто у системі вищої освіти подякує законодавцям – у разі прийняття проекту як закону можна

буде змінювати назву освітньої програми без проходження процедури акредитації.

Сподіваюсь, що прийняття цього законопроекту підвищить мінімальний рівень вимог до закладів вищої освіти, усуне неспроможних з ринку та спростить вибір для абітурієнтів! Але як часто чуємо останнім часом від тренерів НАЗЯВО, до товариства яких належить автор, якість вищої освіти вимагає більшого (<https://osvita.ua/blogs/85484/>). – 2022. – 01.02).

***

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Володимир Онацький, заступник директора школи з навчально-виховної роботи.

В. Онацький: деякі аспекти навчання першокласників

Вступ дитини до школи – це завжди подія, на яку з нетерпінням та сподіванням чекає як сам малюк, так і його батьки. За чинним законодавством, навчання в школі зазвичай розпочинається, коли дитині вже виповнилось шість років. А це означає, що в школу приходять діти і п'ятирічного, і шестирічного, і семирічного віку. Співбесід з дітьми тепер школи не здійснюють, і свого учня вчитель вперше побачить першого вересня. Школи приймають на навчання всіх дітей, і лише батьки визначають, у якому віці дитина піде до школи.

Школа – це завжди нові умови, до яких потрібно адаптуватися. Навіть ми, дорослі, змінюючи місце роботи, завжди потребуємо часу, щоб адаптуватися до нових умов. Що ж тоді говорити про дитину. У садочку ще вчора вона була найстаршою, а вже сьогодні – наймолодшою. Змінюється одразу усе: у садочку кожна група відокремлена, дітки і їдять у групі, і сплять, і займаються.

У школі ж за дверима класу – цілий світ, до якого треба прилаштуватися, адаптуватися: це і велика їдальня зі своїми особливостями харчування, і вбиральня, де не лише учні з твого класу, а й значно старші, і на перерві в

коридорі може бути аж до двохсот учнів, та й уроки в школі відрізняються від занять у садочку.

Запроваджуючи шкільне навчання з шести років, науковці та практики виходили з того, що воно буде здійснюватись в умовах дитячого садочка або в окремих блоках шкіл за режимом дитячого садочка. Мені пощастило наприкінці 80-х років працювати з такими дітками в приміщенні дитячого садочка. Усе було за режимом: сніданок, один-два уроки, прогулянка, потім ще урок, обід, сон...

Величезні черги до садочків змусили перевести першачків до шкільних приміщень. Зникли денний сон, прогулянки між уроками, але ж не змінилася фізіологія дітей. Діти залишились дітьми. Їм необхідно адаптуватися. У Новій українській школі на адаптацію дітей до навчання відводиться два роки.

Але не все продумано в системі навчання дітей першого класу. Вже з першого навчального тижня у дітей бувають дні, коли є по п'ять уроків, а такі державні свята, як День захисників України (14 жовтня), Різдво Христове (25 грудня), Міжнародний жіночий день (8 березня), День праці (1 травня), День Перемоги (9 травня), Великдень малюкам доведеться відпрацьовувати в червні.

Окрім того, запроваджуючи навчання дітей з шести років, фізіологи наполягали на тому, що учні перших класів обов'язково повинні мати додаткові тижневі канікули у лютому місяці, коли організм дитини потребує найбільшого захисту. Зараз така норма відсутня в освітньому законодавстві.

Освітні активісти (педагоги, батьки) намагаються удосконалити норми освітнього законодавства, у зв'язку з чим склали петицію до Президента України як суб'єкта законодавчої ініціативи з проханням:

1) вилучити з Закону України «Про повну загальну середню освіту» норму щодо тривалості освітнього процесу не менше 175 навчальних днів;

2) доповнити Закон України такими положеннями:

навчальні заняття закінчуються в останню п'ятницю травня святом Останнього дзвоника;

у перших класах у перший навчальний тиждень проводиться три уроки, у другий – чотири, з третього тижня – всі уроки відповідно до навчальної програми;

для учнів перших класів проводяться додаткові канікули у лютому місяці.

До цієї петиції лише за кілька днів приєдналося понад 12000 громадян, проте, щоб Президент її розглянув, необхідно 25000. Якщо ми всі разом зможемо привернути увагу pana Володимира Зеленського, то є сподівання на певні покращення освітнього процесу в школах.

Пам'ятаймо: великі важливі зміни починаються з малого (<https://osvita.ua/blogs/85734/>). – 2022. – 10.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Михайло Цимбалюк, народний депутат України

У «монобільшості» небезпечно хитрують із ФОПами

31 січня на погоджувальній раді Верховної Ради України «слуги» виступили з ініціативою зняти з порядку денного засідання законопроект щодо зниження штрафів для ФОПів (№6561). Що прикметно ініціаторами цієї законодавчої ініціативи були саме народні депутати від «монобільшості». Тут напрошується лише один висновок – минулого тижня представникам малого та середнього бізнесу пообіцяли поступки, аби зменшити суспільне невдоволення, а нині вже відмотують сказане і написане.

Так, з 1 січня в Україні набув чинності закон, згідно з яким для ФОПів стало обов'язковим використання касових апаратів, що проводять розрахункові операції. Проте підприємці чомусь не поспішають витратити на них кошти.

З одного боку запровадження касових апаратів допоможе вивести приховані доходи із тіні і наповнювати бюджет, а з іншого – це тотальна фіскалізація, яка в майбутньому може знищити малий бізнес та систему спрощеного оподаткування.

Якщо ґрунтовніше вивчити це питання, то варто наголосити, що обслуговування класичного касового апарату коштує близько 500 гривень на місяць, програмне РРО – 150-200 грн. Хоча тим, хто хоче надавати своїм покупцям не лише електронний, але й паперовий чек, доведеться ще й мати термопринтер за близько 1 тис. грн.

Питання запровадження обов'язкового РРО дискусійне, але в умовах карантину, закриття малого бізнесу варто знайти «золоту середину». Ідея щодо звільнення від застосування реєстраторів спрощенців другої групи залежно від площі приміщення, у якому ті торгують, а також пом'якшити відповідальності за порушення, які пов'язані з нововведенням.

Найоптимальніше і, мабуть, те, що об'єднало б усіх – це запровадження щорічного підвищення граничних обсягів доходів для застосування спрощеної системи оподаткування у прив'язці до розміру мінімальної заробітної плати. Відповідно, зросте і межа для застосування РРО.

Боротьба українських підприємців проти податків, які щоразу зростають, нараховує не один рік. Перший так званий «податковий майдан» відбувся у 2010 році, тоді вони протестували проти нового Податкового кодексу. Це стало наслідком політичного протесту, мітингувальники вимагали відправки тодішнього Уряду, але нічого не вийшло, багато учасників протестів тоді виявилися фігурантами кримінальних справ.

Восени 2014 року уряд виступив із ініціативою впровадити реєстратори розрахункових операцій та книги витрат для всіх бізнесменів 1-3 групи. Вже у 2015 році Кабмін зробив спробу знову впровадити касові апарати на всіх рівнях, очікувано отримав протести.

У грудні 2020 року у Києві відбулися такі самі масштабні протести, як і зараз. Справа тоді теж дійшла до фізичних зіткнень, але влада пішла на поступки та відтермінувала набуття чинності закону на рік.

Зараз через коронавірус українських підприємців перевели у стан виживання в системі суцільних заборон без стимулів.

Невтішна статистика поширення коронавірусної інфекції в Україні, перехід регіону за регіоном до червоної карантинної зони, економічна та соціальна криза...

Це ті фактори, які «дамоклевим мечем» невідворотності нависли над нашою країною. Однією з найперших економічних жертв вірусу є малий і середній бізнес, який закривають для зменшення соціальних контактів громадян. І контакти зменшувати потрібно, бо життя та здоров'я важливіші від будь-якого бізнесу, проте із кризи можна вийти без катастрофічних втрат.

Команда «Батьківщини» вимагає справедливості для малих підприємців й ухвалення законопроектів №5866 або 5866-1, які вирішують їхні проблеми. Факт, що цього тижня цих законодавчих ініціатив у сесійній залі не побачимо – немає політичної волі...

Проекти Законів, які проголосували у «монобільшості» поставили підприємців на межу виживання. Вони, по суті, не дають проводити підприємницьку діяльність і змушують звільняти людей. Малих підприємців нині необхідно підтримувати, як це роблять у країнах Європейського Союзу, знижуючи ПДВ, ПДФО тощо, надаючи різну державну підтримку, пільги, що дають можливість бізнесу і людям вижити.

З підприємцями не зустрічаються ні керівництво комітетів, ні керівництво парламенту – їм з трибуни парламенту щось обіцяють, але нічого не роблять. До прикладу, наприкінці минулого року пообіцяли проголосувати закон про відтермінування введення РРО на рік. Закон поставили на голосування, але провалили, бо самі ж слуги не прийшли на засідання. Тобто фактично обдурили людей й, на жаль, продовжують це робити... (https://censor.net/ua/blogs/3313186/u_monobilshosti_nebezpechno_hytruyut_iz_fopamy). – 2022. – 31.01).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Микола Мельник, експерт аналітичної групи «Левіафан»

Перелік домогосподарств від Третякової. Законопроект № 6539

Під час панування на території Київської Русі монголів, останні для зручності обліку податків направляли своїх чиновників – баскаків, які мали перерахувати кожне домогосподарство, що мало платити хану податки.

Бажання перерахувати українців, і їх бізнеси притиманно будь якій українській владі. Адже вже 30 років влада вважає, що українці не платять податки не тому що не вірять у те, що їх гроші будуть ефективно використані, а тому що не правильно пораховані і не звітують в податкову про кожну зароблену копійку.

Галина Третякова продовжує дивувати своїми ініціативами. Точніше не так, продовжує використовувати ідеї попередників в абсолютно протилежних від задуманого цілях.

Черговою ініціативою нардепині став Проект Закону про домогосподарство (домоекономіку) (р.№ 6539 від 21.01.2022р.)

Мета якого створити підвалини домоекономіки і забезпечити домогосподарства податковими пільгами. Погодьтеся доволі цікава ідея. Хоча звісно її авторство не належить депутатам цього скликання. Ідея про податкові пільги для домогосподарства прийшла в голови народних обранців і їх помічників ще в 2012 році. Катерина Лук'янова (НУНС) зареєструвала закон про оподаткування домогосподарств (р. № 11358). Законопроект 2012 року передбачав зменшення ставок податків для домогосподарств, а сам дохід домогосподарства формувався із доходу працюючих членів сім'ї поділений на кожного її члена. Тобто, якщо працює чоловік, а родина складається з чотирьох осіб, то його дохід ділиться на кожного члена родини, і якщо вона менше певної суми, то податок може не платитись, або сплачуватись за пільговою ставкою. Це допоможе і громадянам зберегти свої гроші і держава зекономить на адмініструванні податків і соцвиплат. Адже навіть забирати податок, а потім його повертати як субсидію?

Галина Третякова пішла іншим шляхом.

Законопроектом пропонується здійснювати підприємницьку (економічну) діяльність домогосподарством без реєстрації фізичної особи – підприємця за умови:

подання річної податкової декларації домогосподарства;

ведення такої підприємницької (економічної) діяльності лише членами домогосподарства;

річний дохід від економічної діяльності домогосподарства не перевищує суму 8 мільйонів гривень.

До видів підприємницької (економічної) діяльності, що дозволяється провадити без реєстрації фізичної особи – підприємця належать:

перукарські та косметологічні послуги;

юридичні консультації;

послуги домашньої прислуги;

догляд за хворими або немічними особами;

надання індивідуальних уроків (репетитора);

індивідуальне виховання дітей (гувернер);

послуги пов'язані з очищенням та прибиранням приміщень за індивідуальним замовленням;

ремонт взуття, одягу, побутових текстильних та трикотажних виробів, килимів та килимових виробів, шкіряних, галантерейних та дорожніх виробів, меблів, радіотелевізійної та іншої аудіо– і відеоапаратури, електропобутової техніки та інших побутових та офісних приладів, годинників, інших предметів особистого користування, домашнього вжитку та металовиробів;

технічне обслуговування і ремонту музичних інструментів;

послуги з прання та прасування білизни та інших текстильних виробів;

роздрібна торгівля продовольчими та непродовольчими товарами з лотків і на ринках;

послуги з перевезення пасажирів автомобільним транспортом;

послуги з перевезення вантажу;

діяльність у сфері ресторанного господарства;

інші види робіт, до яких залучаються члени цього домогосподарства, крім видів діяльності, що підлягають ліцензуванню та відносяться до незалежної професійної діяльності відповідно до закону.

Фактично, Третякова НЕ пропонує жодних податкових пільг, і ЖОДНИМ чином не спрощує життя громадян, адже із зазначених видів

діяльності майже всі знаходяться в тіньовому секторі. Тобто люди і так здійснюють ці види діяльності, і не сплачують податки. Винятком можуть бути лише мінікав'ярні. Але...

Дохід членів домогосподарства все одно буде оподатковуватись за ставкою 18%. В той час як у ФОП ставка оподаткування 5-15%, касові апарати все одно змусять купити. Тож, як ми бачимо, жодного полегшення громадянам не буде.

Також вводить практика «соціального трансферту», який передбачається у формах:

соціальних гарантій направлених на забезпечення права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, витрати на житло;

соціальних пільг, що мають матеріальну та грошову форму відповідно до закону;

соціального страхування;

соціальних послуг.

Але в той же час українці і зараз це мають без подачі жодних декларацій.

Відповідно справжньою метою цього законопроекту Третякової №6538 це змусити громадян почати декларувати свої статки і дати можливість податківцям оцінити рівень доброчесності нажитих капіталів (https://censor.net/ua/blogs/3314451/perepys_domogospodarst_vid_tretyakovoyi_zakonoproekt_6539). –2022. – 07.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ростислав Тістик, член Комітету Верховної Ради України з питань бюджету

Скільки залишків коштів по міжбюджетним трансфертам 2021 року перейде на 2022 рік

2 грудня 2021 року Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» (№ 1931-IX), встановлено, що на кінець поточного 2021 року, як виняток з положень частини 12 статті 23 та частин 1 і 2 статті 57 Бюджетного кодексу, залишки

коштів за окремими субвенціями, наданими з державного бюджету у 2021 році (а саме за кодами програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету 2311700, 2411030, 2511240, 2761230, 2761490, 2911050, 2911060, 3121120, 3411220, 3511100, 3511210), та за субвенцією, наданою з державного бюджету у 2020 році за кодом програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету 3131310, зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів для здійснення відповідних витрат у 2022 році з урахуванням їх цільового призначення.

Тож поглянемо, скільки невикористаних коштів залишиться у місцевих бюджетах, та спробуємо з'ясувати підстави невиконання планових показників бюджетних програм за кожною із «перехідних» субвенцій.

Субвенція на закупівлю опорними закладами охорони здоров'я послуг щодо проектування та встановлення кисневих станцій (2311700)

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» щодо збільшення видатків на закупівлі, проектування та встановлення кисневих станцій» від 04 листопада 2021 р. (№ 1858-IX) для боротьби з пандемією коронавірусу у бюджеті передбачили 150 млн грн. Порядок використання коштів, Порядок та умови надання субвенції та розподіл субвенції було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 листопада 2021 р. № 1243 «Деякі питання здійснення централізованих закупівель кисневих станцій» до якої 29 грудня 2021 р. було внесено зміни.

Для використання виділених коштів залишено лише один місяць, тож провести процедури закупівель, виготовити проектно-кошторисну документацію (у разі потреби), виконати монтажні чи будівельні роботи ні фізично, ні теоретично неможливо. Тому лише п'ять областей (Волинська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Тернопільська) змогли використати незначну частину відкритих асигнувань. Касові видатки станом на 01 січня 2022 року склали всього 4,683 млн грн.

Субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику

населення, яке проживає на території зони спостереження (2411030)

Видатки передбачені Законом України від 15 грудня 2020 року «Про Державний бюджет України на 2021 рік» (№ 1082-IX) у розмірі 137 499,5 тис грн.

Порядок використання коштів та умови затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2012 року № 91 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження».

Однак протягом 2021 року розподілу субвенції Кабінетом Міністрів України не було затверджено. Кошти місцевим бюджетам не перераховувались. На 2022 рік Держбюджетом передбачено 200 млн грн фінансування субвенції за іншою бюджетною програмою – 2761350 (Головним розпорядником якої буде Міністерство розвитку громад та територій України).

Субвенція на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (2511240)

Видатки передбачені Законом України від 15 грудня 2020 року «Про Державний бюджет України на 2021 рік» (№ 1082-IX) у розмірі 274 200 тис грн.

Порядок та умови надання субвенції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 398, а розподіл затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 696.

Відкрито асигнувань на 274 092,1 тис грн, з яких використано 217 629,8 тис грн (79,4 %). Найменше виконання у Київській області 46,2 %. У 2022 році за цією бюджетною програмою заплановано використання залишку 56 462,3 тис грн та 235 860,0 тис грн затверджених Держбюджетом на 2022 рік.

Субвенція на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад (2761230)

Порядок, умови та розподіл субвенції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 р. № 853.

Відкрито асигнувань у розмірі 62 550 тис грн, з них використано 0 %. У Держбюджеті на 2022 рік передбачено 187 650, 0 тис грн. В сумі на поточний рік місцеві бюджети зможуть використати 250,2 млн грн. Однак існує вірогідність, що і у поточному році кошти не будуть використані.

Субвенція на розвиток комунальної інфраструктури, у тому числі на придбання комунальної техніки (2761490)

Змінами до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» від 29 квітня 2021 року, передбачено залишки коштів, джерелом формування яких були надходження спеціального фонду державного бюджету, передбачені на здійснення фінансового забезпечення заходів із забезпечення безпеки дорожнього руху, який утворився на 1 січня 2021 року використати на розвиток комунальної інфраструктури, у тому числі на придбання комунальної техніки, у сумі 100 000 тис. гривень.

Порядок та умови надання субвенції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 р. № 883. Прийом заявок від органів місцевого самоврядування для отримання субвенції на розвиток комунальної інфраструктури, у тому числі для придбання комунальної техніки Міністерство розвитку громад та територій розпочало 01 вересня 2021 р.

02 грудня 2021 додатково виділено 100 млн грн за загальним фондом Державного бюджету.

Розподіл субвенцій затверджено Кабінетом Міністрів України 13 грудня 2021 року – 99 836,83 тис. грн та 23 грудня 2021 року – 99 541,39 тис грн.

Незважаючи, що розподіл відбувся наприкінці року, деякі області змогли використати половину виділених коштів (Донецька обл. – 60,4 %; Хмельницька обл. – 58,1 %; Херсонська обл. – 49,3 %). Всього із відкритих асигнувань у розмірі 199 378,2 тис грн, використано 32 140,1 тис грн (16,1 %).

Додаткового фінансування у Держбюджеті на 2022 рік за цією бюджетною програмою не передбачено.

Субвенція на розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг (2911050)

Порядок та умови надання субвенції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 249, розподіл коштів затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 р. № 619 до якого 20 жовтня 2021 року було внесено зміни.

Місцевим бюджетам відкрито асигнувань у 231 000 тис грн, з яких виконано 197 429,8 тис грн (85,5 %). Кіровоградська та Чернівецька області використали кошти 100 %, найменше використали кошти Миколаївська обл. – 65 % та Одеська обл. – 68,2 %.

До залишків коштів у 2022 році Держбюджетом на 2022 затверджено 231,0 млн грн.

Субвенція на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення доступності широкосмугового доступу до Інтернету в сільській місцевості (2911060)

Порядок та умови надання субвенції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2021 р. № 453, розподіл субвенції затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 622 до якого внесено зміни 30 червня 2021 року та 09 грудня 2021 року.

Місцевим бюджетам відкрито асигнувань у розмірі 418 000 тис грн, з яких використано лише 247 224,8 тис. грн (59,1 %). Найбільше коштів використали Житомирська область – 92,7 % та Волинська область – 91,2 %. Найменше виконання у Кіровоградській області – 36,1 % та Дніпропетровській області – 39,2 %. Також до 50 % виконання не дійшли міські бюджети таких областей: Донецька – 49,3 %, Луганська – 44,7 %, Миколаївська – 43,3 %, Одеська – 43,2 %, Черкаська – 45,9 %, Чернівецька – 49,9 %.

До залишку невикористаних у 2021 році коштів у Державному бюджеті на 2022 рік передбачено за цією бюджетною програмою 500 млн грн.

Субвенція з державного бюджету обласному бюджету Дніпропетровської області на закупівлю нових трамваїв для мм. Дніпра та Кривого Рогу (3121120)

Кошти на закупівлю трамваїв, як і на розвиток комунальної інфраструктури, у тому числі на

придбання комунальної техніки, передбачено змінами до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» від 29 квітня 2021 року із залишки коштів, джерелом формування яких були надходження спеціального фонду державного бюджету, передбачені на здійснення фінансового забезпечення заходів із забезпечення безпеки дорожнього руху, який утворився на 1 січня 2021 року у розмірі 1 200,0 млн грн.

Постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 р. № 607 затверджено порядок та умови використання субвенції обласному бюджету Дніпропетровської області.

Кошти в повному обсязі перераховані до обласного бюджету Дніпропетровської області. Закупівлі, оголошені у серпні минулого року не відбулися, а за оголошеною у листопаді закупівлею – аукціон має відбутися 10 лютого поточного року.

Додаткових коштів на поточний рік не передбачено.

Субвенція на розвиток спортивної інфраструктури (3411220)

Порядок та умови надання субвенції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 р. № 226, розділ субвенції 11 місцевим бюджетам затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2021 р. № 527, до якого 28 жовтня 2021 року та 15 грудня 2021 внесено зміни збільшена сума з 800 000 тис грн до 1 612 893,3 тис грн.

На початку 2021 року було заплановано використати за цією бюджетною програмою 500 000 тис грн, та протягом року збільшено фінансування у 3,2 рази.

Станом на 01 січня 2022 року використано 772 793,3 тис грн (47,9%). Повністю використали кошти Дніпропетровська обл., Кіровоградська обл., Полтавська обл., Хмельницька обл.

На поточний рік місцевим бюджетам передбачено 800 млн грн.

Субвенція на реалізацію інфраструктурних проєктів та розвиток об'єктів соціально-культурної сфери (3511100)

29 квітня 2021 року змінами до Закону України «Про Державний бюджет України

на 2021 рік» затверджено надання місцевим бюджетам 4 100 млн грн. Порядок та умови постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2021 р. № 544, розподіл коштів затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 червня 2021 р. № 626, до якого протягом року було внесено 5 змін, та здійснено додатковий розподіл у 15 грудня минулого року.

Протягом травня-грудня загальний обсяг субвенції збільшено до 8 150 млн грн, виконання на кінець року склало 7 042,4 млн грн (86,4 %). Повністю та майже повністю використали виділені кошти: Вінницька обл., Волинська обл., Дніпропетровська обл., Запорізька обл., Луганська обл., Тернопільська обл.

Найменше виконання у Київської обл. (35,7 %), Житомирської обл. (40,7 %), Одеська обл. (45 %).

У поточному році змінено головного розпорядника коштів з Міністерства фінансів України на Міністерство інфраструктури України та змінено код бюджетної програми на 3121130.

Субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій (3511210)

На початку 2021 року у Державному бюджеті було заплановано 6 000,0 млн грн. Розподіл коштів затверджено 19 травня 2021 р. Протягом року було збільшено розмір субвенції до 8 500,0 млн грн.

Місцевим бюджетам відкрито асигнувань у розмірі 6 286 922,7 тис грн. Використано протягом минулого року 4 618 623,3 (73,5 % з урахуванням залишків коштів на 01.01.2021 від профінансованої суми та 54,3 % від плану).

2 213,1 млн грн до місцевих громад так і не було перераховано.

На поточний рік заплановано 6 000,0 млн грн.

Підсумовуючи, хотілось би зазначити, що неефективне планування та неефективне використання коштів значною мірою впливають на досягнення цілей розвитку держави (https://lb.ua/blog/rostyslav_tistyk/504930_skilki_zalishkiv_koshtiv.html). – 2022. – 07.02).

***

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Олександр Мунтянов, директор Громадська спілка «Асоціація деревообробників Закарпаття»

Ринок деревини вже працює, якщо ти працюєш чесно

Ринок деревини зараз є однією з найгучніших економічних тем. Особливо гострою вона стає в контексті очікуваного прийняття ПЗУ № 4197-д «Про ринок деревини» та скасування або продовження мораторію на експорт. Незважаючи на вимоги ЄС, депутати ВРУ пообіцяли вітчизняним деревообробникам, що заборону експорту скасовувати не будуть.

Другим, але також надзвичайно важливим питанням, є механізми продажу необробленої деревини як сировини для деревообробної галузі України.

Останні 5-6 років деревообробні підприємства змушені були постійно підлаштовуватись під різні правила: спочатку регіональні біржі у відповідності до наказу № 42, потім безліч електронних майданчиків, діяльність яких не регулювалась жодним регламентом, то торги системи Прозорро. Продажі, механізм яких зовсім не підходить для торгів ресурсом деревини. Паралельно з цим існувала можливість особисто домовлятися з лісгоспами та заключати так звані «прямі договори». Тобто останні два роки до II половини 2021 року у сфері продажу лісозаготівлі був реальний хаос.

Потрібно відзначити, що з моменту впровадження єдиних правил – торгівлі на ліцензованих біржах з 01.07.2021 року ринок поступово стабілізувався. Сьогодні всі учасники знають де, коли та за якими правилами будуть проводитись торги – на ліцензованих товарних біржах. Й головне, що ці біржі також знаходяться під жорстким контролем з боку держави, що викликає довіру.

З одного боку, підвищення конкуренції на торгах, а це не рідко більше 15 учасників на 1 лот, засмучує деяких деревообробників, оскільки на торгах формується реальна ринкова ціна.

Але ж з іншого боку, така конкуренція свідчить, про рівну доступність торгів, про довіру до торгів та демонструє реальну кон'юнктуру ринку.

Зараз в ЗМІ дуже багато маніпуляцій про відсутність ресурсу, про таємні торги, погану систему.

Це не відповідає дійсності. Ресурс є, але не всі хочуть платити за нього справедливую ціну.

Якщо відверто, то всі ми розуміємо, що чимала кількість деревообробників раніше рентабельно функціонували лише через наявність дешевої та нелегальної сировини.

Зараз, в т.ч. завдяки біржовим торгам, ситуація змінилась. Всі перебувають в однакових ринкових умовах. Для тих, хто й раніше працював з «білою» (законною) деревиною ситуація покращилась, а для інших – наявність ресурсу лише за ринковою вартістю – це катастрофа. Їх корупційна бізнес-модель тепер не працює. Саме останні й розгойдують ситуацію навколо вже функціонуючого ринку.

Але потрібно усвідомлювати, що зворотнього шляху вже немає, ми й надалі повинні рухатись в тому ж напрямку, який сприяє розвитку галузі, але саме прозорою та чесною галузі.

Проведення самих торгів це лише верхівка всього процесу закупівлі сировини.

Окремо потрібно відзначити, що покращився показник виконання договорів, оскільки біржі проводять регулярний відповідний моніторинг. Учасникам, які не виконують свої зобов'язання, загрожують відповідні санкції аж до позбавлення права участі у торгах.

Крім того завдяки мережі Агентів біржі дуже швидко вирішуються спірні питання, які можуть виникати між продавцем та покупцем щодо якості ресурсу, термінів поставки та розрахунків. Це однозначно викликає довіру, оскільки деревообробники себе почувають більш захищеними.

В цілому, члени нашої Асоціації позитивно відгукуються про зміни, які відбулись за останні півроку. Так багато чого ще потрібно вдосконалювати, тому при Біржах функціонує Рада секції, до якої входять як представники продавців, так й покупців кругляку, які спільно вирішують питання та працюють над подальшим удосконаленням процесу.

Найбільше чого зараз бояться деревообробники, що їм знову можуть змінити правила гри та повернуть на ринок деревини той хаос, з яким успішно боролися останні півроку.

Такий «крок назад» в системі продажу деревини закликають зробити представники системи Прозорро.Продажі та деревообробники, які мають доступ до закритої інформації по цій системі.

Саме на Закарпатті ми стикнулися з використанням адмінресурсу збоку ДП Прозорро.Продажі. Зловживання владою були зроблені ще в вересні 2020 року, коли заступник голови Закарпатської ОДА – Віталій Цвігун (до цього член наглядової ради Прозорро.Продажі) з першим заступником ДП «Прозорро.Продажі» адміністративним методом «загнали» весь продаж деревини області через цю систему.

Більше того, знову ж таки за допомогою тиску на лісові господарства, вони змусили виставляти весь ресурс через єдиний майданчик tab.ua, який має відношення до Цвігуна ще з часів його роботи на Укрзалізниці.

Тому слова Дарини Марчак про рівність можливостей всіх майданчиків системи вже не відповідає дійсності. А беручи до уваги факти зловживання та нанесення збитків Цвігуном в Укрзалізниці, стає досить зрозумілим та послідовним така взаємодія.

Справа в тому, що на торгах системи Прозорро.Продажі ключовим фактом є подача найбільшої закритої цінової пропозиції, яка подається до аукціону. Якщо вона у учасника найбільша, то він матиме останнє слово вже під час торгів, тобто зможе перебити конкурентів бодай на 1 гривню та забрати лот.

Так ось, справа в тому, що ці закриті ставки в реальному часі потрапляють в ЦБД, яку Адмініструє саме ДП «Прозорро.Продажі».

Тобто змова між представником Прозорро, Майданчиком та Учасником дає дуже великі переваги на торгах. Ось в цьому й покладено найбільший корупційний ризик, й одночасно корупційні можливості лобістів впровадження цієї системи.

Відома фраза «Хто володіє інформацією, той й володіє світом» дуже підходить для такої

схеми. По-перше, представники Прозорро бачать кількість учасників на всі лоти; По-друге, вони бачать їх закриті ставки.

Як наслідок середня кількість учасників на торги по Закарпаттю в системі Прозорро.Продажі 1,74 учасників!!!

Тобто майже без конкуренції. І це аукціони по карпатському лісу.

Результат від такої змови дуже показовий. Та сподіваємось, що такий досвід не буде відновлений у майбутньому (https://lb.ua/blog/oleksandr_muntianov/505103_rinok_derevini_vzhe_pratsyue_yakshcho_ti.html). – 09.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олександр Ганущин, голова Львівської обласної ради (2015-2020)

Реінтеграція чи капітуляція? Або про визнання вищої освіти, отриманої в ОРДЛО

Нещодавно ми довідалися про наміри влади рухатися в бік визнання «вищої освіти», отриманої в «освітніх закладах» тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Цей процес маскують термінами «проходження атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів та періоду навчання на тимчасово окупованих територіях після 20 лютого 2014 року». Та все ж небайдужі освітяни (особливо працівники «вишів», які переїхали з тимчасово окупованих територій), ветеранські спільноти та патріотично налаштовані мешканці прилеглих до ОРДЛО територій у такому кроці небезпідставно вбачають зради більше ніж реінтеграції.

На захист такої ініціативи виступило кілька правозахисних організацій, які вважають, що процедура «атестації» – реальний поступ реінтеграції та створення можливостей для молоді з тимчасово окупованих територій. У соціальних мережах адвокаційна кампанія за «атестацію молоді з дипломами «вишів» ТОТ» вже тоне в океані критики тих, хто в цьому кроці відчуває відкит, нівелювання поняття

«вища освіта», початок визнання трудового стажу та наукових ступенів мешканців ОРДЛО.

Отже «важка артилерія» – публічний виступ Віцепрем'єр-міністра України – Міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Ірини Верещук окреслив позицію уряду вчасно. Чи варто Кабінету Міністрів України ініціювати настільки суперечливий законопроект? Які позиції сторін? Куди варто було би задіяти потенціал громадського сектору та реінтеграційного міністерства?

Все до Вашої уваги – в цій статті (https://lb.ua/blog/oleksandr_ganushchyn/505135_reintegratsiya_chi_kapitulyatsiya_abo_pro.html). – 2022. – 09.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Костянтин Швабій, експерт Growford Institute, професор

Податкові диспропорції та перекоси

Державний бюджет України другий рік поспіль перевиконано майже по всіх позиціям податкових надходжень. План доходів державного бюджету навіть зі змінами був перевиконаний на 2,8%. У порівнянні з позаминулим роком державний бюджет отримав надходжень від сплати податків на 255,6 млрд грн більше, що у відносному вираженні становить приріст на рівні 30,1%. Приріст надходжень від сплати усіх податків, за виключенням внутрішнього акцизу, характеризується двозначними цифрами пропорційно приросту відповідних баз оподаткування та величині інфляції. Головні чинники, що сприяли такому наповненню бюджету доходами, це гарний врожай зернових культур, високий попит і, як результат, рекордні ціни на сировині товари вітчизняного експорту, помірні, але вищі ніж зазвичай, інфляція, підвищенні споживчі настрої населення в тому числі у зв'язку з загрозою військового конфлікту та зростання цін на енергоносії. Здавалося б що останні два чинники для нашого суспільства та вітчизняної

енерговитратної економіки мали б наводитись у негативній конотації, але ж ні. Те що погано для пересічних громадян України чи економіки, добре для державного бюджету.

Загальний рівень податкового навантаження в економіці становить 38,3% ВВП.

Декомпозиція сукупного податкового навантаження в Україні за податковими агрегатами, податками і базами оподаткування за 2021 р. представлена в наступній таблиці.

Така величина податкового коефіцієнту та його розподілу між базами оподаткування ґрунтуються на попередні оцінках розміру ВВП України за 2021 рік, що надавало Міністерство економіки. Слід зазначити, що наведені в останньому січневому Інфляційному звіті оцінки ВВП експертами Національного банку України є більшими на 200 млрд грн., тому зрозуміло, що в перерахунку за більшим показником наведені у таблиці 1 розрахунки будуть меншими. Між тим, вже зараз достеменно можна зазначити, що порівняно з 2020 роком відбулось зменшення податкового коефіцієнту (на 2,1 %) за рахунок зменшення податкового навантаження на працю на 3,8 % та споживання на 0,6%. Водночас, відбулося зростання оподаткування капіталу на 2,3 % головним чином за рахунок приросту надходжень від сплати податку на прибуток на 35,9% та рентної плати на 53,9%.

Найбільше в абсолютних величинах зросли надходження від сплати непрямих податків на товари, що були ввезені на митну територію України. Надходження від сплати ПДВ зросли на 106,6 млрд грн, акцизного податку – на 21,7 млрд грн.

Підвищенні споживчі настрої населення спричинені загрозами масштабування військового конфлікту особливо характерними були для четвертого кварталу минулого року. Саме на цей період припала чергова спроба «наведення ладу» в лавах податкової, а сумнозвісний «скрут», за інформацією джерел, що заслуговують на довіру, було зведено майже до нуля. Слід зазначити, що намагання «розрулити» ситуацію в ручному режимі з цієї ганебної практикою заслуговують на аплодисменти, але цілком очевидно, що

без системних рішень, зокрема зменшення нормативної ставки ПДВ щонайменше до 15%, реінкарнація скруту невідворотня.

Хто насправді заслуговує в цій ситуації на глибокій уклін так це наші заробітчани за кордонами країни, адже суттєвим фактором підтримки доходів населення і сукупної купівельної спроможності громадян залишаються зовнішні приватні грошові перекази. Згідно з даними НБУ у 2021 році вони зросли на 25,4% порівняно з попереднім роком і склали в абсолютному виразі більше 15 млрд дол. США.

Єдина стаття податкових надходжень, за якою констатуємо зменшення доходів, – це надходження від сплати акцизного податку на тютюн та тютюнові вироби вітчизняного виробництва. Під гаслом боротьби за «здоров'я та права трудящих» в економічній реальності маємо наступну ситуацію. Внаслідок безпрецедентного щорічного підвищення ставок акцизного податку на сигарети на 20% (Закон України №2245-VIII від 07 грудня 2017 р.) відбулося падіння податкових надходжень на 1,1 млрд грн у 2021 році порівняно з попереднім. Неefективність такого стрімкого підвищення ставок податку де-факто визнана урядом України, оскільки в Законі України «Про державний бюджет на 2022 р.» затверджено зниження доходів від акцизного податку з вироблених в Україні тютюнових виробів на 5,4% менше ніж у 2021 році. Частка внутрішнього легального ринку сигарет щорічно скорочується, зокрема, кумулятивно протягом 2017-2021 рр. на 36%. Не менш стрімко зростає тіньовий сегмент ринку. Виробничі потужності тютюнової галузі сьогодні завантажені лише на 40%, при тому що близько 40% продукції виробляється на експорт. Вітчизняній економіці, очевидно, не потрібні додаткові інвестиції, нові робочі місця, покращення стану платіжного балансу та, врешті-решт, надходженні від сплати інших податків і зборів, що ця галузь може забезпечувати!

Таким чином, мусимо констатувати, що за «фасадом» виконання та перевиконання плану державного бюджету за податковими

надходженнями простежуються наявні структурні диспропорції та перекося податкової системи України. Вони вже в найближчому майбутньому можуть обернутись нагальними проблемами як для економіки, так й для державних фінансів. Занадто високі ціни на енергоносії, що також сприяли наповненню державного бюджету зайвими доходами, для суб'єктів господарювання вже зараз обертаються серйозними фінансовими складнощами. Тому перспективи, щонайменше, найближчих двох кварталів за податковими надходженнями можуть бути невтішними. Податкова служба у січні бравурно відзвітувала про чергове виконання січневих індикативів, але ж всі добре розуміють, що, наприклад, надходження по внутрішньому ПДВ це те, що було витрачено громадянами у грудні.

За результатами минулого року ми бачимо, що система оподаткування України в повній мірі виконує свою основну фіскальну функцію, оскільки дозволяє навіть за незначних темпів економічного зростання наповнювати доходами державний бюджет. Водночас, її регулятивний потенціал використовується не в повному обсязі, оскільки надалі маємо регресивний характер окремих податків і зборів, а також відсутність податкових механізмів, даруйте за професійний сленг, інтерналізації зовнішніх негативних ефектів (забруднення навколишнього середовища, приватизація прибутків, націоналізація збитків, надмірна забудівля тощо). Податкова система України також характеризується подальшим посиленням наявних структурних диспропорцій, адже у структурі податкових надходжень екологічний податок в десятки раз менше середнього показника для країн ЄС, а податок на майно менше середньостатистичного значення для ЄС більш як утричі.

У цьому контексті є що вдосконалювати у вітчизняній системі оподаткування, залишається сподіватись на перемогу здорового глузду над політичними рейтингами та популізмом, ручним керуванням того, що має працювати автоматичному режимі (https://lb.ua/blog/kostiantyn_shvabii/505143_podatkovi_disproportsii_perekosi.html). – 2022. – 09.02).

***

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Юрій Болоховець, голова Державного лісового агентства

Нові правила: природні ліси замінять лісові плантації

Держлісагентство розробило нові правила, за якими вже в цьому році почне відбуватися заготівля деревини. З найважливішого – віднині основна перевага надається вибірковим методам, рубкам переформування та природному поновленню лісів.

Ідея вибіркових рубок виникла наприкінці XIX ст. у Німеччині. Основні її принципи зводилися до того, що через кожні 10 років у насадженні проводилися розріджування. Дерева вибирали у певній послідовності, а саме: мертві; дерева, що відмирають; дерева, що захворіли; дерева з різко виявленою неправильністю росту; ті, що за товщиною досягли необхідних розмірів; дерева, які заважають нормальному зростанню інших, більш цінних порід.

Таким чином, вибіркові рубки підтримують ліс у здоровому стані й одночасно дозволяють використати найбільшу, а іноді – й найціннішу деревину. Однак найголовніше – заготівля деревини не призводить до зникнення лісу.

Сучасні методи вибіркової заготівлі, крім іншого, націлені на переформування лісів, які здебільшого раніше висаджували штучно, щоб з чистих за складом одноярусних насаджень виникали змішані в декілька ярусів. Для цього, наприклад, передбачено створення «світових вікон», які дають можливість з'являтися новим молодим деревам, отже, забезпечують природне відновлення лісу. Також здійснюються заходи зі сприяння природному поновленню – тобто прибирається лісова підстилка, щоб насіння дерев потрапляло у ґрунт і могло прорости. У звільнені місця за відсутності природного поновлення частково досаджують сіянці молодих дерев або підсівають лісове насіння. У результаті поступово формується природний ліс. Він набагато більш стійкий до дії несприятливих факторів (зміни клімату,

хвороб, шкідників) порівняно зі штучними лісами.

Процес переходу на нові правила заготівлі деревини був активізований ще рік тому. В травні ми провели велику виїзну нараду на базі державних лісогосподарських підприємств Львівської області із залученням науковців, громадських організацій і практиків із Львівської області, де вибіркові методи рубок досліджують і використовують уже протягом багатьох років.

На сьогодні вже майже половина рубок головного користування в Карпатах здійснюється вибірковими методами. У таких лісах, як ялицево-букові, цей показник дорівнює ста відсоткам. У Київській області активно й успішно впроваджує вибіркові рубки у соснових насадженнях Тетерівській лісгосп. Дуже позитивний досвід демонструють наші підприємства на Поліссі.

Чому ж тоді на вибіркові методи не перейти всім і одразу?

Є декілька проблем, які обумовлюють поступовість процесу змін.

Перша – масова загибель лісів. У Карпатах протягом останніх 60–70 років проводили так зване плантаційне вирощування лісів. Суцільно зрубували ліс – висаджували одну лісову культуру. Після війни заготівлі проводили у величезних масштабах, висаджували в основному смереки (інша назва – ялина європейська). Висадки проводили, незважаючи на такі фактори, як ярусність, якість і потужність ґрунтів. Якщо природний ареал смереки – вище 1000 метрів над рівнем моря, її почали висаджувати на висоті до 1000 метрів, адже смерека росте швидко та дає якісну деревину.

З часом її плантації почали масово вражати шкідники, тож дерева слабнули та всихали. Цей процес пришвидшився внаслідок змін клімату. Найсерйознішою проблемою (особливо для хвойного лісу) є стовбурові шкідники. Живиця має перешкоджати комахам проникати в дерево. Проте останніми роками через посуху та нестачу опадів дерева все більше втрачають захисні властивості.

На сьогодні у Карпатах більш як 17 тисяч гектарів ялиників, які масово всохли. І це

біда не лише України – така сама ситуація у Германії, Чехії, Австрії.

Отже, іноді без суцільних рубок просто не обійтися.

Друга проблема – нестача вологи для природного поновлення. Західні регіони, Полісся – якщо тут проводити рубки переформування за певною технологією, природа сама з часом заповнить прогалини новими молодими деревами. На жаль, в сухіших південних і східних регіонах природне відновлення буде відбуватися значно довше та складніше або взагалі неможливе. Іноді навіть є ризик повної втрати лісу – у результаті різкої зміни освітлення та мікрокліматичних умов залишені дерева можуть масово гинути або бути знищені вітрами. Часом ефективніше провести повне штучне заліснення новими витривалішими породами, більш притаманними цій місцевості, здатними адаптуватися до нових кліматичних умов.

Третя проблема – фінансування. Вибіркові методи – це значно більші витрати. Потрібна сучасна техніка – лісозаготівельні комбайни (так звані харвестери), канатні трельовальні установки, щоб дерева не тягнути тракторами. Слід розвивати лісову транспортну мережу. Якщо порівняти австрійські Альпи та Карпати, то у нас щільність лісових доріг у рази менша. Будівництво доріг проводилося за рахунок лісогосподарських підприємств. Звісно, грошей завжди не вистачало. Минулого року ми вперше отримали рекордний прибуток і лише розпочинаємо масштабну програму закупівлі техніки та будівництва лісових доріг.

Але попри всі проблеми та негативні фактори з кожним роком відсоток вибіркового рубок буде лише збільшуватися. Це майбутнє для лісокористування, яке потрібно створювати вже сьогодні.

У нових правилах з'явиться й окремий розділ про відтворення лісів: як під час рубок створювати умови для появи нового лісу; як правильно очищувати лісосіки; як забезпечувати природне поновлення.

Цілий розділ правил присвячений тому, які дерева в будь-якому випадку потрібно залишати в лісі. Раніше в процесі суцільних рубок

забирали всі дерева (тому вони й називалися суцільними). Тепер ми імплементуємо вимоги європейського законодавства: певний відсоток дерев в будь-якому разі залишається для збереження оселищ тварин і птахів. Дуплясті дерева повинні залишатися, деяка мертва деревина має залишатися – це корисна фауна, частина харчового ланцюжка для птахів.

Нові правила погоджені з усіма заінтересованими сторонами і наразі знаходяться на погодженні у Міністерстві юстиції. Вже в березі ми очікуємо на постанову Кабміну, де буде детально передбачено застосування нових вибіркового рубок (https://lb.ua/blog/yurii_bolokhovets/505198_novi_pravila_prirodni_lisi_zaminyat.html). – 2022. – 10.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Сергій Деркач, керівник Департаменту запобігання та виявлення корупції Національного агентства з питань запобігання корупції

Антикорупційний комплаєнс: як у держсекторі запроваджують стандарти топ-компаній

В Україні все більше компаній вводять посаду комплаєнс-офіцера та досить серйозно ставляться до пошуку спеціалістів із цього напрямку.

Це вже не просто модний тренд чи вимога інвесторів, кредиторів та міжнародних партнерів. Бізнес усе частіше розуміє, що комплаєнс допомагає дотримуватися законів, правил, стандартів та етичних практик, і як результат – захиститися від загроз, які призводять до фінансових та репутаційних втрат.

Згадаймо найгучніший за останні роки кейс у США, коли компанія Goldman Sachs Group погодилася сплатити понад 1 мільярд доларів штрафу через порушення антикорупційного законодавства. Справа полягала в підкупі колишніми керівниками Goldman Sachs деяких топ-чиновників Малайзії, щоб отримати

вигідну співпрацю з урядовим інвестиційним фондом Малайзії (так звана схема 1Malaysia Development Berhad).

Тому ефективні комплаєнс спеціалісти – на вагу золота. Вони мають непросте завдання – дбати про ділову репутацію компанії та побудувати таку комплаєнс систему, яка допоможе попередити мільйонні ризики.

При цьому, на думку бізнесу, провідна роль серед інших пріоритетних сфер комплаєнсу належить саме антикорупційному (93% за результатами дослідження KPMG у 2020 році).

Звісно, що проблеми з корупцією актуальні не лише для бізнесу. Ба більше, для держсектору, який опікується коштами платників податків, це ще більш важливе питання.

Тому різні країни обирають свої підходи в питаннях запобігання корупції та поширення принципів доброчесності в публічному секторі. Наприклад, у США працюють посадові особи з питань етики та Служби Генерального інспектора, у Німеччині – контактні особи з питань запобігання корупції у федеральних органах влади, в Естонії – координатори з питань запобігання корупції.

В Україні діють уповноважені особи/ підрозділи з питань запобігання та виявлення корупції (антикорупційні уповноважені). Їх діяльність координує Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

Антикорупційні уповноважені (а це понад 10 тисяч осіб) працюють практично в усіх державних органах та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, які належать до сфери управління державного органу.

Як і комплаєнс офіцери в бізнесі, уповноважені організовують антикорупційну роботу в організації, знаходять корупційні ризики і пропонують заходи для їх мінімізації, слідкують за запобіганням та врегулюванням конфлікту інтересів, працюють із повідомленнями про корупцію та викривачами, поширюють обізнаність про вимоги антикорупційного законодавства серед працівників та консультують щодо його дотримання.

Словом, забезпечують прозору та доброчесну діяльність організацій.

Уже є кейси, коли антикорупційні уповноважені виявляли серйозні порушення. Наприклад, минулого року уповноважений однієї з філій державного підприємства «Адміністрація морських портів України» відмовився підписувати тендерні документи на закупку обладнання після антикорупційної перевірки проєкту договору. Це допомогло розкрити корупційну схему на мільйони гривень та покарати винних.

Що знижує ефективність антикорупційних уповноважених?

Існує ряд проблем, які прямо впливають на ефективність антикорупційних уповноважених.

Перша проблема – керівники державних організацій здебільшого не надають значної ролі антикорупційному уповноваженому.

Залежність уповноважених від недоброчесних керівників – це, без сумніву, велика проблема. Однак дуже часто навіть доброчесні керівники належним чином не зосереджують свою увагу на антикорупційній роботі.

Хоча саме керівник має демонструвати нульову толерантність до корупції, або так званий «тон згори», а також показувати важливість ролі антикорупційного уповноваженого. Останні дані свідчать, що керівництво організації підтримує пропозиції антикорупційних уповноважених лише в половині випадків.

З цієї проблеми випливає й інша – недостатня укомплектованість кадрами відділів протидії корупції. Як показало дослідження «Ефективність антикорупційних уповноважених-2020», 61% керівників порушують вимоги щодо мінімальної чисельності при комплектуванні посад уповноважених, 11% уповноважених підрозділів укомплектовано лише наполовину.

Друга проблема – відсутність умов для сталого професійного розвитку уповноважених.

Опитування «Антикорупційна доброчесність – 2020» показало, що близько половини антикорупційних уповноважених працюють на посаді менше 1 року. Відповідно кадри не ростуть професійно. Також половина

уповноважених державних органів та 79% уповноважених державних компаній не мають спеціальної антикорупційної підготовки.

Ще одне питання – часто функції антикорупційних уповноважених виконує працівник, який уже має іншу посаду. Тобто людина одночасно виконує обов'язки за двох. Наприклад, уповноважений призначається з числа кадровиків чи юристів. У державних компаніях таких антикорупційних уповноважених аж 66%. А це негативно впливає на якість виконання антикорупційних завдань.

Третя проблема – недостатнє фінансове забезпечення.

Досить часто обов'язки антикорупційного уповноваженого виконують працівники органів влади найнижчої ланки – головні спеціалісти. Однак рівень фінансової винагороди в такому випадку зовсім не відповідає тому навантаженню, обсягу відповідальності та рівню ризиків, які передбачає антикорупційна робота.

Тому більшість уповноважених бачать посилення своєї ролі, у тому числі, через збільшення заробітної плати.

Чи можливо вирішити ці питання?

НАЗК розробило професійний стандарт «Уповноважений з антикорупційної діяльності», щоби зробити уповноважені підрозділи держорганів максимально схожими до відповідних структур у бізнесі.

Профстандарт допоможе керівнику зрозуміти, хто такий уповноважений і як він може налаштувати комплаєнс систему у своїй організації. Документ задає чітку рамку трудових функцій та професійних компетентностей для антикорупційних уповноважених, які мають за це відповідати.

Також стандарт передбачає належні умови для ефективної роботи уповноважених. Це стимулюватиме розвиток професії, а також вплине на підвищення експертності фахівців, і в результаті – сприятиме підвищенню рівня оплати праці уповноважених.

Окрім того, стандарт закладає фундамент для розвитку професійної освіти антикорупційних професіоналів, яка на сьогодні практично

відсутня в Україні. На основі положень стандарту НАЗК планує ініціювати розробку низки освітніх програм для підготовки антикорупційних професіоналів державного сектору.

Звичайно, професійний стандарт не може стати вирішенням усіх проблем професії. Однак уже точно можна сказати, що він стимулюватиме зростання ролі антикорупційних уповноважених у органах влади та державних підприємствах. Там буде легше вибудувати якісну систему, яка допоможе попередити значну кількість репутаційних, правових та економічних ризиків.

Водночас інститут антикорупційних уповноважених потребує подальшої підтримки, тому НАЗК продовжує роботу в цьому напрямку. Підвищення оплати праці, побутова якісної системи освіти, впровадження новітніх ІТ-інструментів для ефективної координації та консультування уповноважених – це лише частина тих питань, які допоможуть наблизити комплаєнс-системи в держсекторі до прикладів компаній зі світовим іменем (https://lb.ua/blog/serhii_derkach/505222_antikoruptsiyniy_komplaiens_yak.html). – 2022. – 10.02).

***

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Віталій Хворостяний, журналіст AgroPolit.com

Реформа Укрзалізниці – потяг зрушив з місця

Реформа АТ «Укрзалізниця» (УЗ) багато років була головним болем як для керівництва компанії, так і влади в цілому. Зараз у відомстві заявили курс на оновлення інфраструктури УЗ, рухомого складу та досягнення фінансової стабільності компанії. Як реформу залізниці бачать у Мінтрансі та УЗ, та що про це думають профільні експерти? У першій частині тексту AgroPolit.com розбирався у цій темі, у другій – поговоримо про гарячі питання та шляхи їх вирішення між бізнесом та УЗ.

Залізні зміни

У листопаді 2021 року оголосили масштабну реформу «Укрзалізниці» в межах

проекту «Велике будівництво». А раніше, ще влітку, до процесу підготовки реформи було залучено нових менеджерів компанії, а також Раду національної безпеки та оборони України (РНБО), адже ситуація наближалася до критичної.

«Стратегічний актив, який дехто вважав своєю особистою приватною компанією перевезень, держава сьогодні повертає під свій контроль. І що ми з вами бачимо вже зараз? Ми бачимо перші важливі позитивні результати. Вперше за 12 місяців УЗ вийшла на прибутковість. Вперше за довгий час підвищено вартість вантажних перевезень. Занижені тарифи на користь великого бізнесу – в минулому. Замість них додаткові на сьогодні вже 2 млрд грн, які УЗ отримала цього року і понад 12 млрд грн, які компанія обов'язково отримає наступного року», – заявив на вході в нову реформу Президент Володимир Зеленський.

Як прокоментував ситуацію з підходом до реформ в УЗ міністр аграрної політики Роман Лещенко, «Укрзалізниця» за кількістю працівників, як маленька держава, і одним рухом всі бажані зміни неможливо впровадити фізично, однак поетапні комплексні рішення вже демонструють позитивний ефект.

«У світі є майже 40 держав, де населення менше, ніж кількість тих, хто працює в УЗ. Це майже як Ісландія за кількістю населення, хоч і трішки менша. Звичайно, це реформувати непросто, так само як реформувати державу. Але з іншого боку, в 2021 році я можу похвалитися і сказати, що принаймні в частині деолігархізації в напрямку вантажних перевезень ми план перевиконали. Відбулося двоетапне підвищення тарифів, і другий етап, який передбачає додаткові 9% для першої категорії вантажів, яка є номенклатурою великих фінансово-промислових груп, наказ вже підписаний, і відповідно УЗ отримає ті самі 12 з гаком млрд грн наступного року. Це велика сума, але з іншого боку – це велика відповідальність на всіх стейкхолдерах, тому що ці гроші мають бути чесно витрачені», – заявив Лещенко.

Фінплан для «Укрзалізниці»

Напередодні Нового року Кабінет Міністрів затвердив план розвитку для АТ «Укрзалізниця». У 2022 році компанія має отримати 1,68 млрд грн чистого прибутку – у 6,7 разу більше, ніж запланований показник за 2021 рік.

У фінансовому плані УЗ на 2022 рік заклали доходи в сумі 101,977 млрд грн, чистий дохід від реалізації – 98,091 млрд грн, капітальні інвестиції – 29,989 млрд грн.

«Компанія очікує на економію 500 млн грн від зниження суми оплати податку на землю. Крім того, заплановане фінансування видатків на капітальні інвестиції з державного бюджету в обсязі 6,8 млрд грн та надходження на користь держави в обсязі 28,02 млрд грн», – зазначив голова правління АТ «Укрзалізниця» Олександр Камішин.

Нагадаємо, у 2020 році «Укрзалізниця» отримала 12 млрд грн збитків, а за підсумками роботи 11 місяців 2021 року «Укрзалізниця» отримала 227,3 млн грн чистого прибутку. Ще у вересні компанія заробила 321,9 млн грн, чим скоротила свій збиток від початку року до 500 млн грн. За підсумками квітня 2021 року «Укрзалізниця» отримала 35 млн грн прибутку – це перший позитивний фінансовий результат після останніх 12 місяців збиткових показників.

«Укрзалізниця» – план Мінтрансу

Як прокоментував ситуацію в галузі міністр інфраструктури України Олександр Кубраков, після 10 років розрухи та бездіяльності нарешті з'явилися позитивні зміни.

«Починаючи з 2012 року ми практично перестали фінансувати всі напрямки інфраструктури УЗ. Якщо дивитися на електрифікацію, то ми бачимо показники останніх років – нічого не відбувалося взагалі. Так само нове будівництво, реконструкції та ремонт. Ступінь зносу рухомого складу шалений – 90% потягів потребують заміни чи ремонту. Така сама ситуація з локомотивами, електропотяги – 90% металобрухт. Інфраструктура в такому ж стані. Провали планових ремонтів: за 2018-2020 рік взагалі майже нічого не відбувалося. Якщо говорити про електрифікацію, то в період з 2012 до 2020 року електрифіковано лише 23 км. А цього року

ми робимо вже вдвічі більше», – повідомив Кубраков.

За його словами, щоб розв'язати окреслені проблеми, знадобилися чіткі рішення.

«За рішенням РНБО ми створили антикризовий штаб, до нього увійшли представники всіх структур, всіх відповідних відомств. Якщо говорити про перші результати – це наша пряма угода з «Енергоатомом». Про це багато говорили, розповідали, що це неможливо. Ще раз хотів наголосити, що «Енергоатом» не працює в мінус. Він працює, як і працював, він продає за оптовою ціною по суті напряму УЗ. Ми просто прибрали компанії-посередники, які були в цьому процесі. Ми не змушували нікого працювати в мінус. Це досить вигідна ситуація для двох компаній, що дозволяє УЗ економити приблизно 4 млрд на рік», – заявив Олександр Кубраков.

Також міністр розповів про підвищення тарифів.

«Є два відповідні накази, вони зареєстровані, опубліковані. Вони додатково дадуть цього року УЗ 2 млрд грн і наступного – 12,3 млрд грн. Що це дає? Вперше УЗ дійсно вийшла цьогогоріч на прибуткові показники. Не в рамках одного місяця, а накопичувальним способом, починаючи з початку року», – повідомив Кубраков.

За його словами, починаючи з 2022 року, УЗ реалізує програму перезавантаження парку вантажних вагонів.

«Це все українське. Рівень локалізації виробництва вантажних вагонів більший ніж 95%. Всі підприємства, які задіяні в цьому ланцюжку, – українські, починаючи від невеликих комплектуючих, завершуючи постачанням металу. Все виробляється в Україні. Це 46 тис. нових напіввагонів і зерновозів, це ринок, дійсно більший за 100 млрд грн. Звичайно, ми розуміємо, що ця модель вся не запрацює без доступного і зрозумілого лізингового механізму, ми це теж закладаємо, ми плануємо це в бюджеті 2022 року. Я сподіваюся, що оновлена команда Міністерства економічного розвитку підтримує нас в цьому проєкті, вони досить добре на цьому розуміються», – заявив міністр інфраструктури Олександр Кубраков.

Також, за словами міністра, з вересня 2021 року йде співпраця з німецькою залізницею з Deutsche Bahn.

«В нас є за планом і ми про це говорили, що пасажирські перевезення ми передаємо в управління Deutsche Bahn Engineering & Consulting з 2022 року. Ми до цього рухаємося. Нагадаю, що у Deutsche Bahn є такий досвід і в Казахстані, він досить успішний, ми бачили фінансові результати їхньої залізниці. І, в принципі, очікуємо, що наші будуть не гірші», – запевнив Кубраков.

План «Укрзалізниці» на три роки: пасажирів, інфраструктура, ефективність

Як повідомив голова правління АТ «Укрзалізниця» Олександр Камишін, у компанії є три основні напрями реформування.

«У нашої команди є три фокуси на найближчі три роки. По-перше, це пасажирів. Все, що стосується їх безпеки і комфорту. По-друге, це інфраструктура, «Велике будівництво». Інфраструктура, вагони, локомотиви. І по-третє – ефективність. Нічого не може бути без ефективної роботи», – лаконічно описав найближчу перспективу Камишін.

Пасажирів та вантажовласників

Він пояснив, коли заходить мова про пасажирів і вантажовласників, врешті-решт, постає питання про якісно новий сервіс.

«Для пасажирів це, по-перше, «Сіті Експрес» в чотирьох містах. По-друге, 20 нових дизельних поїздів за найближчі два роки. По-третє, це 500 нових спальних вагонів. Мають прийти перші електропоїзди. Ми сьогодні маємо відкритий тендер на 80 електропоїздів. Ми маємо втілювати безбар'єрність як на вокзалах, так і в поїздах. І маємо доїхати на «Інтерсіті» до всіх обласних центрів і великих міст. Для вантажовласників має бути прозора система фрахту вантажних вагонів», – заявив Камишін.

Інфраструктура та «Велике будівництво»

За словами Камишіна, коли ми говоримо про інфраструктуру та «Велике будівництво», то інфраструктура – це щонайменше 500 км електрифікації на найближчі три роки.

«Якщо ви подивитеся на темпи електрифікації Укрзалізниці за перші 20 років незалежності, то це в середньому 107 км на

рік. За останні 8 років було зроблено тільки 23 км. Це в середньому 3 м на рік. Ми з міністром вже відкрили минулого тижня нову ділянку з електрифікації на перегоні Чорноморськ-Берегова. Це 7 км. Це небагато. Але це той проєкт, який вдалося реалізувати нашій команді за останні 2 місяці. І це вже вдвічі більше, ніж в середньому за 8 років. І ми тільки починаємо. Електрифікація – це втричі дешевші перевезення, аніж на дизельному поїзді. І це набагато менше викидів», – прокоментував ситуацію Олександр Камишін.

Реконструкція колій та оновлення рухомого складу

«Нам потрібно за найближчі три роки зробити реконструкції та капремонт колій не менше ніж на 3 тис. км. Дарницький міст, є декілька нових ділянок, де ми маємо робити нове будівництво. Коли ми говоримо про рухомий склад, то маємо за 7 років оновити загалом у системі «Укрзалізниці» і приватних власників 45 тис. вагонів. Це і напіввагони, і зерновози. На найближчі три роки – це 10 тис. нових вантажних вагонів. І маємо капітально ремонтувати ті локомотиви, які в нас є. Маємо план на закупівлю 130 електровозів та 40 нових тепловозів.

Ефективність роботи УЗ

«Коли ми говоримо про ефективність, ми маємо розуміти, що нам, по-перше, треба виділити пасажирський напрямок в окремий бізнес. По-друге, ми маємо будувати ефективну корпоративну структуру і відновлювати ту корпоративну культуру, яка колись була в «Укрзалізниці». Вона була хорошою, правильною. Наша важлива ціль – цифровізація та відкриті дані. І ми маємо повертати культуру відповідальності в компанії. Маємо підвищувати контроль, який дозволить нам тримати на справедливому рівні тарифи, який дозволить нам правильно закупляти і збувати непрофільні активи. Все це має призвести до того, що ми повинні підвищити ефективність компанії», – окреслив ключові моменти Олександр Камишін.

За словами голови правління «Укрзалізниці», коли мова заходить про ефективність компанії, всі розуміють, що тарифи на

вантажоперевезення мають бути приведені до справедливого рівня.

«Нам це дало 2 млрд грн у 2021 році і дасть ще 12 млрд грн у 2022 році. Ми маємо прямий контракт на електроенергію, на закупівлю з «Енергоатомом». Це дозволяє нам зекономити не менше ніж 4 млрд грн на рік. Також УЗ ефективно розторгує вагони на Прозоро, що дозволяє підвищити доходи компанії. А це дало прибуток і у вересні, і у жовтні 2021 року, який дозволяє нам перекрити збитки за перші 6 місяців 2021 року. В результаті ми маємо гарні перспективи прибутку, незважаючи на те, що ковідні обмеження з 21 жовтня суттєво вдарили по пасажиропотоку», – пояснив Камишін.

Перші результати УЗ

«Що вже зроблено? За перші 3 місяці роботи нашої команди ми розробили нові маршрути, які дозволяють економити нашим пасажиром час. Це дуже важлива метрика, яку ми ставимо для себе за мету. По-друге, ми передплатили і вже забрали перші 5 нових спальних вагонів із заводу КВБЗ. Також ми передплатили 5 нових дизельних поїздів, перші 2 вже забрали. Вони поїдуть на регіональні експresi. Швидше за все, на Бессарабський і на Слобожанський напрямки. Ми ведемо перемовини з представниками місцевої влади. Ми хочемо, щоб вони долучалися до співфінансування наших регіональних експресів. Адже ми маємо більше маршрутів, куди маємо поїхати, аніж кількість потягів. Через те для нас важливо, щоб ми побудували правильну взаємодію з місцевими осередками влади. Оновлюючи сервіси, ми піклуємося про наших пасажирів навіть без великих інвестицій в інфраструктуру», – повідомив голова правління АТ «Укрзаліниця» Олександр Камишін.

За його словами, на початку 2022 року компанія отримає 20 спальних вагонів. Також три регіональні експresi (дизельні потяги) поїдуть в регіонах.

«Ми закінчуємо Васильків-1, Васильків-2 – це 11 км електрифікації. Із Василькова до Києва можна буде доїхати за 40 хв. Ми відновлюємо роботи на Дарницькому мосту і запускаємо програму оновлення вантажних вагонів. Маємо підписати контракт з Alstom на закупівлю

130 електровозів вже до кінця цього року та оголосити тендер на закупівлю 40 нових електровозів».

Потреби «Укрзалізниці»

За словами Олександра Камишіна, по-перше, президент та уряд розуміють, що, щоб отримати якісно нову пасажирську та вантажну інфраструктуру, потрібна державна фінансова допомога.

«Ми як команда працюємо над тим, щоб збільшувати наші доходи і зменшувати наші витрати, але без державної фінансової підтримки «Укрзалізниця» не зможе розвиватися і повернути культуру будівництва, яка є всередині компанії. По-друге, ми маємо вибудувати відносини з місцевими осередками влади. Ми маємо знайти модель, яка дозволить нам на базі PSO-моделі співфінансувати нові потяги. Коли в нас не було нових потягів, то нам важко було приходити до місцевих влад і просити фінансової підтримки. Зараз, коли ми даємо їм якісно нову інфраструктуру, якісно нові вагони, якісно нові пасажирські сервіси, то ми маємо вже право і говорити з ними про співфінансування. По-третє, довго обговорюється, але має бути прийнятий закон про залізничний транспорт. Ми живемо досі законом кількадесятирічної давності. Програма з оновлення вантажного парку теж скоро буде ухвалена. І ми в результаті будемо мати всі складові для того, щоб «Укрзалізниця» скоро стала прикладом залізних змін», – заявив Камишін.

Наостанок варто навести кілька цифр, які наочно продемонструють різницю між тим, що мала УЗ дещо раніше і що має сьогодні.

Компанія виконала завдання – вийти в прибуток на кінець 2021 року: 457,5 млн грн чистого прибутку проти майже 12 млрд грн чистого збитку у 2020 році.

По-друге, коли нова команда менеджерського складу лише починала працювати, то запас дизельного пального був на рівні 2-4 днів. Сьогодні стабільна цифра 14 днів.

УЗ підвищили зарплату працівникам. Це вдалося зробити, додавши роботи людям і водночас піднявши премії гостродефіцитним робітничим професіям. Також з першого

грудня 2021 року підняли посадові оклади та тарифи для всіх працівників «Укрзалізниці», що не лише підніме «бойовий дух» та фінансові можливості працівників, але й дасть можливість зберегти посади фахівців та залучити нових спеціалістів (<https://agropolit.com/spetsproekty/961-reforma-ukrzhaliznitsi--potyag-zrushiv-z-mistsya>). — 2022. – 10.02).

***

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Сергій Верланів, экс-голова Державної податкової служби України

Що не так з оцінкою виконання держбюджету України:

Чому настав час змінити підхід до оцінки виконання Держбюджету. Що можна запропонувати та які існують світові практики?

За доходами Державний бюджет (ДБ) в реальності можна або перевиконати (чи виконати з перевиконанням), або недовиконати. Принаймні такий висновок можна зробити, якщо проаналізувати дані про виконання усіх без винятку держбюджетів за час незалежності. Досить несподівано, але для контролюючих органів, у тому числі Рахункової палати, обидва сценарії, як правило, негативні. Зрозуміло, що недовиконання ДБ – це «смертельний гріх», за яким традиційно відбуваються всілякі оргвисновки, звільнення тощо. А як бути з перевиконанням?

Візьмемо, до прикладу, 2021 рік. Згідно з даними Міністерства фінансів, державний бюджет було перевиконано на близько 30 млрд грн. Разом з тим, потрібно поставити логічне питання: а чи зібрали податкова та митниця стільки, скільки насправді могли би зібрати, враховуючи значне зростання показників промислової та споживчої інфляції у минулому році?

Як ми бачимо, виконання будь-якого бюджету можна критикувати. Разом з тим, давайте спробуємо сформулювати, який же держбюджет можна вважати успішно виконаним. Як на мене, оцінювати виконання лише за принципом «коли план відповідає факту» – недостатньо

хоча б через те, що досвідчені управлінці здатні ним легко маніпулювати. Варто брати до уваги й інші фактори, що впливають на «успішне» або «невдале» виконання.

Та почнімо з планування. Воно здійснюється на базі макрофінансових показників і бюджетної декларації (розраховується на наступні 3 роки). Основні макрофінансові показники на час планування бюджету на 2021 рік, тобто влітку 2020 року, заклали наступні: ВВП – 4,5; індекс цін виробників (ІЦВ, так звана «промислова інфляція») – 7%; індекс споживчої інфляції – 6%; ціна на газ – \$180; ціна на нафту – \$50.

А що ж вийшло по факту? ВВП склало 3,2%, ІЦВ – 40,8%, індекс споживчої інфляції – 10%, газ – \$500, нафта – \$70. Так чи перевиконала податкова план? Так, перевиконала, навіть з внесеними восени змінами до Закону «Про Державний бюджет». Але за рахунок чого це відбулося: за рахунок ефективної роботи чи за рахунок простої зміни базових показників? Відповідь очевидна. Більше того, можна поставити наступне питання: чи достатньо податкова перевиконала план? Знову ж таки ні, тому що ІЦВ збільшився відносно 2020 року на 40,8%, а податкові надходження на 24,3%. Тобто виходить, що податкова не «побила» економіку на 16,5%.

Давайте звернемося до інших років. Наприклад, візьмемо 2019 рік. Порівняно з 2018 роком у 2019 ІЦВ склав 104,1%, а податкові надходження – 117%. Тобто податкова «побила» економіку на 12,9%. Також досить поширеною є думка, що у 2019 році митниця спрацювала погано, бо не виконала план. А можливо, митниця і не погано спрацювала? Середньорічний курс, який заклали у бюджет, дорівнював 28,2 грн. По факту він склав близько 25,8 грн. Якщо поррахувати, то у доларах надходження вирости, а у гривнях – ні. То добре митниця спрацювала чи ні? Всі говорять, що погано, а насправді, можливо, і не погано. Подібним чином можна проаналізувати й інші роки.

Тож, чи не настав час змінити підхід до оцінки виконання Державного бюджету? Що можна запропонувати та які існують світові практики?

По-перше, необхідно враховувати, яким чином фіскальні органи спрацювали стосовно фактичної ситуації, що спостерігалася в економіці у бюджетному році. Крім планованого показника доходів, який встановлюється Законом про ДБ, та фактичних надходжень, необхідно брати до уваги і такий собі «приведений», скоригований план, який би враховував фактичні макрофінансові показники (інфляція, ВВП тощо) станом на кінець звітного періоду. А далі – порівнювати ці три цифри.

Якщо їх проаналізувати, можна знайти значно об'єктивнішу відповідь на питання, як же спрацював фіскальний орган. Якщо він випередив, «побив» економіку, значить там було правильно проведено реформи, він став працювати краще. Звісно, можна отримати й інші варіації, наприклад, як у минулому році, коли податкова виконала план, але не випередила економічні показники. Це означає, що фіскальний орган не повністю використав потенціал макроекономічної ситуації у країні. Отже, потрібно розбиратися, аналізувати ситуацію і продовжувати реформи або пропонувати нові.

По-друге, це нелегке питання календарного періоду. Справа у тому, що в Україні економічний цикл не співпадає з календарним роком. Особливо це стало відчутно останніми роками, коли сільськогосподарська галузь набрала значних обертів та стала займати перші місця у структурі вітчизняного ВВП та експорту. Наприклад, навіть формально грудневе ПДВ «збирається» у січні наступного року. Так само і «минулорічне» заявлене відшкодування віддається у січні і лютому. Щоб виправити цю ситуацію, вважаю за необхідне змістити фінансовий рік на початок другого кварталу. Щоб він починався не з 1 січня, а з 1 квітня, як, наприклад, у Великобританії. Таким чином, «тихі» місяці, січень та лютий, не будуть припадати на початок року, а на кінець, коли всю активну «домашню роботу» стосовно дохідної частини бюджету – виконано. У такому разі можна було б якісно профінансувати видатки, а не авральному режимі проводити сотні мільярдів гривень в останні дні грудня.

Більше того, фіскальні органи отримали би більше якісного часу, наприклад, для здійснення аналітичної, а не контрольно-перевірочної діяльності. Адже, будьмо чесними, податківці та митники не будуть у грудні здійснювати подвиг, коли традиційно країна йде на свята і повертається до роботи після 10 січня. Це геть неправильно. На мою думку, раціональніше було б все це перенести, наприклад, на березень, коли і загальну картину видно і настрої у країні зовсім інший, робочий (https://zaxid.net/shho_ne_tak_z_otsinkoyu_vikonannya_derzhavnogo_byudzhetu_ukrayini_n1535506). – 2022. – 08.02).

***

Блог на сайті «Latifundist.com»

Про автора: Олександр Мостовий, адвокат, старший юрист Pragnum

Ринок землі, знову? Через півроку після запуску розбираємось: купувати чи ні

Добре відомо, що традиційними лідерами інвестиційної привабливості серед українців є житлова нерухомість, депозити та віднедавна ОВДП.

Натомість разом із набранням чинності Закону про ринок землі (Закон України від 31.03.2020 №552-IX), який поклав початок довгоочікуваної земельної реформи, дав можливість вільного відчуження та придбання громадянами України земельних ділянок с/г призначення (паїв) загальною площею до 100 га, українці все частіше почали цікавитись аграрною землею як об'єктом для інвестицій.

Хоча цей Закон насамперед є важливим для власників таких земельних ділянок та їх орендарів (одноосібні фермери, фермерські господарства та аграрні холдинги), тривалі орендні відносини яких зможуть трансформуватися у відносини купівлі-продажу. Водночас він є не менш цікавим для осіб, які не є дотичними до орендних відносин чи аграрної галузі взагалі. Це люди, які розглядають відповідні земельні ділянки як потенційний об'єкт інвестиції, що зможе забезпечити суттєвий приріст капіталу в майбутньому.

Я спробую допомогти вам розібратися та ухвалити рішення про інвестицію в українську землю або ж, навпаки, відмовитися від такої ідеї на користь більш привабливих інвестиційних активів.

Характеристика потенційного інвестора та об'єкта інвестиції

Хто може стати інвестором

До 01.01.2024 р. придбати земельну ділянку с/г призначення (тут і надалі мається на увазі так звана «підмораторна земля», до якої належать земельні ділянки для ведення товарного с/г виробництва та земельні ділянки, виділені в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства) зможуть лише фізичні особи – громадяни України. Із 01.01.2024 р. до ринку землі будуть допущені юридичні особи, учасниками яких є виключно громадяни України.

Перед посвідченням договору купівлі-продажу землі нотаріус проводить перевірку покупця на предмет його відповідності критеріям, визначеним ст. 130 Земельного кодексу України, зокрема на ймовірну приналежність до терористичних організацій чи до кола осіб, стосовно яких застосовано санкції відповідно до Закону України «Про санкції».

Також перевірятимуться джерела походження коштів покупця та загальна площа земельних ділянок с/г призначення, що вже перебувають у його власності та власності юридичних осіб, учасником яких він є.

Оскільки всі розрахунки за договором купівлі-продажу земельної ділянки проводяться виключно в безготівковій формі, інвестору варто завчасно подбати про документи, що підтвердять законність походження коштів, за рахунок яких буде придбана земельна ділянка.

Об'єкт інвестиції

Знову-таки до 01.01.2024 р. у власності однієї особи сукупно може перебувати не більше 100 га землі с/г призначення.

«Отже, максимальний об'єм інвестиції до 2024 року може сягати не більше 100 га, з урахуванням тієї площі земельних ділянок, що вже є у власності інвестора. Із 2024 року

дозволена сукупна площа земельних ділянок у власності однієї особи зростає до 10 000 га. Особливістю земельної ділянки, що може бути придбана інвестором, є те, що вона зазвичай вже перебуває у довгостроковому користуванні фермерських господарств або на підставі договору оренди, або на підставі договору емфітевзису. При цьому продаж землі не впливає на стан цих правовідносин. Тобто ви купуєте земельну ділянку, що вже перебуває у користуванні третьої особи. Внаслідок цього у вас з'являється статус не лише власника земельної ділянки, а й, наприклад, орендодавця, що наділяє вас певними правами та обов'язками.

При підготовці до посвідчення правочину з відчуження земельної ділянки на користь інвестора нотаріус зобов'язаний встановити коло осіб, які мають переважне право на її придбання (зокрема, орендар земельної ділянки). Своєю чергою власник земельної ділянки та нотаріус зобов'язані дотриматися процедури повідомлення орендаря (суб'єкта переважного права) про намір продажу ділянки та про його можливість скористатися переважним правом на її купівлю.

Під час вибору конкретної земельної ділянки варто звертати увагу на безліч моментів: починаючи від її місця розташування, якісних властивостей та ймовірних обтяжень, закінчуючи перевіркою продавця, орендаря та інших осіб, прав яких може торкнутися процес відчуження земельної ділянки.

Очевидно, що самостійно здійснити повноцінну перевірку земельної ділянки за всіма критеріями вкрай складно. Для таких дій рекомендовано звертатися до кваліфікованого адвоката та нотаріуса, адже від якості та комплексності перевірки залежить майбутня надійність інвестиції. Складність процесу перевірки земельної ділянки можна порівняти з відповідною перевіркою об'єкта інвестиції під час інвестування в житлову нерухомість (наприклад, квартиру) на етапі забудови.

Вартість активу та витрати на його придбання

Згідно з даними Мінагрополітики поточна середньозважена ціна за 1 га землі

с/г призначення (для ведення товарного с/г виробництва) становить трохи більше 45 тис. грн. Звісно, ціна 1 га землі суттєво різниться залежно від багатьох факторів: місця розташування земельної ділянки, якості її ґрунтів, інфраструктури, відсутності обтяжень тощо, – але має значення саме усереднена ціна, що буде базою для подальших практичних розрахунків.

Зважаючи на ціну землі на рівні 45 тис. грн/га та середньостатистичний розмір паю (земельної ділянки, виділеної у натурі (на місцевості) власникам земельних часток), площа якого становить 4 га, можемо припустити, що середня вартість такої земельної ділянки наразі становить 180 тис. грн.

Враховуючи наведене, уявімо, що потенційний інвестор знайшов реальну пропозицію продажу земельної ділянки с/г призначення за ціною 180 тис. грн. Які ж витрати, крім ціни, доведеться понести покупцю для її придбання?

Послуги нотаріуса. Їхня вартість визначається за домовленістю, коливається залежно від регіону та залежить від завантаженості відповідного нотаріуса. Приблизно середня вартість послуг нотаріуса становитиме близько 10-14 тис. грн.

Податки та інші обов'язкові платежі. Під час посвідчення договору купівлі-продажу земельної ділянки нотаріус зобов'язаний перевірити сплату податків та інших обов'язкових платежів його сторонами, а саме:

ПДФО в розмірі 5%;

військовий збір в розмірі 1,5%;

державне мито в розмірі 1%.

Однак, відповідна ціна не може бути нижчою від оціночної вартості земельної ділянки.

Попри те, що чинне законодавство покладає обов'язок зі сплати частини таких платежів на плечі продавця (ПДФО та військовий збір), традиційно всі платежі, пов'язані з посвідченням правочину, лягають на плечі покупця. Це обумовлено значною конкуренцією, адже поточний попит на земельні ділянки с/г призначення в разі перевищує пропозицію.

Інші витрати. До інших витрат можна віднести замовлення оцінки земельної

ділянки – 500-1000 грн, а також оформлення доручень на осіб, які за бажанням покупця представлятимуть його інтереси перед продавцем та нотаріусом і т.д.

«Отже, прості розрахунки доводять, що під час укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки с/г призначення площею 4 га з умовною ціною 180 тис. грн, інвестору доведеться оплатити супутні витрати на суму близько 24 тис. грн.

Прогнозована дохідність інвестиції

Зростання ціни землі

За прогнозами того ж Мінагрополітики, після відкриття ринку ціна 1 га землі с/г призначення щорічно зростатиме щонайменше на 7-10%. Очікується, що середньоринкова вартість 1 га землі коливатиметься в межах \$1-2 тис.

Найімовірніше, така тенденція зберігатиметься до 01.01.2024 р., тобто до моменту, коли реформа перейде до другого етапу – на ринок будуть допущені юридичні особи, а сукупний земельний банк, що зможе набути у власність одна особа, збільшиться до 10 тис. га. Є всі підстави очікувати, що після вказаної події відбудеться новий поштовх до зростання ціни на землю с/г призначення.

Орендна плата як додаткове джерело доходу

Зважаючи на те, що практично вся земля, яка може бути об'єктом продажу, вже перебуває у довгостроковій оренді чи, наприклад, обтяжена емфітевзисом, інвестор, крім прогнозованого збільшення вартості землі як активу, може розраховувати на отримання орендної плати за чинними договорами оренди, що укладені попереднім землевласником (продавцем).

Дані спільних досліджень Мінагрополітики, Держгеокадастру та Київської школи економіки свідчать, що станом на грудень 2021 року середній розмір орендної плати за земельні ділянки с/г призначення (приватної власності) становив 2 117 грн/га на рік. При цьому цей показник також демонструє щорічний приріст на рівні 10%. Якщо повернутися до нашої умовної земельної ділянки площею 4 га, то, крім щорічного зростання її ціни на рівні 7-10%, інвестор має право очікувати на отримання середньої орендної плати в сумі 8 468 грн на рік.

Водночас потрібно дуже зважено підходити до придбання земельної ділянки, що перебуває у користуванні третьої особи на підставі договору емфітевзису. Позаяк цей вид договірної користування землею не є достатньо врегульованим на законодавчому рівні, а відтак не є прогнозованим. Може виявитися, що розрахунки (оплата) за користування земельною ділянкою між попереднім власником та емфітевтом відбулися ще під час підписання договору емфітевзису. У такому разі новий власник ділянки (інвестор) не матиме права вимагати оплати за користування нею аж до закінчення дії такого договору.

Витрати, пов'язані з володінням активу **Оподаткування**

Чинне податкове законодавство покладає на власника земельної ділянки с/г призначення обов'язки зі сплати земельного податку зі ставкою не менше 0,3% та не більше 1% від нормативної грошової оцінки конкретної земельної ділянки с/г призначення. Остаточний розмір ставки земельного податку в межах наведеного діапазону встановлює орган місцевого самоврядування, на території якого розташована така земельна ділянка.

Крім того, орендар земельної ділянки, як податковий агент платника податку орендодавця, сплачує ПДФО в розмірі 18% та військовий збір у розмірі 1,5% від суми виплаченої орендної плати.

Законопроект №5600

01.01.2022 р. набрав чинності нещодавно підписаний Президентом України законопроект №5600, положення якого докорінно змінюють, зокрема, порядок оподаткування земельних ділянок с/г призначення. Також він закріплює поняття «мінімальне податкове зобов'язання» (далі – МПЗ) – мінімальна величина податкового зобов'язання зі сплати податків, пов'язаних із власністю земельними ділянками с/г призначення. Простою мовою МПЗ – це різниця між мінімально встановленою сумою податків, що має бути сплачена з 1 га с/г землі, та сумою податків, що реально сплачується власником або користувачем земельної ділянки з 1 га.

При цьому мінімально встановлена сума податків розраховується за формулою, що

визначена цим Законом. Максимально спрощено формула виглядає як добуток нормативної грошової оцінки конкретної земельної ділянки та коефіцієнта, що становить 0,05.

Наприклад, якщо взяти за основу вже згадану умовну земельну ділянку площею 4 га і припустити, що її нормативна грошова оцінка відповідає середньоринковій ціні, що становить 180 тис. грн, то мінімально встановлена сума податків щодо неї становитиме 9 тис. грн (180 000 x 0,05), тобто 2250 грн/га на рік.

За таких умов МПЗ становитиме 9 тис. грн (мінімально встановлена сума) мінус сума податків та зборів, що і так сплачуються власником земельної ділянки щороку (зокрема, земельний податок).

«Утім, є і гарна новина. Якщо земельна ділянка перебуває в оренді або використовується на умовах емфітевзису на підставі договорів, укладених та зареєстрованих у порядку, встановленому законодавством, то обов'язок щодо сплати МПЗ покладається не на власника земельної ділянки (інвестора), а на її дійсного користувача.

Отже, якщо потенційному інвестору випаде нагода придбати земельну ділянку с/г призначення, що за збігом обставин не перебуває в оренді, варто якомога швидше виправити цей «недолік» і передати землю в користування особі, яка буде сплачувати не лише орендну плату, а й покривати передбачені законом МПЗ.

Поради

Насамперед потенційному покупцеві земельної ділянки с/г призначення слід подбати про її якісний і вичерпний правовий аудит. Він дозволить виявити практично всі підводні камені та приховані недоліки бажаного об'єкта інвестиції.

Крім того, посвідчення правочину варто довірити висококваліфікованому нотаріусу, який спеціалізується на проведенні подібних угод, адже чітке та суворе дотримання ним складного та довготривалого порядку відчуження земельної ділянки є запорукою успіху та надійності інвестиції.

І наостанок ще одна порада: не слід відмовлятися від інвестиції у такий, на

перший погляд, далекий та незнайомий актив як земельна ділянка с/г призначення через нібито надмірну ризиковість. Позаяк за умови чіткого дотримання порядку придбання цього активу, така інвестиція є більш надійною, ніж інвестиція у нерухомість на етапі забудови, не кажучи вже про інвестицію у криптовалюти (<https://latifundist.com/blog/read/2857-rinok-zemli-znovu-cherez-pivroku-pislya-zapusku-rozbirayemos-kupivati-chi-ni>). – 2022. – 01.02).

***

Блог на сайті «Волинські новини»

Про автора: Влад Абрамов

Влад Абрамов: «В окопах маємо отримувати більше, ніж в кабінетах»: Військові про відмову від призову, збільшення зарплат та кількості «Багнетів»

На початку тижня, 1 лютого, виступ президента Володимира Зеленського у Верховній Раді та подальше підписання ним указу «Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби у ЗСУ та поступового переходу до засад професійної армії» викликали чималий резонанс, хоча насправді мова поки що йде не про конкретні дії, а про наміри.

Так, президент задекларував необхідність переходу від строкової до контрактної служби в армії, припинення призову з 1 січня 2024 року, поетапного збільшення чисельності Збройних сил (з 2022 по 2025 роки) на 100 тисяч осіб, а також доручив Кабміну підготувати відповідні законопроекти та фінансування, щоб збільшити зарплати військовим.

Також Міноборони має розробити концепції щодо збільшення термінів контрактної служби, зарплат військовим, які готові укладати такі контракти, їх підготовки та перепідготовки, системи кар'єрного зростання та забезпечення житлом.

В принципі, нічого кардинально нового. По-перше, тому, що, наприклад, про відмову від призову до армії йдеться вже не один рік. Навіть під час обговорення закону про

територіальну оборону в Верховній Раді депутати зауважували, що він є частиною плану про відмову від обов'язкового військового призову. По-друге, тому, що забезпечення житлом військових, ветеранів та їхніх сімей – теж проблема, яка з'явилася не сьогодні. Не кажучи вже про необхідність підвищення їм зарплат.

Що про ініціативи президента думають самі військові, волонтери та ветерани? Одне з основних питань, яке їх турбує – звідки будуть гроші на усе заплановане.

«Питання в тому, що підвищення грошового забезпечення навіть на одну тисячу, це додатково з бюджету 370 млн грн щомісяця. А підіймати потрібно приблизно на 10 тисяч (у солдат на ППД зарплата близько 11 тисяч). І якщо підвищити на 10 тисяч гривень, додаткове навантаження на бюджет складе 4 млрд. Де брати такі суми? Мова про 50-55 млрд на рік. І це розрахунки без тих 100 тисяч осіб, на які планують збільшити ЗСУ...», – каже волонтер Юрій Москаленко.

Однак, за його словами, ті три роки, за які указ президента має втілюватись у життя, потрібні не лише для того, щоб безпосередньо знайти гроші, а й для того, щоб змінити систему оплати праці.

«Від окладу військовослужбовця залежить його пенсія. Якщо ми підвищимо посадові оклади, то пенсії будуть космічні, їх держава просто не витягне... А якщо буде змінена оплата праці, все буде трохи по-іншому. Наприклад, зараз виходить, що людина в окопі отримує менше, ніж людина, яка сидить у Міністерстві оборони. Також є багато важливих посад, на які ніхто не хоче йти через низькі зарплати – не можна залучити айтішників, фінансистів, інженерів на зарплату у вісім, чи десять тисяч гривень. Тому потрібно знайти систему, при якій і бюджет би не сильно страждав, і люди заохочувались».

Безумовно, зарплата, нижча, ніж у охоронця чи водія таксі, впливає на кількість підписаних контрактів. Але є нюанси.

«Усі наші дослідження, опитування кажуть про те, що зарплата у військовослужбовців не на перших місцях серед причин звільнення з

лав ЗСУ. Це інколи друге, а інколи навіть третє місце. На першому – ставлення командування і безліч безглузких обов'язків та навантажень. На рішення йти з армії впливає купа задач, які ставляться, але які абсолютно не притаманні для армії. Уявіть, ви приїхали на навчання, а вам кажуть, щоб ви йшли прибирати територію. Військовий повинен або готуватись до війни, або воювати. Не потрібно навантажувати офіцерів задачами, які забирають купу часу – це заповнення формулярів, журналів, таблиць, звітів», – підкреслює волонтер Юрій Москаленко.

По те, що проблема комплексна, говорить і військовий аналітик, голова «Українського мілітарного порталу» Тарас Чмут: «Лише високою зарплатою людей в армію не повернуть, або повернуть «заробітчани»».

Раніше волонтери розповідали УНІАН: «Ми досі не навчилися підіймати мотивацію в армії, окрім як грошима. Але така мотивація має дуже негативні наслідки. Вона обертається злочинною бездіяльністю. У нас ріс клас таких офіцерів, яких можна назвати «заробітчани». На бойові посади ставили тилових щурів, які не знають, як керувати підрозділами. І навпаки – бойових офіцерів відправляли у тил, щоб їх не було видно. Але зі зміною військового керівництва це стрімко змінюється на краще».

Ще один пункт президентського указу – «квартирне питання»: «Розробка концепції житлового забезпечення військовослужбовців». Але чи може це дійсно стати мотивацією? З одного боку, не можна сказати, що військовослужбовці не одержують квартири, позитивні приклади є. З іншого, черга рухається вкрай повільно.

«Звісно, квартирна забезпеченість – важливий момент. Я б починав «концепцію» з питань до Квартиро-експлуатаційної служби. Це осередок корупції. Якщо розібратися, з бюджету виділяються гроші на закупку квартир, але у кінці року мільйони повертаються назад, житло не закупають, – розповідає голова ради ветеранів України при Міністерстві у справах ветеранів Володимир Лагута. – Є моменти, як ці квартири мають закупати, певні умови (наприклад, щоб був ремонт). У підсумку, великі

забудовники не беруть участі в цих тендерах – не підпадають під критерії. Кватири не закупають. Черга не рухається».

А поки детальної інформації про нову «концепцію» немає, військовослужбовці натякають, що гарною ідеєю були б безвідсоткові кредити на придбання житла.

Обговорюється військовими й ідея збільшення «протягом наступних трьох років чисельності ЗСУ на 100 тисяч осіб професійної армії, створення додаткових 20 бригад Збройних сил України». Президент не конкретизував, про які саме бригади йдеться. Володимир Лагута каже, що, можливо, мова про територіальну оборону.

«Я так розумію, що це бригади територіальної оборони, одна бригада в кожній області. В кожній бригаді буде різна кількість батальйонів, це буде залежати від кількості районів», – розповідає він.

Якщо ж йдеться про 20 нових бригад у складі ЗСУ, то 100 тисяч осіб професійної армії, можливо, повинні поступово замінити строковиків. У такому разі відпадають питання: «У що ми їх одягатимемо і чим годуватимемо?».

«Саме по собі збільшення чисельності протягом трьох років – правильне рішення. Але воно може бути правильним лише у випадку чіткого, ритмічного, регулярного фінансування і, відповідно, збільшення належного фінансування. Того бюджету, який є наразі на 261 тисячу особового складу, не достатньо для системного розвитку. Ми можемо точково купувати декілька машин на рік, декілька одиниць бронетехніки, ремонтувати декілька старих літаків. Але для розвитку цього недостатньо», – каже військовий аналітик, керівник «Українського мілітарного порталу» Тарас Чмут.

Тобто важливо не лише збільшити кількість військових, а реально наростити потенціал до опору: «Якщо ми збільшуємо армію, ми маємо значно збільшити бюджет, оскільки 100 тисяч – це не просто 100 тисяч зарплат, це умовно 10 тисяч одиниць техніки, це умовно під 50 тисяч засобів зв'язку, купа всього іншого. При цьому у державі нікуди не зникають дві стратегічно важливі проблеми: заміна всієї бойової авіації, заміна всієї протиповітряної системи.

І це десятки мільярдів доларів. Неодноразово озвучено Главкомом, главою МО що на нинішні ЗСУ, тероборону не вистачає грошей. Хотілось би, щоб Кабмін, Мінфін їх знайшли».

Загальна думка наших візаві – ініціатива президента цілком має право на життя, а деякі пункти указу дійсно життєво важливі: «Загроза нікуди не ділась, можливо, вона для українців на все життя. Ми розуміємо, що якщо не будемо годувати свою армію, то будемо годувати чужу».

Текст опубліковано з Інформаційного агентства УНІАН. (https://www.volynnews.com/blogs/blog_424/v-okopakh-mayemo-otrymuvaty-bilshe-nizh-v-kabinetakh-viyskovi-pro-vi/). – 2022. – 09.02).

***

Блог на сайті «Судово-медична газета»

Про автора: Роман Бойко, суддя-спікер господарського суду міста Києва, Дмитро Мальцев, заступник голови Шевченківського районного суду міста Києва

Суди повинні одержувати послуги поштового зв'язку безоплатно

Запобігти зупиненню здійснення правосуддя з підстав відсутності фінансування на оплату поштових пересилань можна шляхом визначення, що пересилання судової кореспонденції національним оператором здійснюється безоплатно. Адже власником АТ «Укрпошта» є держава Україна та відповідно держава забезпечує фінансову підтримку національного оператора.

Всі пам'ятають ситуацію, яка склалася в судах у другій половині минулого року – суди «зупинилися».

Здавалося б сотні судів, тисячі суддів, десятки тисяч працівників апарату... проте без коштів на поштове відправлення нормальне відправлення правосуддя було майже унеможливлене.

Судова система нагадувала «Колоса на глиняних ногах» – фактичні строки розгляду справи продовжились, ситуація із забезпеченням права кожному на розгляд їхньої справи у розумні строки погіршилась.

Водночас особа, звертаючись до суду за захистом порушених прав, сплачує судовий збір та розраховує, що її справа буде розглянута вчасно.

Наприклад, звертаючись до господарського суду з позовом, особа сплачувала державі до 794 500 гривень судового збору, це при тому, що вартість пересилання АТ «Укрпошта» в межах України одного рекомендованого листа з повідомленням про вручення (у порядку, в якому суди направляють листи) у 2021 році складала близько 50 гривень.

І якщо господарські/адміністративні суди, з метою вжиття всіх можливих заходів для відправлення правосуддя та забезпечення прав учасників справи, могли здійснювати направлення судових рішень на електронні поштові адреси учасників справи (навіть, незважаючи на неоднозначну практику Верховного Суду до можливості направлення учасникам справи судових рішень електронними листами), то місцеві суди через специфіку суб'єктного складу учасників були позбавлені можливості навіть спроб повідомляти сторін у такий спосіб. Учасниками цивільних справ є фізичні особи, які інколи не мають навіть мобільних телефонів, вже не кажучи про електронні скриньки.

Суди, здійснюючи направлення судової кореспонденції, можуть користуватись лише послугами національного оператора – АТ «Укрпошта», яке законодавством наділено виключними правами.

Таким чином, маємо ситуацію, коли через складнощі адміністрування державними коштами особа, яка оплатила надання їй послуг з правосуддя, несе тягар неналежного адміністрування державою своїх видатків. Це не кажучи про те, що доступ до правосуддя є основоположним правом та має забезпечуватись кожному в рівній мірі та на належному рівні навіть у разі (об'єктивної) неможливості особи сплатити судовий збір.

Чисельні повідомлення на сайтах судів про припинення відправлення кореспонденції і як наслідок неможливість повноцінного відправлення правосуддя не підвищує довіри громадян ні до судової влади, ні до інших гілок влади.

Запобігти в майбутньому зупиненню здійснення правосуддя з підстав відсутності фінансування на оплату поштових пересилань можна шляхом визначення, що пересилання судової кореспонденції національним оператором здійснюється безоплатно.

Адже, власником АТ «Укрпошта» є держава Україна та відповідно держава забезпечує фінансову підтримку національного оператора.

Отже, є доцільним виключити суди із правовідносин щодо оплати послуг з пересилання судової кореспонденції, в той час як фінансове питання щодо забезпечення діяльності АТ «Укрпошта» може бути врегульоване в рамках фінансової підтримки національного оператора. Закликаємо законодавців врегулювати це питання шляхом внесення змін до Закону України «Про поштовий зв'язок».

Більш того, така ініціатива розвантажить апарати судів, адже у функціональні обов'язки деяких працівників (вимогою до яких є наявність вищої юридичної освіти) входить... наклеювання поштових марок.

Маємо надію, що такий спосіб вирішення проблеми буде мати тимчасовий характер – до початку повноцінного функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (Електронного суду).

Таким простим рішенням можна покласти край систематичній проблемі фінансування видатків суду на оплату поштових послуг, підвищити довіру громадян до державних інститутів, забезпечити дотримання права кожного на розгляд його справи в розумні строки та спростити систему оплати таких послуг шляхом виключення судів із цих правовідносин (<https://sud.ua/ru/news/blog/228874-sudi-povinni-oderzhuvati-poslugi-poshtovogo-zvyazku-bezoplatno>). – 2022. – 11.02).

***

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Алла Лесько, суддя Верховного Суду у відставці, член Вищої ради правосуддя 2015-2018 рр.

Правова допомога як елемент дотримання права на доступ до правосуддя

З точки зору нормативного регулювання є не виправданим не проведення Міністерством юстиції України конкурсу на посаду директора Координаційного центру з надання правової допомоги.

Встановлення Конституцією України засад функціонування судової влади та надання професійної правничої допомоги в одному Розділі VIII «Правосуддя» несе у собі глибоке змістовне наповнення та підтверджує нерозривний зв'язок належного здійснення правосуддя з якісним наданням правової допомоги.

Передбачивши у ст. 131-2 Конституції України, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення (з урахуванням певних встановлених законом винятків), законодавець вочевидь урахував, що певним категоріям громадян професійна правова допомога повинна та й буде надаватися безоплатно.

Адже принцип змагальності у поєднанні з принципом рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом означає, що суд не вправі надавати переваги жодній із сторін, заміщуючи своїми повноваженнями чи бажанням якісно розглянути справу неналежне виконання стороною її процесуальних обов'язків. З огляду на зазначене ті учасники проваджень, яким не надана правова допомога або надається неналежної якості, можуть опинитися у нерівному становищі.

Підсумовуючи, зазначу, що доступ до правосуддя забезпечується не тільки наявністю процесуальних норм, які це декларують. Доступ до правосуддя буде фактично обмежений, якщо сторона по причині відсутності правових знань чи нефахового представництва опиниться у нерівному становищі з іншою стороною, яка такі знання має (наприклад, сторона державного обвинувачення, органи досудового розслідування).

Складні процесуальні процедури та розгалуженість норм матеріального права зазвичай не дають можливості особам

самостійно належно їх витлумачити, зрозуміти та застосувати.

У цьому сенсі надважливого значення набуває інститут безоплатної правової допомоги та забезпечення державою його належної якості та безперешкодного функціонування.

Слід згадати, що багато документів Організації Об'єднаних Націй містять приписи щодо ролі юристів та обов'язкової участі адвокатів у кримінальних справах, у справах, що стосуються дітей, психічно хворих осіб та осіб, які вчинили правопорушення.

Так, Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р., проголошують, що будь-яка людина вправі звернутися по допомогу до адвоката за своїм вибором для підтвердження своїх прав і захисту в усіх стадіях кримінальної процедури, а також зобов'язують уряди держав: гарантувати ефективну процедуру і працюючий механізм для реального і рівного доступу до адвокатів усіх осіб, які проживають на його території і підпорядковані його юрисдикції; забезпечити необхідне фінансування та інші ресурси для юридичної допомоги бідним та іншим незаможним людям.

Важливим документом у цьому контексті є Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 67/187 2012 року «Принципи та керівні настанови Організації Об'єднаних Націй щодо доступу до юридичної допомоги в системах кримінального правосуддя».

У своїх рішеннях 1991, 1996 рр. Міжнародна асоціація юристів (ІВА) також визначила, що безоплатна правова допомога є важливим елементом доступу до правосуддя, яке є загальним правом людини, і прийняла постанову, в якій підтверджується, що інтереси правосуддя вимагають запобігання заподіяння шкоди особі через відсутність в неї коштів на отримання правової поради, консультації або на підготовку справи до слухання, що вимагає від всіх країн створення ефективних програм надання правової допомоги, які будуть фінансуватися державою.

У Декларації про безоплатну правову допомогу від 2008 року ІВА визнала, що доступ до правосуддя має важливе значення для

свободи, справедливості, гідності, прогресу, розвитку та верховенства права, і нагадала, що доступ до правосуддя для всіх осіб є правом людини і що уряди несуть основну відповідальність за реалізацію та захист цього права людини за допомогою таких заходів, як державна правова допомога.

У Настановах щодо безоплатної правової допомоги в системах цивільного, адміністративного та сімейного правосуддя та коментарях до них (далі – Настанови), підготовлених Комітетом з питань доступу до правосуддя та безоплатної правової допомоги та Комісією з питань адвокатури Міжнародної асоціації юристів у 2018 р., викладено основні принципи дії безоплатної правової допомоги в системах цивільного, адміністративного та сімейного правосуддя.

Наведу деякі з них:

«Критерії щодо застосування та права на отримання безоплатної правової допомоги для вирішення цивільних, адміністративних та сімейних питань повинні бути чіткими, прозорими та опублікованими. Такі критерії мають бути розроблені урядом у консультаціях з іншими зацікавленими сторонами.

Якщо послуги з представництва є обов'язковими для доступу до правових послуг, судів та трибуналів, держава зобов'язана забезпечити особам, які не мають фінансових можливостей для оплати послуг адвоката, представництво, що здійснювалося би компетентними адвокатами.

Орган, який здійснює управління у сфері надання безоплатної правової допомоги, має бути юридично відповідальним за якість послуги, надання якої відбувається під його управлінням».

Надважливим вважаю додержання обґрунтованого у Настановах такого засадничого підходу: «орган, який здійснює управління у сфері безоплатної правової допомоги, має бути операційно незалежним від уряду, з урахуванням його обов'язків щодо підзвітності».

Словосполучення «відмова в доступі до правосуддя» суспільством нерідко розглядається тільки в аспекті діяльності

суду. Проте розуміння доступу до правосуддя в більш широкому сенсі знайшло своє відтворення і у вищезгаданих Настановах, у яких слушним є коментар: «Уряди несуть відповідальність за забезпечення доступу до правосуддя. Цей принцип прагне підкреслити, що політики, які формують бюджет системи безоплатної правової допомоги, мають бути належним чином поінформовані й отримувати свідчення/дані від різних зацікавлених сторін, зокрема, професійних організацій адвокатів та організацій користувачів».

Є безспірним той факт, що складність законодавства ставить в нерівні умови малозабезпечені, соціально незахищені верстви населення, якщо водночас в державі не забезпечено належне функціонування системи безоплатної правової допомоги.

В Україні багато зроблено для запровадження безоплатної правової допомоги. У Плані дій Ради Європи для України на 2018-2021 рр., ухваленому Комітетом Міністрів Ради Європи 21 лютого 2018 року, серед досягнень Плану дій на 2015-2017 рр., зокрема, названо поширення системи безоплатної правової допомоги на цивільні та адміністративні справи, надання права на безоплатну вторинну правову допомогу окремим додатковим категоріям уразливих груп населення, розширення доступу до безоплатної первинної правової допомоги; підвищення кваліфікації персоналу обласних і місцевих координаційних центрів із надання правової допомоги, адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, у питаннях застосування практики ЄКПЛ та захисту прав ВПО.

Таким чином, не піддається сумніву той факт, що якісна безоплатна правова допомога як важливий елемент права на доступ до правосуддя розглядається як національним законодавством, так і за стандартами ООН та Ради Європи.

Однак видається, що наразі державні структури, до повноважень яких залежить втілення цих засад у життя, досі не вбачають цього нерозривного зв'язку.

Наголошу, що не ставлю за мету ревізувати існуючу систему надання безоплатної правової

допомоги в Україні чи давати негативну оцінку адвокатам, які працюють у системі безоплатної правової допомоги.

Однак непокоять певні процеси в організації функціонування вітчизняної системи безоплатної правової допомоги, відшукати логічне пояснення яким виявилось складним.

Так, статтею 27 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» визначено повноваження Кабінету Міністрів України у сфері надання безоплатної правової допомоги, зокрема, КМУ затверджує положення про Координаційний центр з надання правової допомоги.

Згідно з Положенням про Координаційний центр з надання правової допомоги, затвердженим постановою КМУ Міністрів від 6 червня 2012 р. № 504, Координаційний центр з надання правової допомоги (далі – Координаційний центр) утворений з метою формування та забезпечення функціонування в Україні ефективної системи безоплатної правової допомоги, забезпечення її доступності та якості.

Основними завданнями Координаційного центру є, зокрема:

- проведення аналізу практики правозастосування з питань надання безоплатної правової допомоги;
- розроблення та подання на затвердження Мін'юсту стандартів якості надання безоплатної правової допомоги;
- управління системою безоплатної вторинної правової допомоги;
- формування і ведення у встановленому порядку Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу;
- організація підвищення кваліфікації адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Важливість належного виконання цих функцій державою важко переоцінити.

Координаційний центр очолює директор, який призначається на посаду і звільняється з посади Міністром юстиції. З метою добору осіб, здатних професійно виконувати посадові обов'язки директора, на зайняття вакантної посади директора проводиться конкурс у

порядку, визначеному Мін'юстом. Міністр юстиції призначає директора за рекомендаціями Наглядової ради щодо кандидатів, які отримали три найвищі конкурсні бали за результатами проведеного конкурсу та інформація стосовно яких передана їй комісією з відбору кандидатів на посаду директора Координаційного центру з надання правової допомоги.

З відкритих джерел можна дізнатися, що у грудні 2019 року внаслідок звільнення директора Координаційного центру з надання правової допомоги ця відповідальна посада стала вакантною. До проведення конкурсу на заміщення посади директора Координаційного центру призначено виконуючого обов'язків.

Наказом Міністерства юстиції України від 27 листопада 2020 року № 3095/7 оголошувався конкурс щодо обрання директора Координаційного центру з надання правової допомоги.

Проте 30 грудня 2020 року Міністром юстиції видано наказ щодо скасування проведення конкурсу у зв'язку з тим, що відсутня інформація про трьох осіб, які набрали три найвищі бали.

З того часу конкурс на посаду Директора координаційного центру не оголошено.

На перший погляд, нічого поганого, адже відповідно до ст. 31 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII з метою безперебійного функціонування державного органу одночасно з прийняттям рішення про оголошення конкурсу на зайняття вакантної посади державної служби до призначення особи на таку посаду суб'єкт призначення може прийняти рішення про тимчасове покладення виконання обов'язків за вакантною посадою державної служби на відповідних осіб.

Однак слід звернути увагу, що строк тимчасового виконання обов'язків за вакантною посадою державної служби не може перевищувати три місяці.

Наразі ж тимчасове виконання обов'язків Директора Координаційного центру триває понад два роки.

Отже, з точки зору нормативного регулювання є не виправданим не проведення

Міністерством юстиції України конкурсу на посаду директора Координаційного центру з надання правової допомоги.

У жодному разі не маю на меті принизити значення роботи тимчасового виконуючого обов'язки директора Координаційного центру, однак чіткі норми Закону «Про державну службу» щодо тримісячного строку тимчасового виконання обов'язків вимагають проведення конкурсу для зайняття цієї посади.

Бажано, щоб за результатами конкурсу посаду директора Координаційного центру обійняла людина, в діяльності якої переважав би погляд на безоплатну правову допомогу як на важливий елемент права особи на доступ до правосуддя (<https://www.youtube.com/watch?v=icOCRMCG5dE>). – 2022. – 11.02).

***

Блог на сайті «Лb.ua»

Про автора: Степан Золотар, юрист, директор Директорату розбудови миру в Мін реінтеграції, співавтор: Михайло Каменєв, юрист, керівник експертної групи у Мінреінтеграції

Окупація fugit, атестація sempiterna

Днями піднялась хвиля повідомлень про зраду в урядовій політиці щодо реінтеграції тимчасово окупованих територій в частині освіти. Показове обурення спричинене уже не новою ініціативою Мінреінтеграції запровадити процедуру визнання кваліфікацій та результатів навчання, здобутих у закладах освіти на тимчасово окупованих територіях в Донецькій і Луганській областях. Мова йде в жодному разі не про визнання документів, а лише про створення можливості видавати українські документи про здобуття певного освітнього рівня. Така процедура з 2016 року діє для Криму, тому ідея її поширення на Схід України активно обговорюється в Уряді.

Чи дійсно є проблема?

Війна триває вісім років. Про атестацію зарано було б говорити протягом її початкових стадій, коли ще була надія на швидку перемогу. Наразі є відчуття, що Україна вже не встигає

за обставинами. Сотні тисяч молодих людей на тимчасово окупованих територіях здобули чи здобувають освіту, яку Україна не визнає.

Чи завжди це свідомий вибір студентів та абітурієнтів? Зручно у відповідь сказати: «Всі, хто хотіли, поїхали». Ні, не всі. Цьогорічним вступникам було по 9-10 років, коли розпочалась збройна агресія Російської Федерації проти України та тимчасова окупація. Інформаційне поле в Донецьку та Луганську звужене, активно працює пропаганда та промивання мізків. Хтось не може поїхати вчитись до, скажімо, Харкова, бо не має на це грошей. Когось не відпускають батьки через страх за безпеку, або й взагалі не дають документи.

Не варто забувати і про закриті з ініціативи окупанта КПВВ, а також прагнення Росії взагалі відрізати тимчасово окуповані території на сході від вільної України. Якщо хтось після цього бажає виїхати з тимчасової окупації, то це треба тільки вітати та створювати умови для реінтеграції в українському просторі.

Якщо виходити з логіки «Всі, хто хотіли, поїхали», то реінтегрувати доведеться буквально території – тисячі квадратних кілометрів степу донецького та терикони, а не людей. Парадигма територій, а не людей – це про азійську Росію, а не про західну людиноцентричність.

Понад п'ять років існує порядок атестації визнання здобутих кваліфікацій для Криму, але не для окупованої частини Донбасу. Аргументи на кшталт «на сході тільки терористи» та «Росія не визнає свою присутність, значить іхтамнет» попахують російським нарративом про «внутрішній конфлікт».

Також треба бути готовими до деокупації – коли вона станеться, вже має існувати механізм визнання здобутих освіти та кваліфікацій, інакше кадровий голод не буде задоволений, навіть якщо додому повернуться всі внутрішньо переміщені особи.

Чому Мінреінтеграції, а не Міносвіти?

Якщо коротко – через те, що Міністерство освіти і науки весь час, що триває ця дискусія, саботує процес, розповідаючи про те, що в Криму діють освітні стандарти Російської Федерації, а на Донбасі існують лише «офіційно

визнані Україною терористичні республіки» (sic!).

Логічний ланцюжок тут такий: де є освітні стандарти Росії – там є впевненість в якості вищої освіти, а де Росія не визнає свою присутність – про жодну атестацію не може йти мови. У такій парадигмі можливість визнання освіти, здобутої на тимчасово окупованих територіях, залежить не від України, а від волі Путіна. Тобто здобута освіта буде визнана, якщо Російська Федерація спробує включити до свого складу окремі райони Донецької та Луганської областей.

Представники МОН публічно, під стенограму, говорять про те, що російські освітні стандарти релевантні для України, оскільки визнаються світовим співтовариством. І зовсім забувають про те, що спробу анексії Кримського півострова світове співтовариство не визнає.

Але факт здійснення Російською Федерацією тимчасової окупації частин Донецької та Луганської областей та тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя в межах єдиної збройної агресії проти України є не тільки в публічних заявах, а й встановлений у законах.

З огляду на це, Мінреінтеграції і перебрало на себе лідируючу роль щодо врегулювання процедури атестації та, узгодивши свою позицію з найвищим керівництвом держави, утворило робочу групу з напрацювання тексту відповідної законодавчої ініціативи, із залученням представників інших міністерств, зокрема Міносвіти, громадських об'єднань та закладів вищої освіти.

Робоча група створювалась для технічного напрацювання тексту, втім, її перше засідання 3 лютого більшою мірою вилилось в інспіровану МОН суперечку про доцільність запровадження цієї процедури.

Нам відомо, що представники МОН зв'язувались із закладами вищої освіти, представники яких входять до робочої групи, із наполегливими проханнями не підтримувати ініціативу Мінреінтеграції та Віцепрем'єр-міністра Ірини Верещук. Наступного дня після засідання робочої групи з'явилося звернення

Ради ректорів переміщених закладів вищої освіти, яке майже дослівно відтворює позицію освітнього відомства, наповнене мовою ненависті до молоді, що проживає на тимчасово окупованих територіях. Молоді, за яку Україна бореться.

Головакомітету Верховної Ради України з прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій Дмитро Лубінець, обраний до парламенту від округу з центром у Волновасі (Донецька область), неодноразово наголошував на необхідності врегулювання атестації для Сходу, як на засіданнях комітету, так і, наприклад, на останньому засіданні Погоджувальної ради 31 січня. Аналогічну позицію займає Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Це свідчить про те, що питання перебуває також в полі зору парламентарів, тож просто так загасити його меседжами про зраду не вийде.

А народні депутати «Європейської Солідарності» в проєкті Закону про особливості державної політики перехідного періоду (реєстр. № 5844-2) пропонують беззастережно визнати на території України документи про базову середню та повну загальну середню освіту, видані окупаційними адміністраціями.

Ідея депутатів від ЄС виглядає з державницьких позицій невдалою – визнання документів та дозвіл їх вільного використання в Україні справді певним чином легітимізує окупанта. Держава має перевіряти рівень знань на відповідність українському стандарту, а в обігу можуть бути лише документи українського зразка.

Vox populi?

Загальнонаціональне дослідження Харківського інституту соціальних досліджень, проведене у 2021 році, показало, що 72,3% громадян України вважають, що саме держава повинна забезпечувати максимальний доступ до державних послуг і створювати умови для міжособистісного спілкування для мешканців тимчасово окупованих територій.

Наприкінці минулого року Школа політичної аналітики спільно з Info Sapiens провели дослідження громадської думки «Українці про політику реінтеграції тимчасово окупованих

територій та перехідне правосуддя», відповідно до результатів якого:

- 56,02% згодні або частково згодні, що Україна має визнати всі документи про середню освіту, які були видані на тимчасово окупованих територіях Криму та Донбасу протягом окупації

- 27,47% не згодні або частково не згодні з цим твердженням

Проте такі цифри не слід інтерпретувати буквально, адже пересічний громадянин не знає принципової відмінності між визнанням здобутої освіти (кваліфікації) та визнанням документів про це. Ці цифри точно свідчать про підтримку більшістю громадян реінтеграції молоді в такий спосіб.

Як це вплине на вступ мешканців тимчасово окупованих територій за спрощеною процедурою?

Основним аргументом противників запровадження атестації для Донбасу є те, що цим нібито знівелюється багаторічна робота та результати діяльності освітніх центрів «Донбас-Україна» і це «вб'є» переміщені заклади вищої освіти.

При цьому, за спрощеною процедурою через освітні центри «Донбас-Україна» можуть вступати не лише особи з тимчасово окупованих територій в Донецькій та Луганській областях, а й ті, що проживають в населених пунктах поблизу лінії розмежування. Міністерство освіти і науки послідовно не повідомляє кількість вступників саме з тимчасово окупованих територій, говорячи лише про загальну кількість.

Профільні громадські об'єднання припускають, що реальна кількість вступників з тимчасово окупованих територій складає близько 10% вступників від всіх, що вступають через освітні центри «Донбас-Україна», а інші мешкають на лінії розмежування. Відтак запровадження атестації критично не вплине на кількість вступників як до переміщених закладів вищої освіти, так і взагалі.

За 6 років існування паралельно зі спрощеною процедурою вступу через освітні центри «Крим-Україна» процедура атестації щодо Криму не вбила освітні центри. Бо спрощений вступ та атестація вже отриманих результатів

навчання – це різні освітні траєкторії: хтось готовий їхати після школи, хтось не може це собі дозволити з причин, про які ми вже казали. І як центри «Крим-Україна» вцілили, так і центри «Донбас-Україна» встоять.

Що ми пропонуємо?

Держава має запровадити просту (але не «для галочки»), людяну та прозору процедуру атестації знань та вмінь, здобутих на всіх без винятку тимчасово окупованих територіях.

Можливості молодих людей з Криму та Донбасу здобути освіту та працевлаштуватись у вільній Україні мають бути рівними.

За результатами проведення атестації може бути прийняте рішення як про необхідність довчитись ще якусь частину освітньої програми, так і про видачу документа про освіту, якщо знання, вміння та навички заявника відповідають українським стандартам.

Діти з окупованих територій зможуть не здавати ЗНО для вступу у ВНЗ.

Маємо в професійній дискусії визначитись щодо особливостей атестації для так званих «регульованих професій» – передусім лікарів, хоча не варто забувати і про юристів із вчителями. Ймовірно, треба буде визначити принаймні мінімальний строк проходження практики в медичному закладі чи навчання в українському закладі, для отримання документів з цих спеціальностей. Ми точно не маємо відправляти людей вчитися «з нуля», якщо вони мають принаймні мінімальний обсяг компетентностей, щоб зарахувати їм початкові курси навчання на бакалаврській програмі. Якісь спеціальності взагалі не можна буде підтвердити – військову справу, правоохоронну діяльність та подібні.

Атестація має бути безоплатною для заявників – не може держава починати взаємодію з людиною, що переїхала з нелюдських умов тимчасової окупації, з вимагання грошей. І досвід кримської атестації свідчить, що часто немалих грошей.

Ці підходи в цілому підтримують експерти з незалежних громадських організацій, які працюють з питаннями тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб.

Але це вже деталі, до обговорення яких поки складно дійти, з огляду на спротив власне самої

ідеї. Звісно, треба створювати запобіжники і для цього слід обговорювати вже зараз саму процедуру. От тільки поки Міносвіти перебуває лише на першій стадії прийняття неминучого – заперечення. Попереду нас чекає злість, торг, депресія та прийняття. Сподіваємось, що це не затягнеться в часі.

Завдання і прагнення держави – спростити реінтеграцію в українське суспільство людей, що виїхали з тимчасово окупованих територій та хочуть жити і працювати в Україні, а не відправляти їх у Ростов чи назад в окупацію (https://lb.ua/blog/stepan_zolotar/505327_okupatsiya_fugit_atestatsiya.html). – 2022. – 11.02).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 3 (225) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:

А. Березельська Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:

Н. Крапіва

Підп. до друку 22.02.2022.

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 5,55.

Наклад 2000 пр.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net